

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra geografie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**VÝUKA RASOVÉ A NÁRODNOSTNÍ PROBLEMATIKY V HODINÁCH ZEMĚPISU
NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE**

Šárka Horká

Vedoucí práce: Mgr. Michal Vančura, PhD.

České Budějovice 2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem použila pouze prameny a literaturu uvedenou v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

V Českých Budějovicích dne

.....

podpis

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala panu Mgr. Michalu Vančurovi, PhD., vedoucímu mé diplomové práce, za jeho odborné rady a vedení při psaní diplomové práce. Dále děkuji paní Mgr. Petře Karvánkové, PhD. za poskytnuté materiály. Děkuji také pedagogům, kteří mi poskytli informace o výuce rasové a národnostní problematiky na školách oslovených v dotazníkovém šetření.

HORKÁ, Š. (2013): Výuka rasové a národnostní problematiky v hodinách zeměpisu na ZŠ. Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra geografie, s. 59

Anotace:

Cílem diplomové práce je náhled do výuky rasové a národnostní problematiky v hodinách zeměpisu na základní škole. První část práce se zabývá průzkumem výuky této problematiky na vybraných základních školách různých krajů České republiky. Další část tvoří kritická didaktická analýza dostupných učebnic a pracovních sešitů zeměpisu pro 2. stupeň ZŠ. Druhá část diplomové práce obsahuje vlastní návrh výukového materiálu s tematikou rasové a národnostní problematiky.

Klíčová slova:

Rasová a národnostní problematika, výuka na 2. stupni ZŠ, výuková pomůcka

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Michal Vančura, Ph.D.

HORKÁ, Š. (2013): Teaching racial and national issues in Geography lessons in primary schools. Diploma Thesis, University of South Bohemia, College of Education, Department of Geography, s. 59

Annotation:

The aim of the thesis is a view of the way of teaching racial and national issues in Geography lessons at primary schools. The first part of the work is focused on the way how this topic is presented and taught at primary schools in different regions of the Czech Republic. The other part is based on a didactical analysis of particular books and worksheets for Geography available on the market. The thesis contains as well an originally designed teaching material explaining the topic of racial and national issues.

Keywords:

Racial and ethnic issues, teaching at the 2nd primary school, teaching material

Diploma work tutor:

Mgr. Michal Vančura, Ph.D.

OBSAH:

1. ÚVOD A CÍLE PRÁCE	7
2. PŘEHLED LITERATURY	8
3. VZDĚLÁVACÍ DOKUMENTY	10
3. 1. Základní myšlenky RVP ZV.....	10
3. 2. Principy RVP ZV.....	11
4. METODIKA DIPLOMOVÉ PRÁCE	15
4. 1. Metodika řízeného rozhovoru.....	15
4. 2. Metodika hodnocení učebnic.....	17
4. 2. 1. Kritéria hodnocení.....	18
4. 2. 2. Seznam hodnocených učebnic.....	18
4. 3. Metodika analýzy nezávislými osobami.....	19
4. 4. Metodika návrhu vlastního výukového materiálu.....	20
5. VÝSLEDKY ŘÍZENÉHO ROZHOVORU	23
6. HODNOCENÍ UČEBNIC	26
6. 1. Analýza učebnic – subjektivní hodnocení.....	26
6. 2. Analýza učebnic nezávislými osobami.....	39
6. 2. 1. Základní vzdělávání.....	40
6. 2. 2. Soukromé vzdělávání.....	42
6. 2. 3. Alternativní vzdělávání.....	43
6. 2. 4. Vysokoškolské vzdělávání.....	45
6. 3. Celkové shrnutí hodnocení učebnic.....	46
7. ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ	51
SEZNAM PŘÍLOH	60

1. ÚVOD A CÍLE PRÁCE

Diplomová práce se zabývá tématem výuky rasové a národnostní problematiky v hodinách zeměpisu na základní škole. Dnes, kdy žijeme ve víru postmoderní doby a současný člověk patří svou podstatou do multikulturního světa, by měl vzdělávací systém vhodně navazovat na změny vnějšího prostředí, které nabývají stále více globální povahy. Multikulturní výchova člověka vyjadřuje snahu podpořit prostřednictvím vzdělávacích programů vytvářet způsobilost lidí chápat a respektovat jiné kultury než svou vlastní a přispívá k vytváření vzájemně se respektujících vztahů mezi různými kulturami, aby bylo možno vyhnout se negativním událostem, ke kterým dochází v multikulturních společnostech.¹ Právě tyto skutečnosti byly jedním z důvodů výběru tématu mé diplomové práce. Znalost této tematiky považuji za jednu z klíčových vědomostí, jež by měli žáci na základní škole získat a dále s ní pracovat ve svém dalším životě. Další motivy pro zvolení tohoto tématu diplomové práce byla možnost jejího praktického využití při mém budoucím povolání učitelky. Zároveň doufám, že by mohla posloužit jako inspirace pro ostatní pedagogy základního vzdělávání.

Jedním z cílů diplomové práce byl výzkum výuky tématu na několika vybraných základních školách. Formou řízeného rozhovoru byly získány informace o vlastní výuce rasové a národnostní problematiky v současném vzdělávání. Měly vytvořit představu o pojetí tématu samotnými učiteli a zároveň zformovat představu o možné transformaci výuky.

Dílčím cílem práce byla kritická didaktická analýza dostupných učebnic, která předcházela koncepci vlastního výukového materiálu. Orientovala se primárně na celkovou koncepci učebnic. Posuzována byla grafická úprava, přehlednost, ale také na názornost a míra odbornosti vybraných publikací. Hodnocení probíhalo dle stanovených kritérií a hodnotící stupnice. Vedle subjektivního hodnocení byl v zájmu co největší možné objektivity vypracován i posudek nezávislými osobami z různých oblastí vzdělávání.

Stěžejním cílem diplomové práce byl vlastní návrh výukového materiálu. Koncepce návrhu vychází z výzkumného šetření na základních školách a analýzy učebnic, Rámcového vzdělávacího programu a odborné literatury.

¹ <http://www.webhumanita.cz/files/sbornikMultikulturalita.pdf>

2. PŘEHLED LITERATURY

Literaturu využitou při psaní diplomové práce je možno rozdělit do několika skupin, podle zaměření jednotlivých částí. Značnou inspirací pro teoretickou, hlavně však praktickou část DP, byly již obhájené diplomové práce studentek Pedagogické fakulty: Dvořáková (2011) a Bačáková (2012). Prvotním důležitým zdrojem teoretické části diplomové práce byly platné kurikulární dokumenty, v první řadě Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání Kol. (2010). Knižní formy rámcového vzdělávacího programu doplnily užitečné údaje získané na metodickém portálu.²

Pro tvorbu vlastního výukového materiálu bylo nutné nastudování odborné literatury týkající se rasové a národnostní problematiky. Nejvíce nápomocnou odbornou literaturou při psaní diplomové práce byla publikace WOLF, J. (2000): *Lidské rasy a rasismus v dějinách a současnosti*, která se zabývá klasifikací lidských ras a souvisejícími pojmy. Uveden je zde i původ a vývoj lidských ras, samostatná kapitola o míšení lidských ras a též kapitola věnovaná rasismu. Doplnující poznatky byly získány z publikací FREDERICKSON, G. M. (2003): *Rasismus: stručná historie* a SKUTNABB-KANGAS, T. (2000): *Menšina, jazyk a rasismus*.

Podnětná byla i populárně-naučná literatura, konkrétně TAYLOR, J. (2011). Ve svém díle *White Identity* se zabývá rozmanitostí lidských ras, jazyků, národů a náboženství převážně na americkém kontinentu. Věnuje se rasové struktuře tamního obyvatelstva a poukazuje na to, že právě zmíněná rozmanitost bývá nejčastějším zdrojem napětí a konfliktů. Zajímavé pojetí lidských ras jsem našla v díle HRABOVSKÝ, M. (2011): *Rasová mytologie*. Mezi přínosnou populárně naučnou literaturu patřil titul FERRERA, M. (2004): *Lidé zabývající se různými národy všech kontinentů světa*. Společně s knihou HUBINGER, V., HONZÁK, F., POLIŠENSKÝ, J. (1985): *Národy celého světa* a BAAR, V. (2002): *Národy na prahu vytvořili* komplexní zdroj informací národnostní problematiky. Užitečné informace byly získány i z mnoha publikací dostupných na internetových portálech.³

K literatuře, doplňující základní vědomosti rasové a národnostní tematiky, patřila kniha PRŮCHA, J. (2007): *Interkulturní psychologie*. Publikace mi poskytla užitečné pojmy, které jsem ocenila při tvorbě vlastního výukového textu. Dané pojmy doplnily příběhy z praxe výuky multikulturní výchovy, které nabízí dílo PRŮCHA, J. (2006) *Multikulturní výchova*.

² <http://www.rvp.cz>

³ přehled odkazů viz kapitola Seznam použité literatury a jiných zdrojů

Pro hodnocení učebnic a následnou tvorbu vlastního výukového textu byla využita publikace VALENTY, M. (1997) *Koncepce a tvorba učebnic*, která poskytla mnoho inspirace k vypracování výukové materiálu. Struktura a obsah učebnic, kterými se autor v knize zabývá, byly stěžejní. Teorie a praxe tvorby výukových materiálů. NEPIL, O. (2010) a publikace PRŮCHA, J. (1998) mi byly rovněž nápomocny při tvorbě vlastní výukové pomůcky, stejně tak díla PETTY, G. (2008): *Moderní vyučování* a HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. (2009): *Zážitkově pedagogické učení*. Důležitým geograficko-didaktickým zdrojem vědomostí bylo dílo KÜHNLOVÁ, H. (1999): *Kapitoly z didaktiky geografie* KALHOUS, Z., OBST O., a Kol. (2002): *Školní didaktika*.

Nesporně důležitými podklady, ze kterých jsem čerpala inspiraci, byly samotné učebnice. Převážně jsem využila kladně hodnocených učebnic (viz kapitola 6), jež mi pomohly vytvořit konkrétnější představu o koncepci vlastního návrhu výukového materiálu a získat různorodý pohled na to, jak s problematikou ve výuce zeměpisu pracovat. Nicméně i prostřednictvím záporně hodnocených učebnic jsem si tento pohled utřídila a ujasnila, čeho se mám vyvarovat.

3. VZDĚLÁVACÍ DOKUMENTY

Následující kapitola zkoumá a popisuje postavení rasové a národnostní problematiky v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV). Důležitým bodem je umístění tématu v tomto kurikulárním dokumentu s důrazem na výuku problematiky na 2. stupni ZŠ, převážně ročníkové zařazení, hodinová dotace a rovněž případný výskyt v průřezových tématech.

3.1. Základní myšlenky RVP ZV

V roce 2005 vstoupil v platnost Rámcový vzdělávací program, kurikulární dokument, jenž způsobil významnou změnu ve vzdělávání a vedl ke zvýšení kvality a efektivity vzdělávání. Podstatou byla změna cílů a obsahu vzdělávání směrem k utváření a rozvoji klíčových kompetencí (životních dovedností) a k přípravě žáků pro praktický život.⁴ Kurikulární dokumenty jsou utvářeny na dvou úrovních – státní a školní (viz schéma 1). Přičemž státní úroveň představuje Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. RVP ZV vycházejí z koncepce celoživotního učení a vzdělávání, vytváří očekávanou úroveň vzdělání vymezenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání a přispívají k pedagogické autonomii škol a profesní odpovědnosti učitelů za výsledky vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP). Ty si vytváří každá škola dle zásad stanovených v příslušném RVP a uskutečňují podle nich vzdělávání na jednotlivých školách.⁵

⁴ http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Kurikul%C3%A1rn%C3%AD_reforma

⁵ <http://nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy>

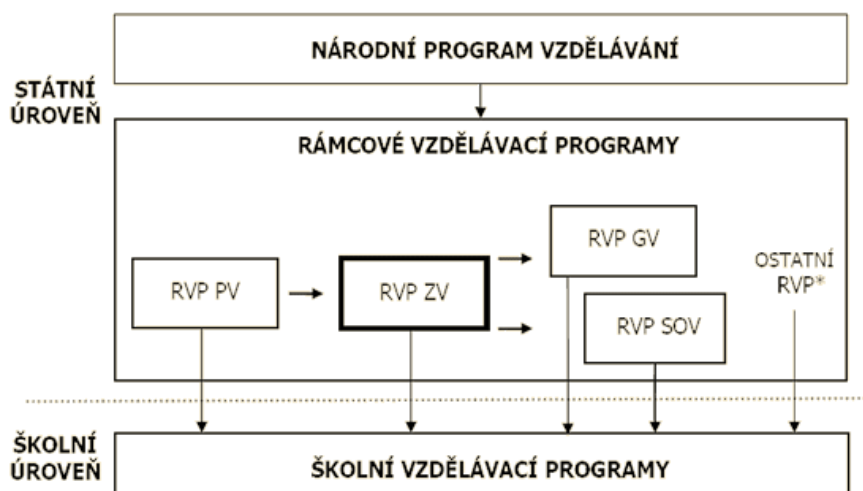

Schéma 1⁶

Zroj: www.rvp.cz

3. 2. Principy RVP ZV

Principy RVP ZV navazují svým pojetím a obsahem na RVP PV a vytváří základ pro Rámcové vzdělávací programy pro střední vzdělávání. Vymezuji, co je nezbytné v povinném základním vzdělávání žáků. Specifikují úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání. Definují též vzdělávací obsah, očekávané výstupy a zařazují důležitou součást základního vzdělávání – průřezová témata. „*Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.*“ (Kol. 2007a). Průřezová témata jsou nedílnou součástí základního vzdělávání. Škola je povinna zahrnout do vzdělávání na 1. stupni i na 2. stupni všechna průřezová témata uvedená v RVP ZV.

⁶ Schéma 1 – Systém kurikulárních dokumentů

Legenda: RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a příloha Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV-LMP); RVP ZŠS – Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální; RVP ZUV – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání; RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia; RVP GSP – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou; RVP SOV – Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání; RVP JŠ – Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky.

V etapě základního vzdělávání jsou podle RVP ZV vymezena následující průřezová témata:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

Dle RVP ZV se vzdělávací obsah základního vzdělávání dělí na devět vzdělávacích oblastí, jež jsou reprezentovány jedním či více vzdělávacími obory uvedenými v závorkách.

1. Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
2. Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
3. Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
4. Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
5. Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
7. Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
8. Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
9. Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Kol. (2007a)

Prvotní geografické znalosti získají žáci již na prvním stupni ZŠ, kde zeměpis spadá do 4. vzdělávací oblasti „Člověk a jeho svět“. „Zde se žáci učí pozorovat a pojmenovávat věci jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti, a utváří se tak jejich prvotní ucelený obraz světa. Poznávají sebe i své nejbližší okolí a postupně se seznamují s místně i časově vzdálenějšími osobami i jevy a se složitějšími ději.“ Kol. (2007a) Na 2. stupni ZŠ na ni navazuje vzdělávací oblast „Člověk a příroda“, kam spadá problematika DP. Každá vzdělávací oblast obsahuje vstupní charakteristiku, cílové zaměření vzdělávací oblasti a vzdělávací obsah.

Vzdělávací obsah Zeměpisu je tvořen sedmi tematickými okruhy:

- 1) Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie
- 2) Přírodní obraz země
- 3) Regiony světa
- 4) Společenské a hospodářské prostředí
- 5) Životní prostředí
- 6) Česká republika
- 7) Terénní geografická výuka, praxe a aplikace

Tematika rasové a národnostní problematiky je řazena do čtvrtého tematického okruhu: *„Společenské a hospodářské prostředí.“* Jedním z očekávaných výstupů zmiňovaného tematického okruhu je na přiměřené úrovni posoudit prostorovou organizaci světové populace, její rozložení, strukturu, růst, pohyby a dynamiku růstu, zhodnocení na vybraných příkladech mozaiky multikulturního světa. Požadované znalosti by měli žáci získat v učivu *„Obyvatelstvo světa“*, jež obsahuje základní kvantitativní a kvalitativní geografické, demografické hospodářské a kulturní charakteristiky. Doplňující znalosti mohou čerpat v učivu *„Globalizační společenské, politické a hospodářské procesy“*, jež zahrnují aktuální společenské, sídelní, politické a hospodářské poměry současného světa, sídelní systémy, urbanizace a suburbanizace. Komplexnost je podpořena zastoupením problematiky v průřezovém tématu *„Multikulturní výchova.“* *„Průřezové téma Multikulturní výchova v základním vzdělávání umožňuje žákům seznamovat se s rozmanitostí různých kultur, jejich tradicemi a hodnotami. Na pozadí této rozmanitosti si pak žáci mohou lépe uvědomovat i svoji vlastní kulturní identitu, tradice a hodnoty. Multikulturní výchova zprostředkovává poznání vlastního kulturního zakotvení a porozumění odlišným kulturám. Rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci, vede k chápání a respektování neustále se zvyšující sociokulturní rozmanitosti.“* Kol (2007a)⁷

Rámcové vzdělávací programy vystupují se strategií vzdělávání, která zdůrazňuje **klíčové kompetence**, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. *„Klíčové kompetence představují souhrn*

⁷ dostupné na www.rvp.cz

vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“ (Kol. 2007b).

RVP ZV uvádí 6 klíčových kompetencí:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní (Kol. 2007b)

Ve vlastním výukovém materiálu jsou především podpořeny kompetence komunikativní a kompetence k řešení problémů. Je zaměřen obzvláště na samostatnou práci žáka. Přispívá k jeho samostatnému myšlení a schopnosti řešit určité problémy. Jako celek se snaží o zvýšení kompetence k učení, která by měla být cílem všech pedagogů.⁸

⁸ www.rvp.cz

4. METODIKA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Prvním krokem před samotným zahájením diplomové práce bylo stanovení jejích cílů. Ty jsem postupně začala naplňovat. Primárním cílem bylo analyzovat situaci na základních školách a zjistit, jakým způsobem zde probíhá výuka tématu rasové a národnostní problematiky. Pro získání relevantního vzorku pro výzkum bylo osloveno několik škol. Potřebné informace byly zajištěny metodou řízeného rozhovoru s učiteli zeměpisu. Mezi klíčové otázky patřilo zejména: v jakém ročníku se touto problematikou zabývají, jakou při výuce používají učebnici, zda používají i jiné zdroje informací, jaká je časová dotace apod. Výstupy z těchto setkání a získané informace byly poté zhodnoceny a využity při tvorbě vlastní výukové pomůcky.

Dalším důležitým bodem při vzniku diplomové práce byla kritická didaktická analýza dostupných učebnic a praktických sešitů zeměpisu pro 2. stupeň ZŠ týkajících se tématu rasové a národnostní problematiky. Pokusila jsem se stanovit objektivní kritéria, podle nichž byly jednotlivé učebnice následně hodnoceny. Cílem tohoto rozboru nebylo zpochybnit kvalitu sledovaných publikací, ale poukázat na případné nedostatky či naopak klady vybraných učebnic. Objektivnost byla podpořena provedením analýzy a posouzení sledovaných učebnic nezávislými osobami. Výsledky byly porovnány a sloužily jako vstupní data při sestavení vlastního návrhu výukového materiálu.

Praktickým cílem diplomové práce byl návrh vlastního výukového textu, týkající se rasové a národnostní problematiky. Návrh je koncipován jako ucelený pracovní text, obsahující učební materiál, pracovní listy a metodickou příručku pro učitele.

4. 1. Metodika řízeného rozhovoru

Pro vytvoření přesnější představy o výuce daného tématu na ZŠ byl proveden výzkum pomocí řízeného rozhovoru⁹ s vyučujícími na vybraných ZŠ. Před jeho zahájením bylo nutné studium potřebné literatury týkající se použité výzkumné metody.

Existuje několik zásad a pravidel, kterými se celý proces ŘR řídí. Nesmírně důležitá je samotná příprava před rozhovorem, jež zahrnuje jak volbu témat, tak i konkrétních otázek, které budou dotazovanému kladeny. Příprava rovněž zahrnuje orientační časový harmonogram, který určuje průběh rozhovoru. Průběh rozhovoru by měl sledovat několik klíčových bodů. Prvním z nich je navození příznivé atmosféry, která zaručí, že dotazovaný se bude cítit přirozeně,

⁹ Dále jako ŘR.

uvolněně a celý rozhovor pro něj bude příjemným zážitkem. Dalším důležitým krokem je užití vhodného kombinování uzavřených a otevřených otázek. Snahou je docílit toho, aby se z ŘR nestal výsledek. V ideálním případě by dotazovaný prakticky neměl zaznamenat, že jde o řízený rozhovor.

Závěrečným bodem ŘR je kritické zhodnocení. Krátká rekapitulace toho, co rozhovor přinesl, případně co bylo při rozhovoru špatně a dobře, a zda jsme z něj vytěžili potřebné informace. Zhodnocení je důležité zejména proto, že lidé účastníci se rozhovoru se málokdy osobně znají. Těchto několik bodů může být jakýmsi vodítkem pro kvalitní provedení ŘR.

„ Pro řízený rozhovor platí následující charakteristiky:

- je jasné, kdo odpovídá
- procento dokončených rozhovorů je vyšší než návratnost dotazníku
- je těžké vynechat otázku
- tazatel poskytuje respondentovi vyšší komfort než samotný dotazník (například sám vyplňuje dotazník)
- problémem může být pocit neanonymity u citlivých otázek (respondent je v přímém kontaktu s tazatelem)
- nákladná technika
- časová náročnost vede k menší velikosti zkoumaného vzorku
- jsou potřebná školení tazatelé
- tazatel může (i nechtěně) ovlivňovat respondenty

Celkově jde o velmi precizní techniku sociálního výzkumu, která přináší velmi kvalitní výsledky.“¹⁰

Teoretické znalosti a pravidla jsem aplikovala při vlastní přípravě a provádění ŘR. Nejprve byl sestaven seznam otázek a dotazů, které byly později na vybraných školách kladeny příslušným pedagogům. První tři otázky zkoumaly technické záležitosti týkající se dané problematiky. Tedy v jakém ročníku se jí věnují, jakou používají učebnici, a zda se striktně drží pouze látky v ní uváděné, nebo čerpají i z jiných zdrojů informací. Následně byla zjišťována

¹⁰ <http://managementmania.com/cs/rizeny-strukturovany-rozhovor>

metoda, kterou pedagogové při výuce aplikují. Důraz byl kladen na to, zda preferují spíše frontální výuku, metody dialogické, diskuzi, či i didaktické hry a soutěže. Zajímala mě též

hodinová dotace věnovaná tomuto tématu. Poslední otázka se týkala případných problémů nebo konfliktních situací při vyučování daného tématu. Například, zda se žáci smáli, měli nevhodné nebo xenofobní poznámky a podobně. Monitoring odpovědí na tuto otázku byl pro mne nadmíru přínosný a užitečný při tvorbě vlastního výukového materiálu.

Výzkum probíhal v září a říjnu roku 2011, celkem bylo osloveno šest škol. Volba škol byla provedena na základě subjektivního výběru, nicméně jsem se pokusila klást důraz na pestrost a variabilitu typu škol a lokalit, kde sídlí. Výběr ovlivnila rovněž osobní zkušenost. Studium na dané škole, průběžná či souvislá praxe tam vykonávaná. Výsledky výzkumu jsou uvedeny v kapitole č. 5.

Seznam oslovených škol:

ZŠ Grünwaldova, České Budějovice
ZŠ Dukelská, České Budějovice
ZŠ a MŠ Kubatova, České Budějovice
ZŠ Komenského, Pelhřimov
ZŠ Krč, Praha
ZŠ Žirovnice

4. 2. Metodika hodnocení učebnic

V této kapitole se věnuji hodnocení dostupných učebnic pro výuku zeměpisu na 2. stupni ZŠ. Měla jsem k dispozici velkou řadu učebnic, které jsem podrobila didaktické analýze. Dnes má každá škola nespočet možností ve výběru učebnic, které k výuce použije, avšak díky zavedení RVP ZV je mnoho z nich pro výuku naprosto nevhodných. Je proto důležité, aby každá škola (respektive učitelé) vybírali odpovídající učebnice pro svou výuku. Učebnice jsou bezesporu velmi důležitou pomůckou při výuce, a to jak pro učitele, tak především pro samotné žáky (Dvořáková, 2011). *„Učebnici můžeme chápat jako určitý scénář výuky, z něhož učitel vychází zejména při plánování a přípravě vyučovací činnosti. Učebnice také vymezuje posloupnost výkladu jednotlivých poznatků a hloubku jejich*

zpracování, metodické postupy, požadavky na žáka apod.“ (Nepil 2010, s. 16). Právě pro žáky je učebnice jakýmsi vodítkem nejen v hodinách, ale i pro studium doma. Z toho důvodu by se měl výběr učebnice stát významným krokem před samotným zahájením výuky, jelikož s touto pomůckou žák i učitel neustále pracují. Měla by být co nejpřehlednější, názorná, doplněná množstvím obrázků, důležitých pro představitost žáků, odborně správná a samozřejmě přiměřená věku žáků, kteří se s daným tématem díky učebnici seznamují. Právě to jsou kritéria, která byla zvolena pro hodnocení jednotlivých učebnic, které jsem měla k dispozici.

4. 2. 1. Kritéria hodnocení

- 1. grafická úprava* – písmo, nadpisy, podnadpisy, oddělení kapitol, značky ...
- 2. přehlednost* – poměr textu a obrázků, uspořádání učiva ...
- 3. názornost* – obrázky, fotografie, schémata ...
- 4. odbornost* – zda se nevyskytují chybné, matoucí informace
- 5. přiměřenost věku žáku a srozumitelnost*

Jednotlivá kritéria jsem potom hodnotila známkami 1-5, odpovídajícím školní klasifikaci:

- 1=bez výhrad
- 2=existují velmi malé nedostatky
- 3=existují drobné nedostatky
- 4=vyskytují se výrazné nedostatky
- 5=naprosto nevyhovující

4. 2. 2. Seznam hodnocených učebnic

1. Červený, P., Dokoupil, J., Kopp, J., Matějková, A., Mentlík, P., (2003): Zeměpis 6. Plzeň, Fraus.
2. Kolektiv autorů, (2008): Zeměpis 9. Plzeň, Fraus.
Machalová Prokopová, P., (2008): Zeměpis 9 – pracovní sešit. Plzeň, Fraus.
3. Chalupa, P., Rux, J., Hofmann, E., (1994): Lidé a jejich svět. Hospodářský zeměpis pro základní školy. Praha, Prospektum.

4. Pluskal, M., Bradáč, P., Kraus, P., Krausová, M., (2003): Zeměpis – Společenské složky krajiny. Praha, Alter.
5. Voženílek, V., Fňukal, M., Nováček, P., Szczyrba, Z., (2003): Zeměpis 5 – Hospodářství a společnost – s komentářem pro učitele. Olomouc, Prodos.
6. Chalupa, P., Hübelová, D., (2010): Zeměpis – Lidé a hospodářství. Brno, Nová škola.
7. Herink, J., Valenta, V., a kol., (2004): Současný svět – základy společenského, hospodářského a politického zeměpisu, lidé a příroda – životní prostředí. Praha, Nakladatelství České geografické společnosti, s. r. o.
8. Mirvald, S., a kol., (1995): Socioekonomický zeměpis. Praha, Nakladatelství Scientia, spol., s. r. o.

4. 3. Metodika analýzy nezávislými osobami

Pro vytvoření uceleného a hlavně objektivního pohledu na klasifikaci vybraných učebnic bylo osloveno několik odborníků pohybujících se v pedagogickém prostředí, kteří provedli nezávislé hodnocení daných učebnic. Při výběru byl kladen důraz na variabilitu a současně komplexnost výsledného názoru na hodnocené publikace a s tím související různorodost pohledů na výuku daného tématu. Vybráni byli představitelé jednotlivých etap vzdělávání. Najdeme mezi nimi zástupce základního vzdělávání, základního vzdělávání ze sektoru soukromého vzdělávání, alternativního vzdělávání ve studijním centru Basic a vysokoškolského pracovníka (příloha č. 2 – seznam účastníků nezávislého výzkumu). Zajímavé bylo sledovat rozdílnost jednotlivých názorů, postřehů a komentářů k daným publikacím. Předložené učebnice i způsob hodnocení je koncipován shodně se subjektivním hodnocením uvedeným v kapitole 6 – Hodnocení učebnic. Byla použita stejná kritéria hodnocení i klasifikační řada. Vyhodnocení je podrobněji popsáno v kapitole 6. 2.

4. 4. Metodika návrhu vlastního výukového materiálu

V kapitole 4.4 je podrobně popsán postup, charakteristika a podrobný popis tvorby vlastního výukového materiálu. Samotné tvorbě návrhu předchází analýza současných učebnic a pracovních sešitů, detailně popsána v kapitole 6. Výsledky této analýzy jsou zahrnuty a zohledněny v samotném výukovém materiálu. Inspirací pro mě byly převážně kladně hodnocené učebnice, z nichž jsem čerpala podnětné informace i celkovou koncepci. Byly to převážně publikace nakladatelství Fraus, Nová škola a Prodos. Nemalý význam však měly i negativně klasifikované publikace. Pomohly vytvořit představu, jakých nedostatků se vyvarovat a na co si při tvorbě výukového materiálu dát pozor. Učebnice a pracovní sešity byly zapůjčeny od Mgr. Petry Karvánkové, Ph.D. z Jihočeské univerzity, katedry geografie.

Odbornou literaturu týkající se rasového a národnostního složení obyvatelstva poskytla Akademická knihovna Jihočeské univerzity a Městská knihovna v Praze. Podnětná a inspirativní byla díla FREDRICKSON, G. M. (2003), WOLF, J. (2000) a HUBINGER, V., HONZÁK, F., POLIŠENSKÝ, J. (1985). Přínosné informace byly získány z publikací PRŮCHA, J. (2007) a PRŮCHA, J. (2000). Mezi užitečná didaktická díla patřilo KALHOUS, Z., OBST O., a Kol. (2002) a PETTY, G. (2008). Výše zmiňované publikace a výčet další literatury je uveden v přehledu literatury.

Podkladem pro učební materiál byl nepochybně i vzdělávací dokument RVP ZV, díky němuž jsem se zaměřila na výstupy pro dané učivo, podporu klíčových kompetencí a průřezových témat. Pozornost byla věnována i mezipředmětovým vazbám, na něž v pracovním textu odkazuji. Podnětné pro mě byly i výsledky z řízených rozhovorů na jednotlivých školách.

Pojetí vlastní výukové pomůcky bylo zvoleno formou pracovního textu. Ten je vyhotoven ve dvou verzích. První je určen přímo pro žáky, kteří s ním budou pracovat. Je koncipován jako učebnice a pracovní sešit dohromady. Má tedy žákovi sloužit jako komplexní učební materiál. Představuje učebnici, pracovní sešit i poznámkový blok v jednom výtisku. Smyslem bylo odlišné zpracování a originální pojetí učební pomůcky. Druhá verze určena pro učitele je totožná. Navíc jsou v ní vyznačeny důležité body, na které by si pedagog při výuce daného tématu měl dát pozor a čemu by měl věnovat pozornost. Uvádí též časovou dotaci a poukazuje na případné mezipředmětové vazby. Celková koncepce pracovní učebnice je zaměřena převážně na samostatnou práci žáka a jedním z hlavních cílů je rozvíjení klíčových kompetencí. Důraz je kladen na práci s atlasem. Ta v současnosti poněkud upadá a žáci tak pozbývají schopnost

orientace na mapách, schopnost vyčíst z nich potřebné informace, což patří mezi stěžejní výsledky geografického vzdělání.

Pracovní text nese název „Mozaika lidstva“. Ten dle mého mínění příhodně vystihuje obsaženou problematiku a zároveň pro žáka vytváří jisté „tajemství“, co v ní po otevření nalezne. Pod nadpisem je umístěn mozaikovitý obraz, v němž žák nalezne určitá vodítka k odhalení tohoto „tajemství“. Již v krátkém úvodu na první straně nachází prvotní odpovědi a seznámí se s obsahem pracovního textu. Následuje seznam vysvětlivek k použitým značkám. Ve verzi pro učitele jsou některé z nich barevně odlišeny, zejména časová dotace a mezipředmětové vazby. Slouží pro snadnější orientaci a práci s učebnicí. Z výše uvedených důvodů je zde barevně oddělena i práce s atlasem. V celém výukovém materiálu je látka jednotně dělena na základní text, samostatnou práci žáků a barevně označené zajímavosti.

Na prvních dvou nečíslovaných stranách se nachází motivační úvod, který vytváří prvotní představu o daném tématu. Předlohou byla prezentace dostupná na metodickém portálu RVP.¹¹ Je zde zakomponováno několik mezipředmětových vazeb, které umožňují žákům pohlédnout na téma ze širší perspektivy a snad vyvolají i zájem o tuto látku.

Následuje vlastní výukový materiál. Ten je ročníkově rozdělen na tři části. Část pro 6. ročník je chápána jako úvod do této problematiky. Podává žákům základní informace o rasovém a národnostním složení obyvatelstva. Žáci se seznamují s prvotními pojmy. Vzhledem k věkové hranici žáků byl vytvořen převážně názornou a hravou formou. Bylo použito značné množství dostatečně výstižného obrazového materiálu. Cílem bylo poskytnout žákům základní informace, vytvoření určitého základu, ze kterého žáci budou v dalších ročnících vycházet a budou se moci k němu kdykoliv vrátet. Naleznou zde základní rasovou strukturu obyvatelstva, včetně zmínky o míšencích. Dále národnostní i jazyková struktura obyvatelstva. Na konci první části se nachází opakování, kde si žáci mohou hravou formou zopakovat a zafixovat probrané učivo.

Druhá část je určena pro 7. a 8. ročník ZŠ. Věnuje se převážně rasové a národnostní problematice při výuce regionální geografie. Členění učiva umožňuje hlubší poznání rasové a národnostní tematiky na jednotlivých kontinentech naší planety. Úvod u každého kontinentu tvoří rasová struktura, kterou si žák s pomocí atlasu zanesse do přiložené mapy. Následuje přehled zajímavostí různých ras a národů žijících na daném kontinentu. Konec tvoří opakování formou přiřazování a opakování nově naučených pojmů do mapy.

Poslední část, určená pro 9. ročník, umožňuje rozšíření a prohloubení vědomostí získaných v předchozích kapitolách. Osnova je shodná s částí pro 6. ročník, liší se však

¹¹ www.rvp.cz

obsahovou stránkou. Příkladem je dělení lidských ras na jednotlivé větve. U míšenců například dva hlavní typy oblastí, ve kterých se formují atd. Vzhledem k věkové hranici žáků je zde použito již objemnější množství textu. Zaměření této části je právě na schopnost žáků porozumět textu a samostatnost při vyhledávání potřebných údajů v sekundárních zdrojích informací. Zakončení tvoří opět opakování formou doplňování do textu.

Snahou bylo zhotovit zcela jiný typ výukového materiálu s důrazem na odlišení se od dostupných a užívaných učebnic. Cílem bylo vytvoření takového učebního textu, jež by v žácích podnítil dostatečný zájem o téma rasové a národnostní problematiky, ale i o učení samotné. Sloučení učebnice, pracovního sešitu a poznámkového bloku do jednoho celku vytváří zajímavou alternativu výuky a vzdělávání nejenom pro žáky. I pro pedagogy by se mohl stát inspirací a usnadnit jejich práci při výuce tohoto tématu.

K vytvoření výukového materiálu byl využit počítačový program Microsoft Publisher 2007. Text je navržen pro formát A4, je však na okraji upraven pro výtisk a vazbu diplomové práce. Vzhledem k tomu, že se jedná o učební materiál, nejsou v textu uvedeny citace literatury ani zdroje dat. Kompletní použitá literatura a další zdroje jsou uvedeny na konci diplomové práce. Odkazy internetových zdrojů je možné nalézt v Seznamu použité literatury a dalších zdrojů. Obrázky v učebním materiálu byly staženy z internetu bez souhlasu jejich autora. Dle autorského zákona nebude materiál použit k prodeji (Bačáková 2012, s. 18-19).

5. VÝZKUM RASOVÉ A NÁRODNOSTNÍ PROBLEMATIKY NA VYBRANÝCH ŠKOLÁCH

Metodou řízeného rozhovoru byl proveden výzkum výuky rasové a národnostní problematiky na školách v různých městech České republiky. Hlavním záměrem byla diverzita výběru jednotlivých škol. Zvolila jsem ZŠ jak ve velkých městech, tak i menší „maloměstské“ typy škol a provedla srovnání, zda existují rozdíly a odlišnosti v zaměření při probírání daného učiva. Při rozhovoru byl kladen předem připravený seznam otázek.¹² Celkem bylo osloveno šest škol.

Prvních pět otázek mělo objasnit, jak výuka daného tématu probíhá, kolik hodin je jí věnováno a jakou metodou je vyučována. Jednotlivé odpovědi byly vcelku homogenní. Výuce multikulturní výchovy, kam z mého pohledu řešená problematika spadá, jsou věnovány přibližně 2-3 výukové hodiny. Liší se však ročníkové zařazení. Na ZŠ Dukelská a ZŠ Grünwaldova se výukou rasové a národnostní problematiky zabývají již od 6. ročníku a při dalších tématech se k ní neustále vracejí. ZŠ a MŠ Kubatova zařazují téma až v 8. ročníku. Odlišné rozdělení učiva mají na ZŠ U Krčského lesa, kde dle ŠVP je tematika řazena až v 9. ročníku v socioekonomickém zeměpisu. Na této ZŠ jsem vykonávala souvislou praxi a detailněji jsem se s jejich ŠVP seznámila. Prvotní zmínka přichází při výuce regionální geografie Afriky a Austrálie již na konci 6. ročníku, následně celý 7. a 8. ročník při výuce regionální geografie ostatních světadílů. Podrobný výklad tematiky je zařazen až do 9. ročníku v socioekonomickém zeměpisu. Zde je jí věnováno nejvíce času (5-6 vyučovacích hodin). Na ZŠ Komenského Pelhřimov provází téma žáky celým druhým stupněm s důrazem na mezipředmětové vazby. Dle mého názoru to považuji za nejvhodnější způsob, jak výuku uchopit. Žákům by měl být dán základ, ze kterého mohou vycházet, avšak konstantní propojení s ostatními předměty je tou nejúčinnější formou osvojení si a pochopení všech souvislostí, které danou problematiku spojují. Výše uvedené skutečnosti byly využity při tvorbě vlastního výukového materiálu.

Poslední položenou otázkou bylo, zda se učitelé při výuce setkávají s nějakými problémy. Tato otázka byla zařazena na seznam cíleně. Jelikož multikulturní výchova je jedním z průřezových témat RVP ZV a rovněž důležitým diskurzem v rámci současné

¹² (příloha č. 1).

společnosti. „*Politické změny, jimiž prochází naše společnost v posledním desetiletí a za jejichž vyvrcholení je považováno začlenění naší země do EU, jsou neodmyslitelně spjaty s postupnou proměnou multikulturní reality české společnosti. Donedávna národnostně značně homogenní česká společnost se s rostoucím počtem imigrantů přicházejících do naší země vyrovnává se značnými obtížemi.*“¹³ Jsou to zejména učitelé, kteří jsou s nastalou situací v rámci vzdělávacího systému konfrontováni a musí být schopni ji konkrétním způsobem řešit, jelikož mnozí z nich se již dennodenně s multikulturním prostředím ve svých třídách setkávají.¹⁴ Oprávněně vyvstává otázka, zda se vyskytují i určité problémy s tím spojené, například ve formě rasových předsudků, posměšků apod. Bylo pro mne značným překvapením, že se závažnějšími potížemi či překážkami tohoto typu se vyučující téměř nesetkávají.

Důvodem, dle mého názoru, je právě časté multikulturní složení ve třídách. Žáci se velmi často na školní půdě setkávají se spolužáky jiných etnik, národů i náboženství. Tráví společně většinu svého času, tvoří se mezi nimi přátelská pouta a není tak důvod k nepatřičným reakcím. Vše je dáno změnou v naší společnosti a způsobem, jak tuto změnu přijmeme a začleníme do našeho života. Kantoři jsou v tomto směru také nedílnou součástí procesu, jak se bude tato asimilace projevovat ve školních lavicích a poté i mimo ně.

Ve většině oslovených škol jsem se setkala s kladným přístupem pedagogů k danému tématu, a to nejen v hodinách zeměpisu, ale i v ostatních předmětech. Velkou úlohu hrají i třídní učitelé, kteří se též velkou měrou podílejí na aplikaci této problematiky. Na ZŠ Grünwaldova jsem narazila na inspirující případ, jak ji uchopit. Jednu z jejích tříd navštívila žákyně z Nepálu. Prakticky ihned po jejím nástupu třídní učitelka oné třídy poprosila ji a její rodiče, zda by připravili prezentaci a ostatní žáky a spolužáky dívky tak informovali o zajímavostech, zvycích a tradicích jejich rodné země. Přednáška měla obrovský úspěch a se začleněním nové žákyně do zaběhnutého kolektivu nebyl žádný problém. Tento přístup si získal mé sympatie a já osobně bych ho aplikovala na všech ZŠ ve všech případech.

¹³ http://pdf.uhk.cz/kch_old/obecna_didaktika_konference/prispevky/svoboda_simakova_sekce2.pdf

¹⁴ http://pdf.uhk.cz/kch_old/obecna_didaktika_konference/prispevky/svoboda_simakova_sekce2.pdf

Tabulka č. 1 – Výzkum výuky rasové a národnostní problematiky na vybraných základních školách

ŠKOLY	ROČNÍK	UČEBNICE	ČASOVÁ DOTACE	VÝUKOVÁ METODA
<i>ZŠ Grünwaldova</i>	6	Fraus	2 hod.	dialogická, demonstrační
<i>ZŠ Dukelská</i>	7.,8.,9.	Nová škola	2-3 hod.	diskuze
<i>ZŠ a MŠ Kubatova</i>	7., 8.	Nová škola, ČGS	3 hod.	diskuze
<i>ZŠ Komenského</i>	9.	Fraus	průběžně	diskuze
<i>ZŠ Krč</i>	6.-9.	ČGS	5-6 hod.	řízený rozhovor
<i>ZŠ Žirovnice</i>	8.	Fraus	3.	diskuze

Zdroj: vlastní šetření

6. HODNOCENÍ UČEBNIC

Tato kapitola se zabývá hodnocením aktuálních učebnic pro výuku zeměpisu na 2. stupni základní školy s důrazem na tematiku rasové a národnostní problematiky obyvatelstva.¹⁵ Z množství učebnic, které jsem měla k dispozici, jsem vybrala osm exemplářů od různých nakladatelů a ty podrobila kritické didaktické analýze. Níže je uveden seznam učebnic následovaný jejich podrobným rozborem.

6.1 Analýza učebnic – subjektivní hodnocení

Nakladatelství Fraus

Od nakladatelství Fraus jsem měla k dispozici všechny učebnice pro 2. stupeň ZŠ (6. – 9. ročník). Sledovanou problematikou se zabývají již v 6. ročníku, kde je úvod o lidských rasách, a v dalších ročnících na ni učebnice navazují. V 7. a 8. ročníku, kde jsou probírány jednotlivé kontinenty, je vždy v kapitole o obyvatelstvu část textu věnována rasové problematice. V 9. ročníku se rasovou problematikou zabývá kapitola „Kulturní rozmanitost lidstva“, která doplňuje učivo 6. ročníku o lidských rasách. Učebnici pro 6. ročník a pro 9. ročník se budu věnovat jednotlivě, nicméně jsem v úvodu chtěla zdůraznit vzájemnou propojenost a návaznost těchto učebnic. Soubor těchto učebnic jako celek působí na první pohled velmi obstojně, ovšem při hlubším prozkoumání jednotlivých učebnic jsem shledala následující nedostatky:

Červený, P., Dokoupil, J., Kopp, J., Matějková, A., Mentlík, P., (2003) : Zeměpis 6. Plzeň, Fraus.

V této učebnici je rasové problematice věnována kapitola s názvem „Jak se lidé odlišují“. Podle mého názoru vhodně zvolený název vystihuje přesně to, čím se tato problematika zabývá. Celá kapitola, a vlastně i celá učebnice, je koncipována tak, aby podpořila samostatnou práci žáka s dalšími zdroji informací. Ať už s atlasem, internetem nebo jinými. Publikace tak podporuje důležitost uvědomění si plurality zdrojů. S touto myšlenkou a koncepcí výukových

¹⁵ Metodika hodnocení učebnic je podrobně popsána v kapitole Metodika hodnocení učebnic.

materiálu pracuje nejen nakladatelství Fraus, ale i jiná nakladatelství. Je důležité, aby se vytvářely nové styly výuky, které žákovi budou co nejvíce nápomocny při osvojování si nových poznatků a vědomostí. I přesto jsou však v této učebnici určité nedostatky, proto jsem při svém hodnocení byla nucena hodnotit některá kritéria nižší známkou.

Pod názvem kapitoly následuje motivační úvod do problematiky lidských ras. Tento motivační úvod je u všech jednotlivých kapitol, což hodnotím kladně. Je příjemné, když se žáci seznamují s novou látkou nejprve prostřednictvím příběhu, který je připraví na další učivo. Z hlediska grafické úpravy jsem tuto učebnici hodnotila známkou 1. Graficky je tato učebnice (ale i všechny další učebnice od nakladatelství Fraus) velice dobře zpracována. Motivační úvod, o kterém jsem se již zmiňovala, je od ostatního textu oddělen modrou barvou. Zbývající text je psán barvou černou, ale je rozčleněn různými fonty. Základní text je psán jiným typem písma než text doplňující, což přispívá k celkové přehlednosti textu. U doplňujícího textu k jednotlivým otázkám a úkolům je vždy značka, která má svůj daný význam. Význam značek je uveden na začátku učebnice, takže se s nimi žák seznámí hned na začátku výuky a pak už ví, co jednotlivé značky znamenají a přesně ví, co má u daného úkolu dělat. Na levé straně stránky je vyčleněný text, ať už s obrázkem nebo s dalšími doplňujícími informacemi.

Z hlediska přehlednosti byla učebnici udělena známka 1. Základní text je proložen textem doplňujícím, různými otázkami, které rozšiřují kapitolu o lidských rasách. Toto členění textu hodnotím jako velice vhodně zvolené. Doplňující otázky a úkoly jsou vloženy do základního textu, díky čemuž si může žák hned prakticky vyzkoušet, co se v předchozím odstavci dozvěděl, a poté pokračovat dál. Takové členění učiva je vhodné pro udržení pozornosti žáků, kteří jsou nuceni se neustále soustředit. Nemusí jen sedět a číst sáhodlouhý text a až poté odpovídat na otázky či řešit případné úkoly. Vše doplňují obrázky a mapy, které celý text obohacují a dělají z něj přehlednější učivo.

Názornost této učebnice také nemůžu hodnotit jinak než 1. Vše, o čem se píše v textu, je zobrazeno i na obrázcích a mapách. Žák si tak nový pojem může snadno představit. Na obrázcích je vše důležité a podstatné pro znalost konkrétní problematiky. Žák si může prohlédnout na obrázku 3 základní lidské rasy a vnímat tak rozdíly mezi nimi. Na konci kapitoly jsou dvě mapy, jež znázorňují a zároveň porovnávají rozmístění jednotlivých ras na planetě Zemi v 15. století a na počátku 21. století.

Ovšem co jsem v této učebnici postrádala, byla větší míra odbornosti. Bereme v úvahu, že se jedná o učebnici pro 6. ročník základní školy, ale už v tomto věku se mohou žáci dozvědět některé odborné informace, na kterých v pozdějších ročnících budou dále stavět. Je zde informace o třech základních rasách, mapa, kde jsou dané rasy rozšířeny, ale například informace

o míšencích je zredukována pouze do jedné věty, ve které je slovo míšenec ještě v závorce a není dále rozvedeno a specifikováno. Děti by měly vědět, že sice existují tři základní rasy, ale že míšením těchto ras vznikají míšenci. Mohla by zde být i doplňující informace o míšencích, jež zabírají také podstatnou část kontinentů, jak je dále vidět na druhé mapě, která ilustruje tuto kapitolu. S rasami také úzce souvisí pojem národ, jehož vysvětlení v této učebnici zcela chybí. Díky tomuto jsem za kritérium odbornost udělila této učebnici známku 3.

Poslední kritérium, které jsem hodnotila u této učebnice, byla přiměřenost a srozumitelnost. Zde jsem udělila známku 2. Učebnice je přiměřená k věku žáků, ale z hlediska srozumitelnosti je zde jeden drobný nedostatek, který se rovněž týká informace o míšencích. Z vět *„Lidé se liší také dalšími biologickými znaky, například barvou kůže, svými vlasy, tvarem očí, lebky atd. Podle těchto znaků rozlišujeme tři základní rasy – bílou, černou a žlutou. Dnes se v důsledku mísení obyvatelstva tyto odlišnosti spíše zmenšují. Děti rodičů různých ras (míšenci) mají některé znaky po otci a jiné po matce.“*¹⁶ tohoto vágního vyjádření není vůbec jasné a patrné, kdo zmiňovaní míšenci jsou. Děti tak mohou být dezorientovány a informace o míšencích je pro ně jistě nesrozumitelný a nedostatečná.

Kolektiv autorů, (2008): Zeměpis 9. Plzeň, Fraus.

V učebnici Zeměpis 9 je rasové a národnostní problematice věnována kapitola *„Od etnika ke globálnímu společenství“* a navazuje tak na znalosti žáků ze 6. ročníku (učebnice Zeměpis 6). Názvy kapitol se shodují ve všech učebnicích, což je něco, co odlišuje učebnice nakladatelství Fraus od všech ostatních. Zhodnocením těchto názvů kapitol se podrobněji věnuji v odstavci zabývajícím se kritériem přehlednosti.

Tato učebnice byla rovněž vydána nakladatelstvím Fraus a je tedy z hlediska grafické úpravy koncipována a sestavena stejným způsobem. Klasifikace tohoto kritéria se proto shoduje s výše hodnocenou učebnicí. Použitím barevného odlišení textu, různými druhy fontů a proložením textu obrázky si učebnice při posuzování grafické úpravy vysloužila známku 1.

Druhým kritériem je přehlednost. Zde bych se chtěla nejprve vrátit k výše zmiňovaným názvům jednotlivých kapitol. V této, i ve všech ostatních učebnicích, je na začátku každé kapitoly motivující nadpis, který z celého textu vytváří zajímavý objekt, jež si zaslouží přečtení a hlubší prozkoumání. Když si žák přečte např. *„Jak se lidé odlišují“* nebo *„Od etnika ke*

¹⁶ Citace z učebnice: Červený, P., Dokoupil, J., Kopp, J., Matějková, A., Mentlík, P., (2003) : Zeměpis 6. Plzeň, Fraus.

globálnímu společenství“, tak téma dle mého názoru vzbudí jeho pozornost a určitě se zvýší míra zájmu o danou látku. Hlavně tyto nadpisy vytvářejí opravdu přehlednou a netradiční kostru celého učiva. V učebnici se kapitola s nadpisem „Od etnika ke globálnímu společenství“ věnuje národům, etnickým skupinám atd., čímž doplňuje a navazuje na učivo ze 6. ročníku. Je zde opravdu značné množství informací, což bohužel činí tuto látku poněkud nepřehlednou. Jedná se sice o učebnici pro 9. ročník, kterou používají patnáctiletí žáci, kteří jsou již schopni pojmout větší množství informací, ale podle mého názoru by měla být látka lépe rozfázovaná. Kdyby už v 6. ročníku, kdy žáci slyší zmínku o rasách poprvé, byla zařazena i informace o národech, tak by měli o tomto termínu alespoň základní povědomí, a v 9. ročníku už by si díky této učebnici osvojili další pojmy, jež s danou problematikou souvisejí a dále ji rozvíjejí. Jsem přesvědčena, že rozsah informací je příliš velký, čímž se text pojednávající o národech stává poněkud nepřehledným. Z tohoto důvodu byla této učebnici z hlediska přehlednosti udělena známka 2.

Dále byla hodnocena názornost publikace. Tu jsem u této učebnice klasifikovala známkou 2. Je zde dostatečné množství obrázků, jež doplňují a obohacují psaný text, ovšem u některých bych zvolila výstižnější pojetí pro daný pojem, ke kterému se vztahují. Do tohoto kritéria bych ráda zařadila také jeden z úkolů, jež se nacházejí v pracovním sešitu pro tuto učebnici. Hned první úkol této kapitoly je totiž věnován míšencům jednotlivých ras. Jsou tu obrázky dvou typů ras a žák má napsat, jak se nazývá člověk, který vznikne jejich mísením. Samotný úkol hodnotím kladně, názornosti se nedá nic vytknout. Záporně ovšem hodnotím fakt, že děti si sice mohou z jiných zdrojů najít, jak se tito míšenci nazývají, a vyplnit prázdné místo pod obrázky, ovšem nemají si kde zkontrolovat, zda je jejich odpověď správná. Nehledě na fakt, že text v učebnici neposkytuje žádnou zprávu o míšencích, z čehož mohou být žáci zmateni. Zařazení tohoto úkolu tedy nepovažuji za zcela korektní. Správně by měl být tento úkol zařazen již v 6. ročníku, kdy se žáci zabývali jednotlivými rasami, a o míšencích zde byla zmínka. Takto by probírané pojmy byly lépe utříděné a nevznikal by zmatek v informacích. Následuje hodnocení srozumitelnosti a přiměřenosti. Díky výše zmíněnému problému poněkud klesá kvalita srozumitelnosti textu této učebnice. Látka probíraná v této učebnici je přiměřená věku žáků a je uzpůsobena tak, aby odpovídala jejich věkové hranici. Avšak její rozfázování mělo být lépe promyšleno.

Posledním kritériem hodnocení učebnice byla její odbornost. V tomto bodě obdržela známku 1. Termíny, které jsou v textu použity, jsou výhradně odborně, zároveň ale srozumitelně, popsány a vysvětleny. Není proto důvod dané kritérium dále rozvádět.

Chalupa, P., Rux, J., Hofmann, E., (1994): Lidé a jejich svět. Hospodářský zeměpis pro základní školy. Praha, Prospektum.

Na úvod je důležité zmínit, že v publikaci není uvedeno, pro jaký ročník základní školy je určena. Proto zde nebude hodnocena přiměřenost, jelikož použití této učebnice v jednotlivých ročnících určuje učitel podle dílčích ŠVP jednotlivých základních škol.

Grafická úprava zde byla zvolena velice střídmě. Základní text je rozdělen otázkami a úkoly a proložen obrázky. Je zde použit jeden font písma a důležité pojmy jsou zvýrazněny tučně. Otázky a úkoly jsou kurzívou, čímž jsou odděleny od základního textu. Nad nimi je vždy symbol plnicího pera, jež je označuje. V rámci textu jsou použity rovněž kresby. Vtipnou formou jsou zde zakresleny jednotlivé rasy a ilustrovány i další pojmy, čímž se text stává žákům bližší. Z tohoto hlediska získala publikace známku 1.

Zásadou grafického uspořádání je učivo v této učebnici i velice přehledné. Po úvodu, kde jsou základní informace o vzniku lidských ras, jsou jednotlivé rasy také popsány. Je zde název, pod ním obrázek a poté popis výskytu. Pod jednotlivými rasami jsou vždy doplňující otázky a úkoly a také již zmíněné ilustrace. Negativně však musím hodnotit značné množství textu, který měl být lépe segmentován a rozdělen kupříkladu větším množstvím doplňujících materiálů. Z tohoto důvodu jsem udělila známku 2.

Jedná se sice o učebnici staršího vydání ale i tak jsou zde, z hlediska názornosti výrazné nedostatky. Není zde použito dostatečné množství obrazového materiálu a kupříkladu mapových podkladů zde také mnoho nenajdeme. Ilustrace tématu je zajištěna pouze pomocí tří obrázků, a to jednotlivých zástupců tří základních lidských ras. Míru názornosti považuji za nedostačující. Kupříkladu mapa výskytu daných ras by významně přispěla k lepší srozumitelnosti textu, který o tomto tématu pojednává. V tomto případě klasifikuji známku 4.

Nepřevažují však pouze zápory. Kladně hodnotím fakt, že text obsahuje informaci o míšencích i jejich pojmenování. Tím je zde látka o lidských rasách téměř kompletní a klasifikovaná odbornost tedy prakticky bez výhrad. Jediným drobným nedostatkem je opět absence informací o národech a etnikách, o kterých tu není jediná zmínka. Díky tomuto argumentu nabyla odbornost známky 2.

Poslední, k čemu bych se chtěla vyjádřit, je srozumitelnost učiva. Látka je psaná velice jednoduchou a jasnou formou, jež umožňuje snadné pochopení, a vylučuje potenciální chaos v nově vstřebaných poznacích. Z předchozí věty je jasné, že se nevyskytují nedostatky, jež by zamezily získat hodnocení 1.

Pluskal, M., Bradáč, P., Kraus, P., Krausová, M., (2003): Zeměpis – Společenské složky krajiny. Praha, Alter.

Učivo v této učebnici je rozděleno do dvou tematických okruhů, z nichž našemu tématu je věnován tematický celek Společenské složky krajiny, obsahující čtyři kapitoly, do nichž patří problematika, kterou se ve své práci zabývám. (Dvořáková, 2011)

Úvodem bych chtěla říct, že se tato učebnice od všech ostatních naprosto odlišuje, a to ve všech hodnocených kritériích.

První, co mne zaujalo, když jsem tuto učebnici otevřela, bylo její na první pohled nepřehledné grafické uspořádání. Kapitola věnovaná lidským rasám, a vlastně i celá učebnice, je psána v podstatě jedním typem písma. Nadpisy jsou psány velkými písmeny, ale nejsou nijak výrazněji odlišeny od zbývajících textu. Pod nimi je vždy krátký úvod do kapitol, psaný kurzívou, a je tak jediný, který z jinak stejnorodého textu vyčnívá. Jediné, co text odlišuje a rozděluje, je jeho barevnost. V některých případech působí přehnaná barevnost kontraproduktivně. Základní text se totiž poněkud ztrácí. Požadavky na grafickou úpravu jsou z mého pohledu absolutně nevyhovující, a proto je tato kategorie klasifikována známkou 4.

S grafickou úpravou je zde velice úzce spjat i stupeň přehlednosti, potažmo názornosti. Ten je v tomto případě velice nízký. Nejenom, že látka je psána téměř jednotvárně a prakticky bez výraznějšího odlišení, ale autoři použili minimální množství obrazového materiálu. Kvantita psaného textu nad ním absolutně převažuje. Například mapový nebo grafický materiál, který se k této problematice evidentně nabízí, naprosto chybí. Jediné, co je doplněno obrázky, jsou zástupci jednotlivých lidských ras. Ovšem jejich popis psaný kurzívou a zmenšeným fontem z nich vytváří nepřehlednou směs několika fotografií lidí, ze kterých žák jen s obtížemi rozezná, kdo je kdo. S tímto faktem také souvisí míra názornosti, kterou tak zařazují do výše popisovaného. Za obě dvě kritéria uděluji známku 5.

Z hlediska odbornosti publikace je nutno konstatovat, že je velmi vysoká, možná až přespříliš. Detailní komentář bude následovat v předposledním odstavci. Velké množství odborných výrazů, definic a odkazů k výsledkům nejrůznějších výzkumů přispělo k mému negativnímu hodnocení. Přílišnou odborností a zbytečnou složitostí se podobá spíše encyklopedii než učebnici pro žáky základní školy. Nejsou zde nicméně pouze negativa. Jako pozitivní shledávám doplňující otázky a úkoly, které vedou žáka k zamyšlení a nutí ho k samostatnému uvažování nad jednotlivými problémy. Kladné hodnocení si zaslouží též odstavec zajímavostí,

kde žák může získat další důležité informace a údaje, jež mu pomohou při odpovědích na výše zmiňované doplňující otázky. Tento klad poněkud vyvážil objem negativ, a proto známkuji 3.

Za detailnější zmínku stojí vysoký stupeň odbornosti této učebnice a její přiměřenosti k věku žáků. Učebnice je cílena pro 8. ročník základní školy, tedy na čtrnáctileté žáky. Z mého pohledu však dané požadavky nespĺňuje. Značné množství informací, odborných a cizích slov a dodatkových pojmů (například zmínka o apartheidu apod.) jsou výraznými nedostatky, a tudíž uděluji známku 4.

Poslední zmínka patří srozumitelnosti dané látky. Z výše zmíněného vyplývá, že kvůli grafické úpravě, nepřehlednosti a velké míře odbornosti se tento text pro žáky stává značně nesrozumitelným a zmateným. Z tohoto důvodu získala v tomto ohledu publikace známku 4.

Nakladatelství Alter vydává i elektronickou podobu učebnic, jejíž funkce a možnosti jsou obdobné jako u interaktivních učebnic od nakladatelství Fraus a Nová škola. (Dvořáková, 2011)

Voženílek, V., Fňukal, M., Nováček, P., Szczyrba, Z., (2003): Zeměpis 5 – Hospodářství a společnost – s komentářem pro učitele. Olomouc, Prodos.

Na úvod stojí za zmínku, že je tato učebnice posledním dílem nakladatelství Prodos určeným pro 9. ročník ZŠ a navazuje na předchozí díly vydané dotyčným nakladatelstvím. Předěšlé části se věnují fyzickému zeměpisu, na něj navazuje zeměpis světadílů a oceánů a geografie České republiky. Poslední díl nese podtitul „Hospodářství a společnost“ a je dále rozdělen na několik dílčích kapitol. Téma mé diplomové práce spadá do oddílu „Obyvatelstvo a hospodářství“.

Z grafického hlediska se koncepce této učebnice jeví jako velice zdařilá. Pod jednotlivé větší oddíly jsou zařazeny dílčí skupiny učiva, z nichž každá nese ještě další specifický název. Problematika rasové a národnostní struktury obyvatelstva je obsažena v kapitole pojmenované „Jsme stejní, a přece různí“. Shodné názvy kapitol provázejí žáka celou učebnicí. Hodnotím je velice kladně, obdobně jak tomu bylo i u nakladatelství Fraus. Dle mého úsudku tvoří zajímavou a poutavou kostru celé publikace. Použití nápadného písma se stává výrazným rozdělovníkem psaného textu. Pod nadpisy následuje krátký, kurzívou psaný, motivační úvod. Základní text je dále dělen obrázky, jednotlivými grafy a mapami. Poměr mezi nimi je velmi vyvážený. Z těchto důvodů získává hodnocení 1.

Již zmíněný vhodně zvolený poměr obrázků a psaného textu, činí tuto knihu přehlednou. Ihned po motivačním úvodu následuje souhrn základních dat, jež se týkají daného problému. Jako velmi pozitivní shledávám jeho rozdělení a proložení přiměřeným množstvím různorodých obrázků, grafů a schémat. Na konci této i každé další kapitoly jsou dva odstavce – první s názvem „Zapamatujte si“, kde jsou shrnuty všechny hlavní pojmy a myšlenky celé kapitoly a druhý, nazvaný „Otázky a úkoly“, který zahrnuje rozmanité doplňující aktivity a činnosti, díky kterým si žák upevní nově nabyté poznatky a vědomosti. Z mého pohledu ony dva odstavce vytvářejí vskutku ucelenou a přehlednou stavbu celého učiva. Z těchto důvodů uděluji známku 1.

Následuje kritérium názornosti této učebnice, ve které shledávám následující nedostatky. Vzhledem k tomu, že kapitola pojednává o lidských rasách a národech, tak obrazový materiál, který ji doplňuje, není dle mého názoru dostatečný. Kupříkladu chybí vyobrazení jednotlivých lidských plemen, a to jak základních, tak popřípadě míšenců. Vzhledem k tomu, že žáci studující podle této učebnice neměli o daném tématu dosud povědomí, poněvadž předchozí díly se věnují odlišné látce, měla by být kniha doplněna daleko větším množstvím názorných ukázek jednotlivých pojmu. Obzvláště pokud jde o nové učivo, se kterým se žáci seznamují poprvé. Z tohoto důvodu získala publikace za výše zmíněné nedostatky ohodnocení 3.

Dalším kritériem je odbornost. Tu u této učebnice hodnotím známkou 3 kvůli následujícím faktorům. Míra vědeckosti by zde mohla být o stupeň vyšší, a to zejména s přihlédnutím ke skutečnosti, že učebnice je určena žákům 9. ročníků. Informace o míšencích opět považuji za nedostatečně zpracované. V této publikaci, která má podtitul „s komentářem pro učitele“ je o nich zmínka pouze v postranním panelu stránky, která apeluje na učitele, aby s žáky zopakoval základní kategorie míšenců. Ovšem v samotném textu je pouze zmínka o tom, že existují určití míšenci, a kde jich žije nejvíce. Dále také chybí např. pojem etnikum, etnická skupina atd. Chybí také informace, čím se od sebe jednotlivé rasy liší (ne pouze barva pleti).

Poslední se týká přiměřenosti a srozumitelnosti učiva. Z mého pohledu je text, který pojednává o dané problematice napsán velmi srozumitelně a čtivě. Myslím si, že nastudováním celé látky žák získá pocit uceleného obrazu o lidských plemenech, národech, jazycích atd. Srozumitelnost daného textu je naprosto adekvátní. Jak už bylo řečeno, i kdyby zde míra odbornosti byla na vyšší úrovni, stále by text zůstal zcela přiměřený danému věku žáků, jež učebnici používají. Hodnotit proto nemůžu jinak než 1.

Chalupa, P., Hübelová, D., (2010): Zeměpis – Lidé a hospodářství. Brno, Nová škola.

Soubor učebnic od tohoto nakladatelství pro 2. stupeň ZŠ je svou návazností koncipován obdobně, jak tomu bylo u předešlé učebnice od nakladatelství Prodos. Tématu mé diplomové práce se věnuje až díl Lidé a hospodářství, určený pro 9. ročník. Navazuje na předešlé části (6.-8. ročník), které se věnovaly fyzickému zeměpisu a geografii jednotlivých kontinentů a České republiky. Problematiku obyvatelstva a konkrétní druhy lidských plemen probírají žáci již u jednotlivých kontinentů, ale rasové a národnostní struktury jako takovým se věnují až v této kapitole.

Po grafické stránce je učebnice velmi dobře sestavena. Jednotlivé kapitoly jsou odděleny oranžovým pruhem po celé horní části stránky. Pod ním jsou dílčí podnadpisy, též zvýrazněny oranžovou barvou a tvoří tak přehlednou stavbu celého učiva. Základní text je proložen jednotlivými otázkami a úkoly, jež jsou vždy výrazně označeny specifickými značkami. Ty nesymbolizují jen doplňující otázky a úkoly, ale také upozorňují na zajímavosti, průřezová témata, mezipředmětové vazby, atd. To mne velice zaujalo a zároveň mi posloužilo jako zdroj inspirace při tvorbě vlastní výukové pomůcky. Důležité pojmy jsou v základním textu zvýrazněny tučnou barvou. Byla zde použita jednotná barva písma a to černá, což působí mírně chaoticky, avšak střídání velikosti písma od sebe doplňující informace od základních dostatečně odděluje. Po grafické stránce nemám, co bych vytkla, a proto uděluji známku 1.

U hodnocení přehlednosti bych se ráda vrátila k jednotné barvě psaného textu. Jak již bylo zmíněno, v textu je použita pouze černá barva, což může působit poněkud jednolitě a nepřehledně. Co však toto negativum vyrovnává, je prokládání textu jednotlivými úkoly a obrázky a změna velikosti a stylu písma. Z učiva se tak stává zajímavá a poutavá výprava za novými znalostmi. Kladně též hodnotím odkazy na mezipředmětové vazby, kde si žák může ucelit a utřídit nově nabyté vědomosti. S tím jsem se zatím nesetkala v žádné z klasifikovaných učebnic a výrazně to tak publikace nakladatelství Prodos odlišuje od všech ostatních dostupných učebnic. Je velmi důležité, aby se jednotlivé předměty co nejvíce prolínaly a vzájemně doplňovaly. Jedině tak si žák utvoří komplexní pohled o dané problematice a nových pojmech. Text učebnice je dále proložen obrázky, grafy a mapami. Díky těmto skutečnostem dosáhla přehlednost ohodnocení 1.

První negativum, které je třeba zmínit, se týká názornosti a současně s ní i zhodnocení odbornosti dané problematiky. Kapitola nese název „Národnostní struktura obyvatelstva“. Hned pod nadpisem jsou obrázky čtyř dětí z různých částí světa. Vyobrazeny jsou zde všechny tři

základní lidské rasy a na poslední fotografii je míšenka jednotlivých ras. Chybí však jakýkoli popis. Zmínka o lidských plemelech, etnikách atd. se nevyskytuje ani dále v textu. Celé problematice národnostní struktury je zde věnována pouhá půlstránka, druhá se již věnuje jazykovému a náboženskému složení obyvatelstva, což je dle mého mínění zcela nedostačující. S přihlédnutím ke skutečnosti, jakému ročníku je učebnice určena, a pokud vezmeme v úvahu, že toto téma se vyučuje až zde, mělo by být daleko více rozvedeno. Učebnice také postrádá větší míru odbornosti. Na jedné z fotografií je sice vyobrazena skupinka dětí s popiskem: „V některých zemích žijí spolu děti různých etnik a kultur“, jež názorně doplňuje danou látku, ovšem tyto pojmy jako etnikum nebo kultura v ní nenajdete, což je poněkud kontraproduktivní. Z hlediska názornosti nicméně shledávám jako velice pozitivní zastoupení jazykové výchovy prostřednictvím základních slov z probíraného učiva uvedených v angličtině a němčině na konci každé strany. Díky vyvážení výše shledaných pozitiv a negativ uděluji těmto dvěma hodnoceným oblastem známku 3.

Následující odstavec bude věnován přiměřenosti a srozumitelnosti učiva. Látka probíraná v dané kapitole, ale i v celé učebnici, je svým obsahem zcela přiměřená a adekvátní věku žáků. I kdyby zde, stejně jako v předchozí hodnocené učebnici od nakladatelství Prodos, byl stupeň odbornosti vyšší, stále by daná látka zůstala zcela přiměřená věku žáků. Srozumitelnosti trochu ubírá na kvalitě fakt, jež souvisí s předchozím odstavcem, kde jsem zmiňovala poněkud účinkem se míjející názornost a užití odborných výrazů s ní souvisejících. Použití některých obrázků, které znázorňují určitý pojem, jenž však v textu není zaznamenán, působí poněkud nesrozumitelně. I přes tento ojedinělý nedostatek je však zbývající část učiva napsána jasně a výstižně. Kritérium jako celek hodnotím známkou 2.

Herink, J., Valenta, V., a kol., (2004): Současný svět – základy společenského, hospodářského a politického zeměpisu, lidé a příroda – životní prostředí. Praha, Nakladatelství České geografické společnosti, s. r. o.

Stejně jako u posledních dvou výše popisovaných učebnic se i tady opakuje posloupnost a návaznost jednotlivých dílů učebnic vydaných nakladatelstvím České geografické společnosti. Tento díl je posledním z ucelené řady publikací, kde předchozí části byly věnovány fyzickému zeměpisu a geografii jednotlivých kontinentů včetně České republiky. V díle nazvaném „Současný svět“ je pozornost zaměřena na základy společenského, hospodářského a politického

zeměpisu, životního prostředí a vztahu mezi lidmi a přírodou. Téma mé diplomové práce nese název Lidské rasy, národy a jazyky a je zařazeno v podkapitole „Obyvatelstvo a sídla“.

Graficky je tato učebnice zpracována velice pečlivě. Je zde kladen důraz na ucelené a přehledné rozvržení celého učebního textu. V tomto případě tedy spojím dvě hodnocené složky (grafickou úpravu a přehlednost) do jedné. Co mne na první pohled zaujalo, bylo opravdu důkladné propracování a použití grafických prvků. Autoři uplatnili různé typy fontů, výborně pracují s barvami, viz např. podbarvení souvislého textu dílčími barvami, přičemž každá má svůj význam. Modře je zvýrazněno rozšiřující učivo a žlutě soupis zajímavostí uvedených na konci kapitoly. Mezi nimi je odstavec shrnutí, psaný tučným písmem, jež zahrnuje nejdůležitější pojmy a informace o daném tématu. Oddělení „Zopakujte si!“ a „Otázky a úkoly“, umístěné až na samém konci, dotváří celé učivo do velmi přehledného celku souhrnných poznatků. Hned pod nadpisem je umístěna krátká motivační předmluva psaná kurzívou, a oddělená tak od základního textu, která žáky uvede do příslušného tématu. Formou příběhu je shrnuto vše podstatné o čem se žáci dovědí více v následujících řádcích. Ty jsou doplněny několika obrázky, mapami a různými grafy. Jediné, co bych hodnotila poněkud záporně, je rozsáhlé zastoupení textové složky. Kupříkladu v oddělení již zmiňovaných zajímavostí je textu skutečně až příliš. Souvisle psaný text by mohl žáky od čtení zajímavostí odradit, což by byla škoda. Efektivnějším řešením by bylo je shrnout v bodech. Myslím si, že by se tak pro žáky stal modře zvýrazněný sloupec mnohem zajímavějším a přehlednějším. I přes popsané negativum vnímám tato dvě kritéria jako celek nadmíru pozitivně a hodnotím je známkou 1.

Názornost této učebnice je z mého pohledu vnímána převážně příznivě. Vše důležité o čem je tu zmínka, je ilustrováno rozmanitými typy obrazového a doplňkového materiálu. Použit je jak mapový, tak i grafický podklad a nechybí ani fotografie jednotlivých typů lidských ras. Právě s nimi souvisí jediný nedostatek jinak pozitivně hodnocené názornosti, který se týká jejich nedostatečného popisu. Na čtyřech obrázcích jsou vyobrazeny děti různých typů lidských plemen a pod nimi je pouze úkol, aby žáci určili, ke kterým rasám tyto děti patří. Úkol jako takový je v pořádku, avšak zařazen by měl být spíše do části opakování nebo shrnutí. Takto žák, který se teprve před chvílí dozvěděl prvotní informaci o lidských rasách a národech, bude těžko odhadovat, do jaké skupiny patří, když dosud neviděl jednotlivé typy ani jejich výrazné znaky. Díky tomuto drobnému nedostatku musím názornost klasifikovat známkou 2.

Zbývá zhodnotit poslední dva aspekty, a to odbornou správnost učebnice a její přiměřenost a srozumitelnost. Shrnu je do jednoho odstavce, protože jsou v tomto případě velice provázané a úzce spjaté. Hodnotím je známkou 1 díky následujícím faktorům. Tvůrci této publikace vhodně zvolili stupeň použitých odborných výrazů a pojmů, čímž ji zcela adekvátně

přizpůsobili věkové hranici žáků, kteří se z ní učí a čerpají nové vědomosti. Tímto řešením z daného textu vytvořili velice srozumitelný a jednoznačný učební materiál. Učebnice je určena pro 8. nebo 9. ročníky základních škol, kde žáci již dokážou vstřebat i určité odborné pojmy, které jsou zde náležitě použity.

Mirvald, S., a kol., (1995): Socioekonomický zeměpis. Praha, Nakladatelství Scientia, spol. s. r. o.

Ročník, pro který je tato učebnice určena, zde není stanoven. Záleží tak na jednotlivých ŠVP základních škol, kdy ji použijí. Ale dle ostatních dílů, které jsem vyhledala na internetových stránkách tohoto nakladatelství,¹⁷ usuzuji na shodné pořadí a návaznost jednotlivých dílů, jako tomu bylo i u předchozích dvou učebnic. Ovšem jedná se pouze o můj úsudek, proto se nebudu zabývat hodnocením kritéria přiměřenosti věku žáků, jelikož zde není uveden ročník, kterému by měla tato učebnice sloužit.

První, co uživatele při otevření této učebnice zaujme, je její nedokonalé grafické zpracování. Postrádá jakékoli rozlišení psaného textu, ať už prostřednictvím barev nebo alespoň velikostí písma. Vše je psáno jedním typem a velikostí písma a jediné co vyčnívá, je tučně psaný nadpis a některé důležité pojmy. Také značky, které upozorňují na cvičení, doplňovací a opakovací úkoly a náměty k samostatné práci, jsou ve stejné barvě jako samotný text, v černé. Ani na otázky, jež jsou zde kladeny, nebyl použit jiný, odlišující typ písma, takže se v samotném učivu poněkud ztrácí a žák si jich nemusí vůbec všimnout. Celkově po grafické stránce působí učebnice spíše negativním dojmem, a proto jí uděluji známku 4.

V důsledku toho je na nižší úrovni i míra přehlednosti daného učiva. I přesto, že je stejnorodý text proložen velkými obrázky a několika grafy, nezvedá se měřítko jeho přehlednosti. Celá kapitola nese název „Jak se liší lidé“. První část je věnovaná lidským rasám, jejich rozdělení a obrazově doplněnému přehledu. Následuje poněkud zvláštěně zakomponovaná věková struktura obyvatelstva a znázornění na věkových pyramidách, a zmínka o národech, národnostech a jazycích je až na konci kapitoly. Takové uspořádání považuji za značně chaotické. Mnohem vhodnější zařazení problematiky věkového uspořádání obyvatelstva by dle mého úsudku bylo v některé z předchozích kapitol, například v kapitole s názvem „Růst obyvatelstva světa“. Stávající systém třídění informací působí zmateně a nepřehledně. Nepřispívá tomu ani stejnorodost a nedostatečné členění psaného textu. Žák tak může při četbě nabýt pocitu rozladění

¹⁷ www.scientia.cz

z mnoha různorodých dojmů, jenž mu nemusí dávat smysl. Stejný dojem jsem měla i já při procházení uvedených údajů. Zásluhou shledaných skutečností dávám za přehlednost známku 3.

Názornost této učebnice na mne též neudělala pozitivní dojem. Jak už bylo řečeno, jsou zde sice použity fotografie v přiměřeném rozlišení, jež doplňují učivo, avšak jejich obsah není dostatečně reprezentativní. Například u vyobrazení europoidní rasy je na snímku skupinka Indů. Podle mého názoru by měl být příklad zvolen poněkud vhodněji. Tyto obrázky jsou ovšem jediným obrazovým materiálem, který obohacuje daný text. Dle mého mínění je to málo a z tohoto důvodu uděluji známku 3.

Ani kritérium odbornosti není zcela vyhovující. Není sice stanoveno, pro který ročník je učebnice určena, ale právě proto by měla splňovat požadavky všech ročníků 2. stupně ZŠ. Kupříkladu u rozdělení lidských ras na negroidní, mongoloidní a europoidní jsou uvedeny pouze tyto cizí názvy, avšak jejich český ekvivalent chybí. Je sice pravda, že se od českých názvů černá, žlutá a bílá rasa v poslední době ustupuje a používají se spíše názvy cizí, ale například na žáka 6. ročníku to mohou cizí pojmy působit dosti nesrozumitelně a může se dostavit jejich nepochopení, a tedy i nepochopení celé látky. I díky tomuto faktoru se text stává poněkud nesrozumitelným a nejasným a tím si i hodnocení odbornosti zaslouhuje známku 3.

Tabulka č. 2 – Hodnocení rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích zeměpisu.

učebnice (nakladatelství)	Kritéria					celková známka
	grafická úprava	přehlednost	názornost	odbornost	přiměřenost a srozumitelnost	
<i>Zeměpis 9, Fraus</i>	1	2	2	1	3	2
<i>Zeměpis 6, Fraus</i>	1	1	1	3	2	1-
<i>Lidé a jejich svět</i>	1	2	4	2	1	2
<i>Zeměpis, Společenské složky krajiny, Alter</i>	4	5	5	3	4	4
<i>Zeměpis 5, Prodos</i>	1	1	3	3	1	2
<i>Zeměpis-Lidé a hospodářství, Nová škola</i>	1	1	3	3	2	2
<i>Současný svět, Nakladatelství ČGS, s. r. o.</i>	1	1	3	3	3	2-
<i>Socioekonomický zeměpis, Scientia, s. r. o.</i>	4	3	3	3	3	3

Zdroj: vlastní šetření

Poznámka: celková známka je průměr známek ze všech 5 kritérií

Výše uvedená přehledová tabulka zaznamenává subjektivní kritickou didaktickou analýzu vybraných učebnic. Z celkových známek je čitelné, které body na hodnotící škále získaly kladné, či případně kritické ohodnocení. Nejhůře hodnocenou učebnicí byl Zeměpis, Společenské složky krajiny od nakladatelství Alter a především jeho nevhodně zvolená grafická úprava, jež se odráží na nepřehlednosti psaného textu. Navíc je v něm v určitých pasážích užito neadekvátní množství odborných výrazů. Učivo je psáno zmateně, chybí zde logický sled informací. Záporně hodnocena byla i publikace nakladatelství Scientia, s. r. o., kde jsem především postrádala větší míru názornosti. Nejlépe hodnocena byla série učebnic nakladatelství Fraus. Grafická úprava společně s přehledností psaného textu je zde zdařilá. Nachází se zde adekvátní množství použitých obrázků, map, grafů i dalšího obrazového materiálu. Z hlediska kritéria názornosti je považuji za nejvhodněji zpracované učebnice, jež mi byly inspirací při tvorbě vlastního výukového materiálu.

6. 2. Analýza učebnic nezávislými osobami

Kapitola se věnuje převážně výsledkům výzkumu podrobněji popsaného v kapitole 4. 3. Vybráno bylo pět zástupců. Mé hodnocení a argumenty představují názor budoucího pedagoga, čili interpretují představu o výuce tohoto tématu na ZŠ. Analýza učebnic je ovlivněna následnou tvorbou vlastního výukového textu a je důsledně dbáno na veškeré klady i případné nedostatky, jež se v nich objevují. Ostatní patří již k pedagogům a pedagogickým pracovníkům, působícím v různých odvětvích vzdělávání, a právě tato rozmanitost poskytuje objektivnější názor na hodnocené učebnice. Seznam osob účastnících se nezávislé analýzy najdeme v příloze č. 2.

Níže jsou podrobně popsána jednotlivá hodnocení. Jsou rozdělena dle etap vzdělávání (viz kapitola 4.3. Metodika analýzy učebnic nezávislými osobami). Výsledky byly poté zpracovány do přehledné tabulky, uvedené na konci této kapitoly, z níž je jasně patrné, které učebnice vyhovují, či naopak nevyhovují stanoveným kritériím.

6. 2. 1. Základní vzdělávání

Respondent č. 1, ZŠ Komenského, Pelhřimov

Respondentka č. 1 je představitelkou základního vzdělávání. Je učitelkou 1. i 2. stupně ZŠ Komenského v Pelhřimově. Učení se věnuje již 10 let. Ve výuce využívá sérii učebnic nakladatelství Fraus, s níž je velmi spokojena. To se částečně projevilo i v jejím hodnocení učebnic. Ve své výuce klade značný důraz na názornost a představivost žáků. Značnou pozornost proto při hodnocení věnovala těmto kritériím a míře, s jakou ho jednotlivé publikace splňují či naopak. Pro výuku tohoto tématu využívá diskusních metod. Učebnice je zde hlavním zdrojem informací, se kterými má žák možnost pracovat.

Hodnocení jednotlivých publikací je shrnuto v tabulce č. 3. Jako nejlépe hodnocené vyšly výše zmíněné učebnice nakladatelství Fraus. Z pohledu prvního respondenta vytváří série učebnic dostatečně přehledné, názorné a adekvátně odborné publikace pro výuku tématu rasové a národnostní problematiky. Za méně zdařilé považuje publikace nakladatelství Nová škola a ČGS, kde postrádá hlubší míru propojenosti vědomostí, značnou absenci názornosti a poukazuje na vysokou kvantitu textu, jež činí látku v těchto učebnicích notně nepřehlednou a nesrozumitelnou.

Tabulka č. 3 – Hodnocení rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích respondentem č. 1

učebnice (nakladatelství)	Kritéria					celková známka
	grafická úprava	přehlednost	názornost	odbornost	přiměřenost a srozumitelnost	
<i>Zeměpis 9, Fraus</i>	1	1	1	1	1	1
<i>Zeměpis 6, Fraus</i>	1	1	1	1	1	1
<i>Lidé a jejich svět</i>	2	2	2	3	2	2
<i>Zeměpis, Společenské složky krajiny, Alter</i>	2	2	1	2	2	2
<i>Zeměpis 5, Prodos</i>	3	3	2	2	2	2
<i>Zeměpis-Lidé a hospodářství, Nová škola</i>	2	3	2	3	3	3
<i>Současný svět, Nakladatelství ČGS, s. r. o.</i>	3	4	2	3	3	3
<i>Socioekonomický zeměpis, Scientia, s. r. o.</i>	1	1	2	2	2	2

Zdroj: vlastní šetření

Poznámka: celková známka je průměr známek ze všech 5 kritérií

Respondent č. 2, Základní škola U Krčského lesa, Praha

Základní škola U Krčského lesa má zcela odlišný ŠVP než předešlá ZŠ Komenského. Ten je podrobněji popsán v kapitole 5 – Výzkum výuky rasové a národnostní problematiky na jednotlivých školách. Před samotným hodnocením byla položena otázka na spokojenost s touto strukturou výuky. Respondentka č. 2 by členění učiva uspořádala jinak, avšak není kompetentní osobou pro vykonání případné změny. Výuku si proto dle potřeb následně upravuje.

Respondentka č. 2 je pedagogem vyznávajícím změnu a odlišnost obvyklých hodin zeměpisu. Snaží se vytvářet hodiny dle potřeb svých žáků a učebnice slouží pouze jako kostra hodiny. K dispozici má učebnice od nakladatelství ČGS. Nespokojenost s touto učebnicí ji nutí využívat převážně internet a jiné zdroje informací, z nichž tvoří prezentace určené pro interaktivní tabuli. Její přístup k výuce si získal mé velké sympatie a mnoho zajímavých podnětů jsem využila pro tvorbu vlastního výukového materiálu.

Za nejvhodněji zpracované učebnice považuje druhá respondentka sérii od nakladatelství Fraus. Při listování nacházela mnohé inspirativní náměty pro svou výuku a celkově je hodnotila známkou 1. Pokládá je za nejvhodnějšími kandidáty, které by sama vybrala pro svou výuku. Nejhuře dopadly učebnice od nakladatelství Nová škola a Alter. Zde shledala drobné i výrazné nedostatky ve všech kritériích. Vytýká jim především značné množství textu, přehlčení odbornými výrazy a vysokým rozsahem odborných výrazů. Chybí jí vyšší míra názornosti, která je podle ní nejdůležitějším faktorem při výuce tohoto tématu.

Tabulka č. 4 – Hodnocení rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích respondentem č. 2

učebnice (nakladatelství)	Kritéria					celková známka
	grafická úprava	přehlednost	názornost	odbornost	přiměřenost a srozumitelnost	
<i>Zeměpis 9, Fraus</i>	1	2	1	1	1	1
<i>Zeměpis 6, Fraus</i>	1	1	1	2	1	1
<i>Lidé a jejich svět</i>	2	2	1	2	2	2
<i>Zeměpis, Společenské složky krajiny, Alter</i>	3	4	3	3	3	3
<i>Zeměpis 5, Prodos</i>	3	2	2	3	2	2
<i>Zeměpis-Lidé a hospodářství, Nová škola</i>	3	3	3	3	3	3
<i>Současný svět, Nakladatelství ČGS, s. r. o.</i>	2	3	2	2	2	2
<i>Socioekonomický zeměpis, Scientia, s. r. o.</i>	3	3	3	3	3	3

Zdroj: vlastní šetření

Poznámka: celková známka je průměr známek ze všech 5 kritérií

6. 2. 2. Soukromé základní vzdělávání

Respondent č. 3, Soukromá základní Škola Hrou, Praha

Soukromá základní Škola Hrou se v roce 2010 stala součástí česko-anglického vzdělávacího systému Duhovka, který nabízí komplexní a propojené vzdělávání od předškolního věku až po dospělost (3–19 let). Školy na sebe vnitřně navazují a umožňují tak dětem plynulý přesun z nižšího na vyšší stupeň. Staví na vícejazyčném a multikulturním prostředí a moderních filosofických principech vycházejících převážně z metody Marie Montessori. Snaží se vytvořit takové prostředí, které odpovídá přirozeným vývojovým potřebám dětí. Duhovka vede děti k samostatnosti, k uvědomění si osobní zodpovědnosti za to, co vytvářejí a k aktivnímu přístupu k životu. Zvláštní důraz je kladen na to, aby se děti naučily přemýšlet v souvislostech, aby mohly vždy navázat na to, co již umí, a své schopnosti a dovednosti stále rozvíjely. K poznávání využívají především dialogu, poznávání různých myšlenek a názorů, originalitu a schopnost obhájit svůj názor. Učí se chápat svět v souvislostech, kriticky hodnotit informace a odolávat manipulacím. Ideálem učení pro ně nejsou jen vědomosti, ale především schopnost sám se učit a mít z toho radost. Pro jednoduché vyjádření celého jejich systému využívají jednoho čínského přísloví: „Daruješ-li člověku rybu, nakrmíš ho na jeden den, naučíš-li ho rybařit, dáš mu potravu na celý život.“¹⁸

Respondentka č. 3 působí na této škole jako koordinátorka výukových materiálů. Vzhledem k tomu, že při výuce je aplikována metoda Montessori, kritéria hodnocení výukových materiálů jsou poněkud specifická. V Montessori systému nepoužívají učitelé ve třídách klasické učebnice, ale výukové materiály a pomůcky, které si sami (případně společně s dětmi) vytváří v návaznosti na školní curriculum. Důraz je kladen zejména na názornost a propojení vizuální stránky a obrázků s psaným textem. Mezi typické pomůcky Montessori patří například tříslůžkové karty, které obsahují oddělený obrázek a text. Děti přiřazují obrázky k textům a poté si správné odpovědi ověřují prostřednictvím kontrolních karet, kde je obrázek i text dohromady. Montessori systém se také snaží programově vyhýbat příliš dlouhým textům bez obrazového doprovodu, které jsou pro děti náročné a vizuálně neatraktivní. V textu bez přehledného členění a vhodného grafického zdůraznění klíčových pojmů nebo pasáží se děti obtížně orientují a rychle ztrácejí pozornost. Z tohoto důvodu považoval třetí respondent při hodnocení učebnic za

¹⁸ www.skola-hrou.cz

obzvláště důležitou přímou a srozumitelnou souvislost mezi obrázkem a textem a také výskyt nečleněného textu. Proto učebnice, kde se vyskytly dlouhé bloky souvislého textu, hodnotila negativně. Patřila mezi ně učebnice nakladatelství Nová Škola, ČGS a Alter. Kladně naopak hodnotila v ostatních učebnicích opakování důležitých informací, shrnující tabulky a barevné rámečky, stejně jako doplňující otázky a úkoly, které dětem pomohou probíranou látku shrnout a utřídit. Nejvíce těchto prvků našla v učebnicích nakladatelství Fraus, které jsou dle ní nejvhodnější alternativou pro pomůcky a výukové materiály Školy Hrou.

Tabulka č. 5 – Hodnocení rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích respondentem č. 3

učebnice (nakladatelství)	Kritéria					celková známka
	grafická úprava	přehlednost	názornost	odbornost	přiměřenost a srozumitelnost	
Zeměpis 9, Fraus	1	2	2	2	2	2
Zeměpis 6, Fraus	1	2	2	1	2	1.
Lidé a jejich svět	4	3	4	3	4	4
Zeměpis, Společenské složky krajiny, Alter	2	3	3	4	4	3
Zeměpis 5, Prodos	3	2	3	2	2	2.
Zeměpis-Lidé a hospodářství, Nová škola	3	4	3	4	4	4
Současný svět, Nakladatelství ČGS, s. r. o.	4	4	4	3	3	4
Socioekonomický zeměpis, Scientia, s. r. o.	4	3	2	3	3	3

Zdroj: vlastní šetření

Poznámka: celková známka je průměr známek ze všech 5 kritérií

6. 2. 3. Alternativní vzdělávání

Respondent č. 4, Studijní centrum Basic, Jihlava a Pelhřimov

„Alternativní školy svými inovačními programy a postupy cíleně odstraňují (nebo chtějí odstraňovat) nedostatky tradičních škol a vyhovují lépe novým požadavkům společnosti.“ Průcha, J. Pedagogická encyklopedie (Portál, 2009). *„Alternativní škola je obecný termín pokrývající všechny druhy škol, které mají jeden podstatný rys; odlišují se od hlavního proudu standardních (běžných, normálních) škol určité vzdělávací soustavy. Odlišnost může spočívat ve specifičnosti obsahu vzdělávání, organizace výuky, hodnocení*

vzdělávacích výsledků žáka aj. Nabízí různé cesty (alternativy) poznávání, či různá řešení problémů (úkolů) apod. Hlavním hlediskem v alternativních školách by mělo být hledisko pedagogické. Tyto školy se vyznačují jistou pedagogickou specifičností.“ Průcha, Walterová, Mareš - Pedagogický slovník (Portál, 1998).

Studijní centrum Basic patří do kategorie alternativních způsobů vzdělávání. Nabízí individuální pomoc dětem a studentům jakéhokoli věku zvládat problémy se čtením, psaním, pravopisem a učením pomocí specializovaného doučování založeného na studijní technologii. Její pomocí se snaží odstranit možné překážky při studiu. Rozlišují se 3 druhy. První je nedostatek představivosti potřebné ke studovanému předmětu. Další se nazývá příliš strmý gradient. To znamená, že věci, které se studují, nejsou studovány krok za krokem a jednotlivé kroky nejsou dostatečně pochopeny a procvičeny. A poslední nese název „nepochopené slovo“. Znamená neznalost významu slova a jeho definice. Pokud má student špatnou definici, která se mu do kontextu nehodí, je při čtení nebo studiu za tímto slovem prázdné místo. Pozornost, ať už jsme si toho vědomi nebo ne, zůstane zacyklena na nepochopeném slovu a student se v textu přestává orientovat, nerozumí, neví, co čte, musí text číst několikrát. (DP Horká 2012)

Díky těmto metodám pomáhají žákům zlepšit jejich studijní výsledky a schopnost se učit. Tuto metodu jsem poznala důkladněji a stala se inspirací pro vytvoření vlastního výukového materiálu, ve kterém jsem některé prvky zohlednila.

Důležitým bodem při hodnocení byla právě názornost a s tím související představivost žáků při studiu tématu rasové a národnostní problematiky. Důraz byl kladen i na adekvátní užití odbornosti.

Nejlépe hodnocenou publikací byla učebnice Socioekonomický zeměpis od nakladatelství Scientia. Respondentka č. 4 náležitě ocenila přehlednost daného textu, kde vyzdvihla uspořádaný sled informací. Převážně ji zaujal názorný seznam tří základních lidských ras, který v ostatních učebnicích poněkud postrádala. K menším nedostatkům patřila pouze absence vyšší míry odbornosti a ocenila by více názornosti, jež by přehledný text dělila na určité celky. K učebnicím s výraznými nedostatky řadí dílo nakladatelství Alter. Ta ve všech kritériích naprosto nevyhovuje stanoveným kritériím. Vysoká míra nepřehlednosti, odbornosti, nesrozumitelnosti a na druhé straně nízký až téměř nulový rozsah názornosti jí vysloužil hodnocení 4-. Podrobnější hodnocení v následující tabulce.

Tabulka č. 6 – Hodnocení rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích respondentem č. 4

učebnice (nakladatelství)	Kritéria					celková známka
	grafická úprava	přehlednost	názornost	odbornost	přiměřenost a srozumitelnost	
Zeměpis 9, Fraus	2	2	2	2	2	2
Zeměpis 6, Fraus	2	2	2	3	2	2
Lidé a jejich svět	3	3	2	3	3	3
Zeměpis, Společenské složky krajiny, Alter	5	4	4	5	4	4
Zeměpis 5, Prodos	3	2	3	2	2	2
Zeměpis-Lidé a hospodářství, Nová škola	1	2	1	3	2	2
Současný svět, Nakladatelství ČGS, s. r. o.	3	3	2	3	3	3
Socioekonomický zeměpis, Scientia, s. r. o.	1	1	1	2	1	1

Zdroj: vlastní šetření

Poznámka: celková známka je průměr známek ze všech 5 kritérií

6. 2. 4. Vysokoškolské vzdělávání

Respondent č. 5 - Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Poslední respondentka působí na katedře geografie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vyučuje zde několik předmětů, mimo jiné i didaktiku geografie, což bylo zohledněno při výběru respondentů. Hodnocení vybraných učebnic vycházelo z mnoholeté praxe při výuce didaktiky geografie i nepřeborných vlastních zkušeností při odborném vedení studentských praxí na základních školách. V hodnocení kladla důraz převážně na koncepci a celkové uspořádání učiva ve vybraných učebnicích.

Jako nejlépe hodnocená vyšla série učebnic nakladatelství Fraus. Obě uvedené učebnice byly hodnoceny známkou 1. Učivo v nich shledává respondentka č. 5 jako dostatečně názorné, odborné, srozumitelné a přiměřené věkové hranici žáků. Pouze za kritérium přehlednost udělila známku 2, což je přítomnost velmi drobných nedostatků. Přesto považuje dané učebnice za nejvhodnější výukový materiál. Kladně hodnotí též publikaci nakladatelství Nová škola, kde pouze poukazuje na absenci dostatečného obrazového materiálu a odborných termínů.

Nejhůře hodnocené vyšly učebnice nakladatelství Alter a Scientia, s. r. o. U nich respondentka postrádá jakýkoli obrazový materiál, který by zvýšil názornost publikace a s tím související vyšší míru přehlednosti. Negativně zároveň hodnotí srozumitelnost psaného textu a jeho přiměřenost věku žáků. Celkové a přehledně zpracované hodnocení je v následující tabulce.

Tabulka č. 7 – Hodnocení rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích respondentem č. 5

učebnice (nakladatelství)	Kritéria					celková známka
	grafická úprava	přehlednost	názornost	odbornost	přiměřenost a srozumitelnost	
Zeměpis 9, Fraus	1	2	1	1	1	1
Zeměpis 6, Fraus	2	2	1	1	1	1.
Lidé a jejich svět	3	3	3	2	2	3
Zeměpis, Společenské složky krajiny, Alter	3	3	4	3	4	3.
Zeměpis 5, Prodos	2	3	3	3	3	3
Zeměpis-Lidé a hospodářství, Nová škola	2	2	3	3	2	2.
Současný svět, Nakladatelství ČGS, s. r. o.	1	1	2	2	1	1.
Socioekonomický zeměpis, Scientia, s. r. o.	2	3	4	3	3	3

Zdroj: vlastní šetření

Poznámka: celková známka je průměr známek ze všech 5 kritérií

6.3. Celkové shrnutí hodnocení učebnic

Kapitoly 6.1 a 6.2 poskytují značně rozdílnou analýzu vybraných učebnic. V kapitole 6.1 je uvedeno subjektivní hodnocení z pohledu budoucího pedagoga, částečně ovlivněné následnou tvorbou vlastního výukového materiálu, zatímco kapitola 6.2 poskytuje objektivnější pohled na výuku rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích. V mnohých názorech a hodnoceních se však obě analýzy shodují. Obě došly k téměř shodným závěrům, což dokazuje tabulka č. 9. Zde je porovnání jednotlivých hodnocení a na první pohled je vidět značná podobnost. V obou hodnoceních jsou nejlépe hodnoceny série učebnic nakladatelství Fraus. Z tohoto šetření lze soudit, že tyto učebnice jsou nejvhodnější volbou k výuce rasové a národnostní problematiky. Svou propracovanou grafickou úpravou, přehledným uspořádáním textu, vysokou mírou názornosti a vhodně použitými odbornými výrazy zároveň vytvářejí srozumitelný a věkové kategorii žáků odpovídající výukový materiál pro výuku rasové a

národnostní problematiky v hodinách zeměpisu na základních školách. Téměř stejného hodnocení však dosáhly i negativně klasifikované učebnice. Nejhorší známku získala publikace nakladatelství Alter. Celkově získala 3- a snad v žádném kritériu nebyla hodnocena známkou 1. Nejčastějšími výtkami byla nepřehledná grafická úprava, naprostá absence obrázků, grafů a jiného názorného materiálu, který by oddělil souvisle psaný text, a učinil tuto látku přehlednější. K dalším se řadí používání vysoké míry odborných výrazů, které jsou časté spíše v odborných knihách než v učebnicích pro žáky základních škol. Druhou nejhůře hodnocenou publikací byl Socioekonomický zeměpis od nakladatelství Scientia, s. r. o. Hodnocena byla známkou 3. Negativně byla zhodnocena především názornost. Chybí větší rozsah použitého obrazového materiálu a bohužel i ten, co tu je není dostatečně reprezentativní. Výše zmíněné skutečnosti jsem náležitě zhodnotila a využila při tvorbě vlastního výukového materiálu. V následující tabulce jsou uvedeny i ostatní učebnice a přehled obou hodnocení. Následuje tabulka č. 9, kde je celkové hodnocení rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích všech hodnotících osob.

Tabulka č. 8 – Hodnocení rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích - porovnání subjektivního hodnocení a analýzy nezávislými osobami

Učebnice (nakladatelství)	subjektivní analýza	analýza nezávislými osobami
<i>Zeměpis 9, Fraus</i>	2	1-
<i>Zeměpis 6, Fraus</i>	1-	1
<i>Lidé a jejich svět</i>	2	2-
<i>Zeměpis, Společenské složky krajiny, Alter</i>	4	3-
<i>Zeměpis 5, Prodos</i>	2	2-
<i>Zeměpis-Lidé a hospodářství, Nová škola</i>	2	3
<i>Současný svět, Nakladatelství ČGS, s. r. o.</i>	2-	3
<i>Socioekonomický zeměpis, Scientia, s. r. o.</i>	3	3

Zdroj: vlastní šetření

Tabulka č. 9 – Celkové hodnocení rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích

Učebnice (nakladatelství)	Hodnotící respondenti						celková známka
	Autorka	Respondent 1	Respondent 2	Respondent 3	Respondent 4	Respondent 5	
<i>Zeměpis 9, Fraus</i>	2-	2	2	1	1	1	1.
<i>Zeměpis 6, Fraus</i>	1-	2	1-	1	1	1-	1.
<i>Lidé a jejich svět</i>	2	3	3-	2	2	3	2.
<i>Zeměpis, Společenské složky krajiny, Alter</i>	4	4-	3	2	3	3-	3.
<i>Zeměpis 5, Prodos</i>	2	2-	2-	2	2-	3	2
<i>Zeměpis-Lidé a hospodářství, Nová škola</i>	2	2	3-	3	3	2-	2.
<i>Současný svět, Nakladatelství ČGS, s. r. o.</i>	2-	3	3-	3	2	1-	3
<i>Socioekonomický zeměpis, Scientia, s. r. o.</i>	3	1-	3	2	3	3	3

Zdroj: vlastní šetření

Poznámka: celková známka je průměr známek subjektivního hodnocení a všech 5 respondentů

7. ZÁVĚR

Diplomová práce měla vytvořit komplexní pohled na výuku rasové a národnostní problematiky na 2. stupni základní školy. Hlavním cílem bylo vytvoření návrhu vlastního výukového materiálu pro výuku této tematiky. Tvorbě předcházela řada výzkumů, analýz a hodnocení problematiky z různých úhlů.

Prvotním krokem před samotným zahájením práce byl výzkum výuky rasové a národnostní problematiky na vybraných školách. Formou řízeného rozhovoru byly zjištěny potřebné informace o aktuální výuce tématu na dnešních školách. Výchozími zdroji se staly též údaje získané z RVP ZV a ŠVP ZV daných škol. Zkoumáno bylo především postavení učiva v obou dokumentech, mezipředmětové vazby či případná časová dotace, věnovaná rasové a národnostní tematice. Výsledky šetření byly nápomocny při tvorbě vlastního výukového textu.

Dílčím cílem diplomové práce bylo hodnocení výuky tématu rasové a národnostní problematiky ve vybraných učebnicích pro 2. stupeň ZŠ. Vybráno bylo 8 kandidátů, kteří byli podrobeni subjektivní kritické didaktické analýze. Učebnice byly hodnoceny z pohledu budoucího pedagoga. Dle stanovených kritérií získaly známky shodné se školní klasifikací. Ke zvýšení objektivnosti byla provedena analýza vybraných učebnic nezávislými osobami. Pro dosažení co nejvyšší možné reprezentativnosti analýzy byl výběr zaměřen na variabilitu a rozdílnost jednotlivých respondentů. Po vyhodnocení obou analýz bylo provedeno jejich srovnání. Důležitost byla kladena na případné podobnosti i rozdílnosti obou hodnocení. Závěr hodnocení se stal inspirací pro použití kladně hodnocených aspektů a vyvarování se nedostatků ve vlastním výukovém materiálu.

Následuje splnění hlavního cíle diplomové práce, vytvoření vlastního návrhu výukového textu. Před tvorbou byla na základě výše uvedených podnětů promyšlena koncepce výukového materiálu. Výukový materiál je sestaven jako pracovní text, který spojuje učebnici, pracovní sešit a poznámkový blok dohromady. Cílem tohoto uspořádání bylo především odlišení se od aktuálně dostupných učebnic, které mají převážně podobnou úpravu. Záměrem bylo též vytvořit komplexní výukový materiál, jenž by vedl k usnadnění samostatné práce žáka i práce pedagoga. Zhotoven je ve dvou verzích. První, určená žákům, slouží k rozvíjení klíčových kompetencí. Podněcuje schopnost samostatné práce, kterou uplatňují téměř na každé straně výukového textu. Řešením jednotlivých úkolů a doplňováním informací získaných vlastním šetřením do jednoho textu, by mohlo žáky motivovat a usnadnit jim ucelení získaných vědomostí. Druhá verze vytvořená pro učitele navíc obsahuje barevně odlišené důležité body, které by měl pedagog při výuce zohlednit. Stěžejním bodem je převážně práce s atlasem. Upozorňuje též na případné

mezipředmětové vazby a uvádí doporučenou časovou dotaci. V celé verzi jsou správné odpovědi a případné zajímavosti, které by měly být pedagogovi při výuce nápomocny. Výukový text je komplexní i ve směru ročníkového zařazení. Je rozdělen na tři části, které provedou žáka i pedagoga výukou rasové a národnostní problematiky v hodinách zeměpisu celým 2. stupněm ZŠ. První část, určená pro 6. ročník ZŠ, uvádí základní údaje a termíny dané problematiky. Zohledněna je zde věková hranice žáků, je proto použito minimum psaného textu, převažuje obrazový a jiný doplňkový materiál. Druhá část se zabývá rasovou a národnostní strukturou obyvatelstva ve výuce regionální geografie v 7. a 8. ročníku ZŠ. U jednotlivých kontinentů je detailnější sled informací o daných rasách, kulturách a národnostním složení tamního obyvatelstva. Poslední část je stanovena pro výuku v 9. ročníku ZŠ. Obsahem navazuje a značně rozšiřuje učivo z první části výukového textu. Nabízí hlubší pohled do tohoto tématu a uceluje sled informací, jež žáci vstřebali v předchozích ročnících. Celý výukový text provází zajímavosti, které by měly žáka zaujmout, zvýšit jeho pozornost a případně vzbudit zájem o tuto tematiku. Rasová a národnostní tematika je často řazena do průřezového tématu Multikulturní výchova a vzhledem k četným mezipředmětovým vazbám by se mohl výukový text i celá diplomová práce stát potenciální inspirací rozsáhlejšího a komplexnějšího pojetí této tematiky.

Cílem vytvoření vlastního návrhu bylo zhotovení zcela odlišného typu výukového materiálu a poskytnutí možné alternativy pro pedagogy, kteří nejsou spokojeni se současnými učebnicemi. Věřím, že by pro ně mohla být podnětná a mohla by vést ke spolupráci s učebnicí jako prvotním a do jisté míry hlavním zdrojem informací. Doufám, že výukový materiál nalezne uplatnění v hodinách zeměpisu a využijí jej i já při svém budoucím pedagogickém povolání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ

- DVOŘÁKOVÁ, I. (2011): Výuka tématu „obyvatelstvo světa“ na 2. stupni ZŠ. Diplomová práce. Katedra geografie Jihočeské Univerzity, České Budějovice, 136 s.
- HORKÁ, V. (2012): Alternativní vzdělávání v České republice. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, 101 s.
- BAČÁKOVÁ, D. (2012): Výuka světového oceánu a polárních oblastí na 2. stupni ZŠ. Diplomová práce. Katedra geografie Jihočeské Univerzity, České Budějovice, 136 s.
- KOL. (2007a): Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. VÚP, Praha.
- KOL. (2007b): Klíčové kompetence v základním vzdělávání. VÚP, Praha.
- FREDRICKSON, G. M. (2003): Rasismus – stručná historie. Nakladatelství Jiří Buchal – BB, Praha.
- WOLF, J. (2000): Lidské rasy a rasismus v dějinách a současnosti – Člověk a jeho svět II. Nakladatelství Karolinum, Praha.
- SKUTNABB-KANGAS, T. (2000): Menšina, jazyk a rasizmus. Nakladatelství Kalligram, Bratislava
- PRŮCHA, J. (2007): Interkulturní psychologie. Nakladatelství Portál, Praha.
- PRŮCHA, J. (2011): Multikulturní výchova. Nakladatelství Triton. Praha
- HRABOVSKÝ, M. (2011): Rasová mytologie. Nakladatelství Kalligram, Praha. 175 s.
- TAYLOR, J. (2011): White Identity: Racial Consciousness in the 21st Century. Nakladatelství New Century Books
- FERRERA, M. (2004): Lidé. Nakladatelství Cupro-Kadlčík. Zlín
- BAAR, V. (2002): Národy na prahu 21. století. Nakladatelství Tilia. Šenov
- HUBINGER, V., HONZÁK, F., POLIŠENSKÝ, J. (1985): Národy celého světa. Nakladatelství Mladá Fronta. Praha
- ANDĚL, J., MAREŠ, R. (1999): „Starý svět“ Asie a Afrika. Encyklopedický přehled zemí. Nakladatelství Olomouc. Olomouc
- ANDĚL, J., MAREŠ, R. (2000): „Nový svět“ Amerika, Austrálie a Oceánie. Encyklopedický přehled zemí. Nakladatelství Olomouc. Olomouc
- ANDĚL, J., MAREŠ, R. (2011): Evropa. Encyklopedický přehled zemí. Nakladatelství Olomouc. Olomouc
- KÜHNLOVÁ, H. (1999): Kapitoly z didaktiky geografie. Nakladatelství Karolinum, Praha.
- VALENTA, M. (1997): Koncepce a tvorba učebnic. Nakladatelství Netopejř, Olomouc
- KALHOUS, Z., OBST O., a Kol. (2002): Školní didaktika. Nakladatelství Portál, Praha.

PETTY, G. (2008): Moderní vyučování. Nakladatelství Portál, Praha.

HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. (2009): Zážitek pedagogické učení. Nakladatelství Grada a. s., Praha

PRŮCHA, J. (1998): Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média. Nakladatelství Paido, Brno.

NEPIL, Oldřich. Teorie a praxe tvorby výukových materiálů. Olomouc 2010. Olomouc. Dostupné z WWW: <<http://zvyp.upol.cz/publikace/lepil.pdf>>.

Učebnice a pracovní sešity

MORDAWSKI, J., MAKOWSKI, J., AUGUSTYNIAK, M. (2000): Geografia – Azja i Europa. Wybrane problemy geografii świata. Wydawnictwo M. Rożak, Gdańsk

KRAUSOVÁ, M., KRAUS, P., a Kol. (1999): Zeměpis – světadíly. Nakladatelství Alter, Všeň

LORENC, P. (1998): Zeměpis světadílů a oceánů II – největší světadíl na Zemi. Nakladatelství MOBY DICK, Praha

ČERVENÝ, P., DOKOUPIL, J., KOPP, J., MATĚJKOVÁ, A., MENTLÍK, P., (2003): Zeměpis 6. Nakladatelství Fraus, Plzeň

Kolektiv autorů, (2008): Zeměpis 9. Nakladatelství Fraus, Plzeň

MACHALOVÁ PROKOPOVÁ, P., (2008): Zeměpis 9 – pracovní sešit. Nakladatelství Fraus, Plzeň

CHALUPA, P., RUX, J., HOFMANN, E., (1994): Lidé a jejich svět. Hospodářský zeměpis pro základní školy. Nakladatelství Prospektum

PLUSKAL, M., BRADÁČ, P., KRAUS, P., KRAUSOVÁ, M., (2003): Zeměpis – Společenské složky krajiny. Nakladatelství Alter, Praha

VOŽENÍLEK, V., FŇUKAL, M., NOVÁČEK, P., SZCZYRBA, Z., (2003): Zeměpis 5 – Hospodářství a společnost – s komentářem pro učitele. Nakladatelství Prodos, Olomouc

CHALUPA, P., HÜBELOVÁ, D., (2010): Zeměpis – Lidé a hospodářství. Nakladatelství Nová škola, Brno

HERINK, J., VALENTA, V., a Kol., (2004): Současný svět – základy společenského, hospodářského a politického zeměpisu, lidé a příroda – životní prostředí. Nakladatelství České geografické společnosti, s. r. o., Praha

BRYCHTOVÁ, Š., BRINKE, J., HERINK, J., (2001): Planeta Země – zeměpis pro 6. a 7. ročník základní školy. Nakladatelství Fortuna, Praha

MIRVALD, S., a Kol., (1995): Socioekonomický zeměpis. Nakladatelství Scientia, spol. s. r. o., Praha

Internetové zdroje

- [1.] *Problematika didaktického uchopení výuky multikulturní výchovy* [2013-05-01]
http://pdf.uhk.cz/kch_old/obecna_didaktika_konference/prispevky/svoboda_simakova_sekce2.pdf
- [2.] *Lidské rasy* [2013-04-02]
http://media0.mypage.cz/files/media0:4ad701871b75f.pdf.upl/Etnika_Lidske%20rasy.pdf
- [3.] *Rámcové vzdělávací programy – Národní ústav pro vzdělávání* [2013-05-01]
<http://nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy>
- [4.] *Portál RVP* [2013-03-20]
<http://www.rvp.cz>
- [5.] *Terminologie řízeného rozhovoru* [2012-12-30]
<http://managementmania.com/cs/rizeny-strukturovany-rozhovor>
- [6.] *Uchopení výuky multikulturní výchovy* [2013-03-30]
http://pdf.uhk.cz/kch_old/obecna_didaktika_konference/prispevky/svoboda_simakova_sekce2.pdf
- [7.] *Kurikulární reforma* [2012-03-30]
http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Kurikul%C3%A1rn%C3%AD_reforma
- [8.] *Portál soukromé Školy hrou* [2013-03-29]
www.skola-hrou.cz
- [9.] *Portál nakladatelství Scientia* [2013-04-01]
www.scientia.cz
- [10.] *Multikulturalita a výchova k občanství* [2012-11-20]
<http://www.webhumanita.cz/files/sbornikMultikulturalita.pdf>
- [11.] *Geografie obyvatelstva a sídel* [2013-03-30]
http://www.gisaci.upol.cz/filesftp/GEOGRAFIE_OBYVATELSTVA_A_SIDEL.pdf
- [12.] *Papuánci – nejdivočejší lidé světa* [2013-02-10]
<http://www.ckc.cz/papuancinejdivocejsilidesveta-jahoda.html>
- [13.] *Ústav mezinárodních vztahů* [2013-01-14]
<http://ustavmezinarodnichvztahu.cz/>
- [14.] *Austrálie* [2013-03-12]
<http://tema.novinky.cz/australie>
<http://australie.kvalitne.cz/>
- [15.] *Afrika* [2013-01-11]
<http://www.afrikaonline.cz>
- [16.] *Mapy a ostatní podklady* [2013-01-11]
<http://www.zemepis.com/>
- [17.] *Indiáni* [2013-04-29]
<http://www.energytalisman.eu/cz/indiani.html>
- [18.] *Kreolština* [2013-04-12]

<http://www.jazyky.com/kreolstina-neni-jeden-jazyk/>

[19.] *Učebnice zeměpisu* [2012-12-28]

<http://www.kompas.estranky.cz/clanky/ucebnice-zemepisu/>

[20.] *Struktura obyvatelstva světa – kulturní znaky* [2013-04-11]

<http://dum.rvp.cz/materialy/stahnout/ttaifwhd/struktura%20ob%20kult%20znaky.pdf>

[20.] *Základy humánní geografie 1 – geografie obyvatelstva* [2013-04-30]

<http://distgeo.upol.cz/uploads/vyuka/skripta-halas-akol-1.pdf>

Seznam odkazů obrázků z výukového materiálu

[1.] *Skupina lidí v kruhu – na titulní straně výukového materiálu* [2013-02-15]

[http://fotky-foto.sk/fotobanka/multietnicka-skupina-portret\(5168910\)/](http://fotky-foto.sk/fotobanka/multietnicka-skupina-portret(5168910)/)

[2.] *Spojené ruce – na titulní straně výukového materiálu* [2013-02-15]

<http://houseincinblog.blog.cz/0808/nazor-na-rasismus>

[3.] *Lidé za ruce v kruhu okolo planety – na titulní straně výukového materiálu* [2013-02-15]

http://cz.123rf.com/photo_888811_lid--dr---za-ruce-v-kruhu-planety.html

[4.] *Rasismus - na titulní straně výukového materiálu* [2013-02-15]

<http://www.aktuality.sk/clanok/158000/britania-rasizmus-je-na-vzostupe/>

[5.] *Černobílé postavy* [2013-02-15]

<http://blog.aktualne.centrum.cz/media/102/20110416-racism.jpg>

[6.] *Symbol úkolu k řešení* [2013-02-18]

<http://www.do2learn.com/picturecards/printcards/coloring/largeimages/puzzle.htm>

[7.] *Symbol úkolu k zamyšlení* [2013-02-18]

<http://www.instalater-voda-odpad.cz/domacnosti>

[8.] *Symbol práce s atlasem* [2013-02-18]

<http://www.karaoketexty.cz/fotky/globus-33481/268959>

[9.] *Symbol práce s knihou* [2013-02-18]

<http://zsalexhozv.sk/?page=skola/kniznica>

[10.] *Symbol práce s počítačem* [2013-02-18]

<http://larriershomeschool.blogspot.cz/2011/01/adult-computer-class.html>

[11.] *Symbol skupinové práce* [2013-02-18]

<http://punkisloveforlife.bloggerka.cz/>

[12.] *Symbol zajímavosti* [2013-02-18]

<http://www.pcramah.cz/catalog.htm>

[13.] *Medvěd hnědý* [2013-02-20]

<http://www.naturfoto.cz/medved-hnedy-fotografie-15386.html>

[14.] *Medvěd lední* [2013-02-20]

<http://www.zdeko-puzzle.cz/850-az-1000-dilku/10220050-ledni-medved-s-medvidetem.html>

- [15.] *Panda velká* [2013-02-20]
<http://www.barcasvob.estranky.cz/clanky/panda-velka.html>
- [16.] *Koala medvídkovitý* [2013-02-15]
<http://www.tumblr.com/tagged/sleepy%20koala>
- [17.] *Kreslené postavy lidských ras (europoidní, negroidní, mongoloidní)* [2013-01-11]
vlastní tvorba
- [18.] *Skupina lidí držících se za ruce* [2013-02-15]
http://cz.123rf.com/photo_7807280_izolovana-obchodna-skupiny-pa-ekryta-rukou.html
- [19.] *Europoidní rasa* [2013-03-01]
<http://vsekolemmne.blog.cz/1107/lidske-rasy>
- [20.] *Negroidní rasa* [2013-03-01]
<http://vsekolemmne.blog.cz/1107/lidske-rasy>
- [21.] *Mongoloidní rasa* [2013-03-01]
<http://www.prast-ida.com/2010/08/medmanniskan.html>
- [22.] *Slepá mapa světa 1* [2013-03-06]
http://mapasveta.info/svet/mapa_sveta_slepa_mapa.html
- [23.] *Kovová zeměkoule-puzzle* [2013-02-15]
<http://towardsbeing.wordpress.com/2011/03/13/it%E2%80%99s-a-%E2%80%9Ckuhn-undrum%E2%80%9D-%E2%80%93-normal-science-as-puzzle-solving/>
- [24.] *Graf procentuálního zastoupení lidských ras* [2013-02-20]
vlastní tvorba
- [25.] *Rozšíření druhu homo sapiens* [2013-02-20]
<http://in.ihned.cz/c1-59649780-z-afriky-do-sveta>
- [26.] *Trojúhelník míšenci* [2013-02-21]
<http://ucime-se-zemak.blog.cz/0906/lidske-rasy>
- [27.] *Mulat* [2013-02-23]
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Official_portrait_of_Barack_Obama.jpg
- [28.] *Mestic* [2013-02-23]
<http://stars.topnews.in/250394-singer-lila-downs-honoured-new-york>
- [29.] *Zambo* [2013-02-23]
<http://www.elhispanicnews.com/2010/12/15/hugo-chavez-seeks-power-to-rule-by-decree-for-1-year/>
- [30.] *Slepá mapa světa 2* [2013-02-27]
http://www.mapysveta.eu/slepa_mapa_sveta.php
- [31.] *Národy* [2013-02-27]
<http://www.agatinsvet.cz/detska-razitka-tampominos-narody-sveta/d-76789/>
- [32.] *Inuita* [2013-02-28]
<http://www.denik.cz/medicina/doplnujte-tuky-ale-jen-ty-zdravi-prospesne20110818.html>

- [33.] *Arab* [2013-02-28]
http://www.internationaleducationmedia.com/united_arab_emirates/gallery/united_arab_emirates_4.jpg
- [34.] *Mexičan* [2013-02-28]
<http://thegrandmablog.wordpress.com/2010/05/07/mexican-for-breakfast/>
- [35.] *Japonka* [2013-02-28]
<http://www.asianstyle.cz/kultura/880-prezivajici-povery-v-japonsku>
- [36.] *Masajka* [2013-02-28]
<http://urodaizdrowie.pl/co-robja-kobiety-zeby-sie-podobac-mezczyznom-czyli-dziwne-kanony-piekna>
- [37.] *Jazyky* [2013-03-02]
<http://www.jazyky-online.info/anglictina/>
- [38.] *Učíme se cizí jazyky* [2013-03-02]
<http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-zabava/12557/dzouk-tydne-ucte-se-cizi-jazyky-ano.html>
- [39.] *Symbol opakování* [2013-03-13]
<http://www.tiskatka.cz/motivacni-razitka/42-tuzka-razitko-vytka.html>
- [40.] *Zeměkoule - Amerika* [2013-03-14]
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Amerika>
- [41.] *Zeměkoule – Afrika* [2013-03-14]
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Afrika>
- [42.] *Zeměkoule – Austrálie* [2013-03-14]
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Austr%C3%A1lie>
- [43.] *Zeměkoule - Evropa* [2013-03-14]
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Evropa>
- [44.] *Zeměkoule - Asie* [2013-03-14]
<http://media1.jex.cz/images/media1:4b3caf04eeeb1.png/asie%203d.png>
- [45.] *Mapa Austrálie* [2013-03-15]
<http://www.darwiniana.cz/chramst/www.darwiniana.cz/chramst/view3094.html?cisloclanku=2006012601>
- [45.] *Aboriginec u Aeyrs Rock* [2013-03-15]
<http://www.australie24.cz/obyvatelstvo-v-australii-20>
- [46.] *Aboriginci* [2013-03-15]
<http://edu-klimecka4.webnode.cz/o-australii/australci-aneb-puvodni-obyvatele/>
- [47.] *Nástěnné malby* [2013-03-15]
<http://prochazkaondrej.wordpress.com/2012/01/25/navstivili-aborigince-mimozemstane-wondina/>
- [48.] *Muž kmene Anangu* [2013-03-15]
<http://sites.coloradocollege.edu/indigenoustraditions/sacred-lands/the-controversy-of-uluru/>
- [49.] *Stromoví lidé* [2013-03-17]
<http://www.aquatavel.cz/zajezdy/?id=0097>
- [50.] *Horská vesnice* [2013-03-17]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/australie_a_oecanie/papua_nova_guinea/

- [51.] *Vlajka Nová Guinea* [2013-03-17]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/australie_a_oceanie/papua_nova_guinea/
- [52.] *Slepá mapa Afriky* [2013-03-19]
<http://jenom-uceni.blog.cz/0910/slepa-mapa-afriky>
- [53.] *Berberi* [2013-03-19]
<http://www.josephy.cz/berberi-nejsou-barbari/>
- [54.] *Masajové* [2013-03-19]
<http://galeriefotografii.cz/cz/masajove>
- [55.] *Křováci* [2013-03-19]
<http://www.nomadtours.co.za/page/highlight-bushmen/>
- [56.] *Malgaška* [2013-03-19]
<http://vesmir.msu.cas.cz/madagaskar/clanky/predci.html>
- [57.] *Pygmejové* [2013-03-19]
http://cestovani.lidovky.cz/Foto.aspx?r=cestopisy&foto1=GLU416764_17360.jpg
- [58.] *Slepá mapa Asie* [2013-04-01]
http://d-maps.com/carte.php?num_car=55&lang=en
- [59.] *Slepá mapa Evropy* [2013-04-01]
http://www1.gymtce.cz/Predmety/Zemepis/Z_sedivec/mapa_Evropa2.jpg
- [60.] *Slepá mapa Ameriky* [2013-04-01]
<http://www.geography-exam.com/atlas/america/>
- [61.] *Izraelec* [2013-03-22]
<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/136450-uneseny-izraelec-gilad-salit-je-nazivu-tvrdi-vudce-hamasu.html>
- [62.] *Čiňanka* [2013-03-22]
<http://leccos.com/index.php/clanky/plemena-lidska>
- [63.] *Ind* [2013-03-22]
<http://www.lideazeme.cz/clanek/zpravy-z-konce-sveta>
- [64.] *Indonésan* [2013-03-22]
<http://akrimka.blog.cz/0805/nova-guinea>
- [65.] *Spojené ruce* [2013-03-23]
<http://www.mrwazim.com/tolerance/>
- [66.] *Židé* [2013-03-23]
http://www.lidovky.cz/dolezal-vybirame-si-sousedy-d14-/nazory.aspx?c=A100211_161312_ln_nazory_glu
- [67.] *Tibeťané* [2013-03-23]
<http://cestovani.tiscali.cz/vydejte-se-do-tibetu-tajemne-zeme-na-strese-sveta-201837>
- [68.] *Logo Amnesty International* [2013-03-23]
<http://www.oif.ala.org/oif/?p=4721>

- [69.] *Indián I* [2013-03-25]
<http://www.energytalisman.eu/cz/americti-indiani-pocty-domorodcu-obyvatele-ameriky-americkych-indianu-kolonizace-rezervace-genocida.html>
- [70.] *Indiáni* [2013-03-25]
http://www.knihovnapruhonice.cz/?attachment_id=1287
- [71.] *Vlajka Surinamu* [2013-03-25]
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Flag_of_Suriname.svg
- [72.] *Vlajka Velké Británie* [2013-03-25]
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Flag_of_the_United_Kingdom.svg
- [73.] *Mauricijské děti* [2013-03-25]
<http://www.mahalo.cz/mauricius/informace-o-mauriciu/jazyk-a-zakladni-slovník-nejčastějších-fraze-na-mauriciu/>
- [74.] *Evropa – nejhustěji zalidněný světadíl* [2013-03-27]
<http://www.brumlik.estranky.cz/fotoalbum/gabina/vytvorene/evropa-obyvateľstvo.html>
- [75.] *Kalmykové* [2013-03-27]
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Kirsan_Ilyumzhinov_2010_Moscow.jpg
- [76.] *Tatar - Litva* [2013-03-27]
<http://cinemur.fr/personnes/charles-bronson-13342>
- [77.] *Vietnamci* [2013-03-27]
<http://kriz.blog.idnes.cz/c/84051/Proc-mohou-Veitnamci-co-nemohou-Romove.html>
- [78.] *Indický prodejce kokosových ořechů* [2013-03-27]
<http://www.ottojirka.cz/?p=1114>
- [79.] *Maďar* [2013-03-27]
<http://www.rubiks-zauberwuerfel.de/english/home.html?geschichte.html>
- [80.] *Postavy s vlajkami - národy* [2013-03-28]
<http://narodnosti.cz/>
- [81.] *Mapa Bosny a Hercegoviny* [2013-03-28]
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Mapa_BH.gif
- [82.] *Skandinávka* [2013-03-28]
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Eva_Habermann.jpg
- [83.] *Indka* [2013-03-28]
<http://www.eindie.cz/turistické-informace/>
- [84.] *Berber - Maroko* [2013-03-28]
<http://www.onthegotours.com/Morocco/Group-Tours/Migration-of-the-Berbers>
- [85.] *Pygmejové* [2013-04-01]
<http://www.dobruskafest.cz/inpage/pygmejove/>
- [86.] *Hotentoti* [2013-04-01]
<http://sarmatia.wordpress.com/2010/08/03/tak-je-rasismus-prirozeny-nebo-ne/>

- [87.] *Aboriginci* [2013-04-01]
http://cestovani.idnes.cz/jak-vznikl-svet-podle-aborigincu-d4g-/kolem-sveta.aspx?c=A020829_100933_ig_australis_tom
- [88.] *Papuánc* [2010-07-11]
vlastní zdroj
- [89.] *Melanézan* [2013-04-01]
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4c/Populations_of_first_wave_of_migrations_in_southern_Asia_and_Oceania.jpg
- [90.] *Mongol* [2013-04-04]
<http://mongolianconsulate.org/Pages/People.html>
- [91.] *Inuité* [2013-04-04]
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1109384190-rychly-bezec/20538144715/>
- [92.] *Indiáni včera a dnes* [2013-04-04]
<http://www.national-geographic.cz/detail/indiany-neporazil-strelny-prach-ale-ohniva-voda-a-nici-je-dodnes-26012/>
- [93.] *Mestic* [2013-04-05]
<http://www.uefa.com/uefaeuropaleague/season=2013/clubs/player=1905813/index.html>
- [94.] *Mulatka* [2013-04-05]
http://www.instyle.com/instyle/package/general/photos/0,,20051412_20297936_20658072,00.html
- [95.] *Zambo* [2013-04-05]
<http://theadriennegaleexperience.blogspot.cz/2013/01/nelson-mandela-rests-at-home-after.html>
- [96.] *Garifunáné* [2013-04-05]
<http://rgla.upol.cz/state.php?name=Belize>
- [97.] *Národy - zeměkoule* [2013-04-06]
http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/071842_cs.htm
- [98.] *Američané* [2013-04-06]
<http://www.irishtimes.com/blogs/generationemigration/2012/07/18/guide-to-applying-for-12-month-us-visa/>
- [99.] *Angličané* [2013-04-06]
http://www.online-poker-zdarma.cz/rubriky/aktuality/velka-britanie-zprisnuje-zakon-upravujici-online-gambling_4498.html
- [100.] *Arabové* [2013-04-06]
<http://www.guardian.co.uk/theobserver/2010/mar/21/debate-on-french-burka-ban>
- [101.] *Guatemalci* [2013-04-06]
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flag_map_of_Guatemala.svg
- [102.] *Spojené ruce* [2013-04-06]
<http://blogs.theprovince.com/2012/12/26/celebrate-diversity-with-awards-in-langley/diversity-hands/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Otázky řízeného rozhovoru kladené jednotlivým pedagogům na vybraných základních školách.

1. V jakém ročníku se v hodinách zeměpisu věnujete rasové a národnostní problematice?
2. Jakou používáte učebnici?
3. Využíváte (držíte se) pouze látky z učebnic nebo používáte i jiné zdroje? Pokud ano, jaké?
4. Jakou metodu při vyučování rasové a národnostní problematiky aplikujete?
5. Jaká je časová dotace věnovaná výuce rasové a národnostní problematiky?
6. Setkali jste se někdy při výuce rasové a národnostní tematiky s nějakým problémem?

Příloha č. 2

Seznam účastníků nezávislého výzkumu

Respondent č. 1 – učitel zeměpisu 2. stupně; Základní škola Komenského, Pelhřimov
393 01

Respondent č. 2 – učitel zeměpisu 2. stupně; Základní škola U Krčského lesa, Jánošíkova
1320/2, 142 00 Praha 4-Krč

Respondent č. 3 – koordinátor výukových materiálů; Soukromá základní Škola hrou,
s. r. o., Nad Kajetánskou 134/9, 169 00 Praha 6 - Břevnov

Respondent č. 4 – lektor studijního centra; Studijní centrum Basic, Havlíčkova 1395/30,
586 01 Jihlava

Respondent č. 5 – vysokoškolský pracovník, Katedra geografie, Jihočeská univerzita,
Jeronýmova 10, 371 15 České Budějovice

Příloha č. 3

Vlastní návrh výukového materiálu ve dvou verzích. První určená pro žáky, druhá pro učitele. Všechny části výukového materiálu jsou zpracovány v programu MicrosoftPublisher2007. Každá verze obsahuje 47 stran. Pro přehlednější orientaci mají vlastní číslování stran.

MOZAIKA LIDSTVA

Pracovní text pro výuku rasové a národnostní problematiky
určený pro 2. stupeň ZŠ

Milý žáci, milé žákyně,

text, jež právě držíte v rukou Vás provede a nabídne pohled na rozmanitost světa lidí. Umožní Vám proniknout do tajů jednoty i rozdílnosti nás, lidí. Najdete zde přehled jednotlivých skupin lidí, jejich charakteristiku, společné i rozdílné znaky. Tato učební pomůcka by Vám měla poskytnout potřebné informace, vědomosti i zajímavosti. Věřím, že Vám v mnohém bude inspirací a nástrojem při získávání vědomostí, jež ve svém životě náležitě využijete.

„To, co se jednou naučíš, ti už nikdy nikdo nevezme.“

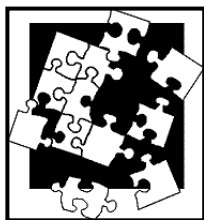
(autor neznámý)

Přeji Vám příjemné vzdělávání!

Šárka Horká

(autorka)

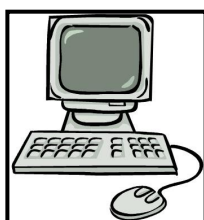
Použité symboly:

úkol k řešení

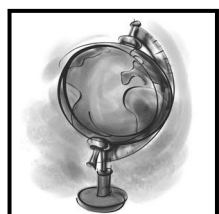
úkol k zamyšlení

práce s počítačem

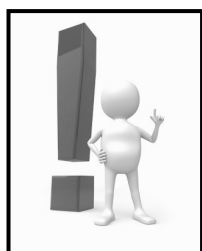
práce s knihou

práce s atlasem

skupinová práce

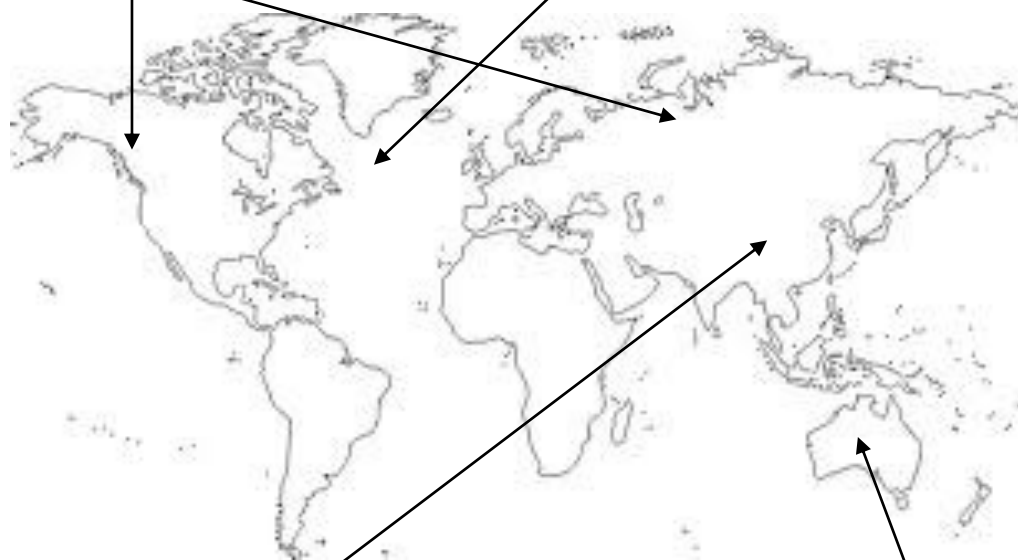
zajímavost

I když jim říkáme „medvědi“
..... mohou pokaždé vypadat jinak.

Medvěd hnědý

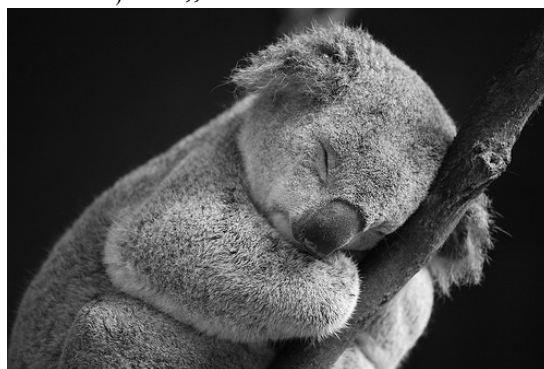
Medvěd lední

Panda velká

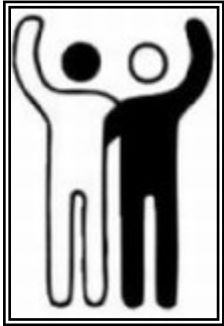
Koala medvídkovitý—známý
jako „medvídek koala“

Popište čím se tyto „medvědi“ liší?

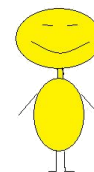
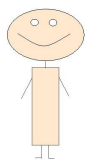
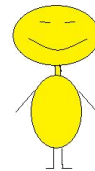
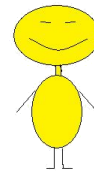
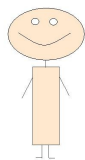
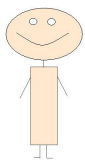

Pokuste se vyjmenovat příklady, kdy se lidé, stejně jako medvědi vzájemně liší svým vzhledem? Všimněte si barvy pleti, velikosti, ale též místa, kde žijí?

Vezměte si barvy na tělo a nabarvěte si obličej žlutou a hnědou (černou) barvou.

Rozdělte se do 3 skupin podle stejné barvy obličeje a pokuste se popsat co vás odlišuje od jiných skupin?

Odpověz na otázky?

- ⇒ Cítíš se s odlišnou barvou kůže přirozeně?
- ⇒ Myslíš, že lidem s jinou barvou pleti připadá tvoje barva kůže přirozená?
- ⇒ Myslíš, že tě nyní tvé okolí vnímá odlišně?
- ⇒ Podívej se na svého přítele ve třídě—změnila barva pleti tvého spolužáka? Vnímáš ho jinak?

LIDSKÉ RASY

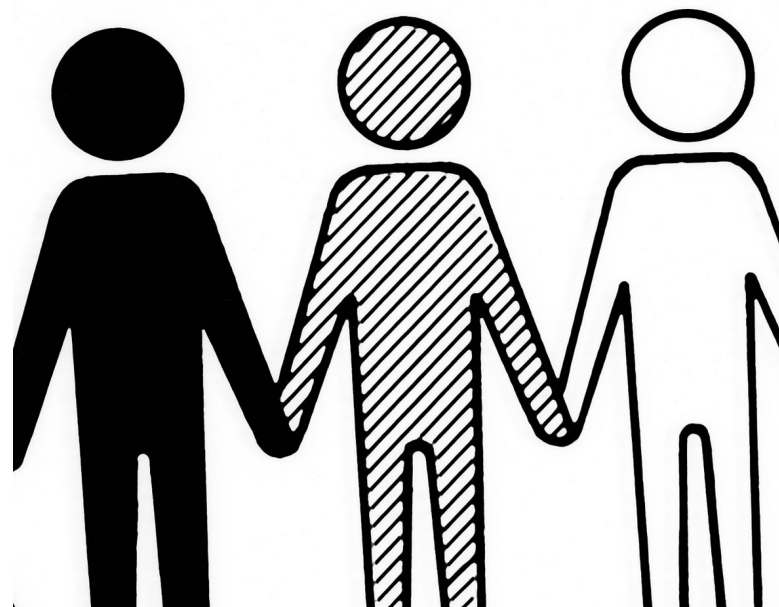
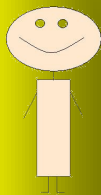
POJMY:

Lidská rasa:

Europoidní

Mongoloidní

Negroidní

LIDSKÁ RASA = velké skupiny lidí, které se navzájem odlišují vnějšími tělesnými znaky (barva kůže, tvar lebky, nosu, barva a kvalita vlasů) i vnitřními (složení krve).

3 základní skupiny:

EUROPOIDNÍ

NEGROIDNÍ

MONGOLOIDNÍ

Lidské rasy vznikaly na základě přizpůsobování se odlišným přírodním podmínkám způsobem svého života, se kterým souvisela i změna jejich tělesných vlastností. Dlouhodobým vývojem lidé z různých oblastí světa získali rozdílné tělesné znaky, které přenášejí i na svoje potomky.

Úkol ze str.1

Najdi ve slovníku cizích slov význam slov:

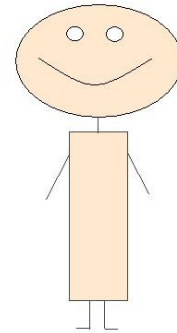
europoidní =

negroidní =

mongoloidní =

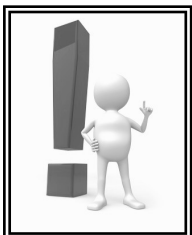
EUROPOIDNÍ RASA

Nejvíce je europoidní rasa zastoupena v Evropě, Severní Americe, jihozápadní Asii, Austrálii a severní Africe.

Najdi na internetu další obrázky lidí, kteří patří k europoidní rase.

Mezi příslušníky jedné rasy jsou velké rozdíly. Odlišný vzhled mají snědí Španělé obývající Pyrenejský poloostrov, světlovlasí obyvatelé Skandinávie, Turci, Židé a další.

ZNAKY:

- ⇒ světlá pokožka
- ⇒ úzký nos
- ⇒ mírně vlnité vlasy
- ⇒ barva očí - největší různorodost
- ⇒ úzký obličej a rty

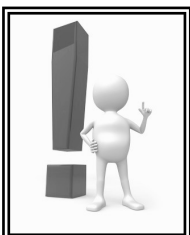
NEGROIDNÍ RASA

Převážná část negroidní rasy má svůj domov ve střední a jižní Africe. Setkat se s ní můžeme i v Austrálii a Oceánii.

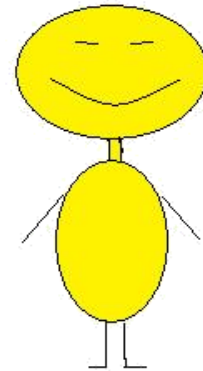
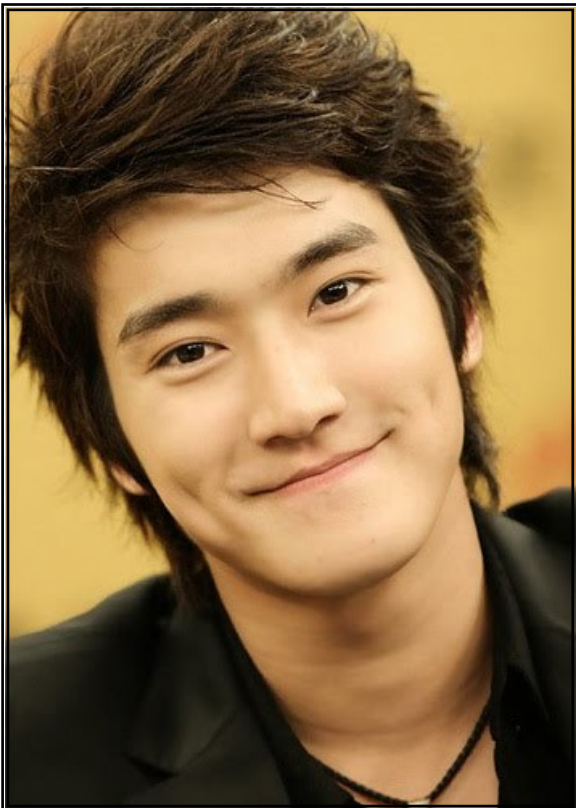
ZNAKY:

- ⇒ tmavá pleť a oči
- ⇒ široký nos
- ⇒ kudrnaté vlasy
- ⇒ široce rozevřené, vypoulené oči
- ⇒ masité rty
- ⇒ úzké dlouhé končetiny

Negroidní rasa patří do jedné ze 2 podskupin tzv. ekvatoriální rasy. Ta se dělí na 2 větve: *negroidní* (africká) - afričtí černoši a *australoidní* (oceánská).

MONGOLOIDNÍ RASA

ZNAKY:

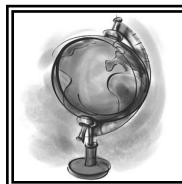
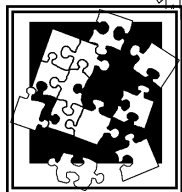
- ⇒ snědá (žlutá) kůže
- ⇒ rovné vlasy
- ⇒ šikmé oči
- ⇒ široký obličej
- ⇒ vysedlé lícní kosti
- ⇒ krátké nohy

Nejvíce je zastoupena v Asii.
Dále také v Severní Americe
(Indiáni a Eskymáci)

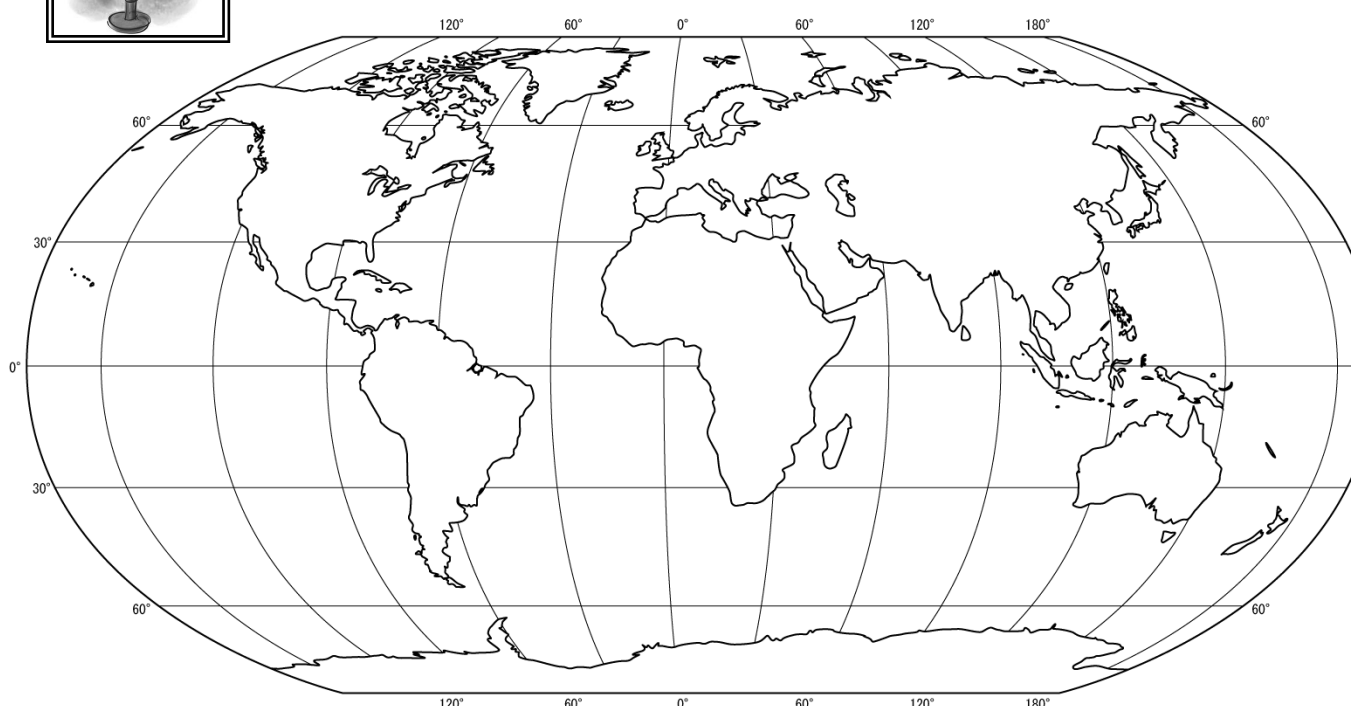

Lidé patřící k mongoloidní rase tvoří nejlidnatější stát světa.
Který to je? _____

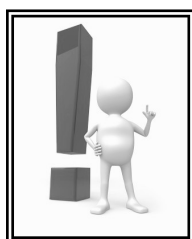
ROZMÍSTĚNÍ LIDSKÝCH RAS NA NAŠÍ PLANETĚ

Vezměte si černou, žlutou a růžovou pastelku a vyznačte do mapy dle atlasu rozmístění jednotlivých lidských ras.

Na planetě Zemi žije přes 6 000 000 000 lidí. Zástupci europoidní rasy tvoří přibližně 45 % světové populace. Lidé mongoloidní rasy představují asi 40% lidstva a zbývajících 11 % náleží rase ekvatoriální (negroidní).

Lidské rasy se biologicky považují za určité podskupiny lidského rodu *Homo sapiens*. Všechny současné rasy i jejich přechodné formy mají daleko více společných znaků (schopnost přemýšlet, pracovat, komunikovat, atd.) než těch rozdílných.

Najdi v atlase rozmístění jednotlivých lidských ras a porovnej s následujícím grafem. Do volných políček zapiš procentuální zastoupení.

NEGROIDNÍ RASA

vznik v jižní Indii

rozšířila se do střední a jižní Afriky, Austrálie, části Oceánie (např. Nová Guinea), a Ameriky

MONGOLOIDNÍ RASA

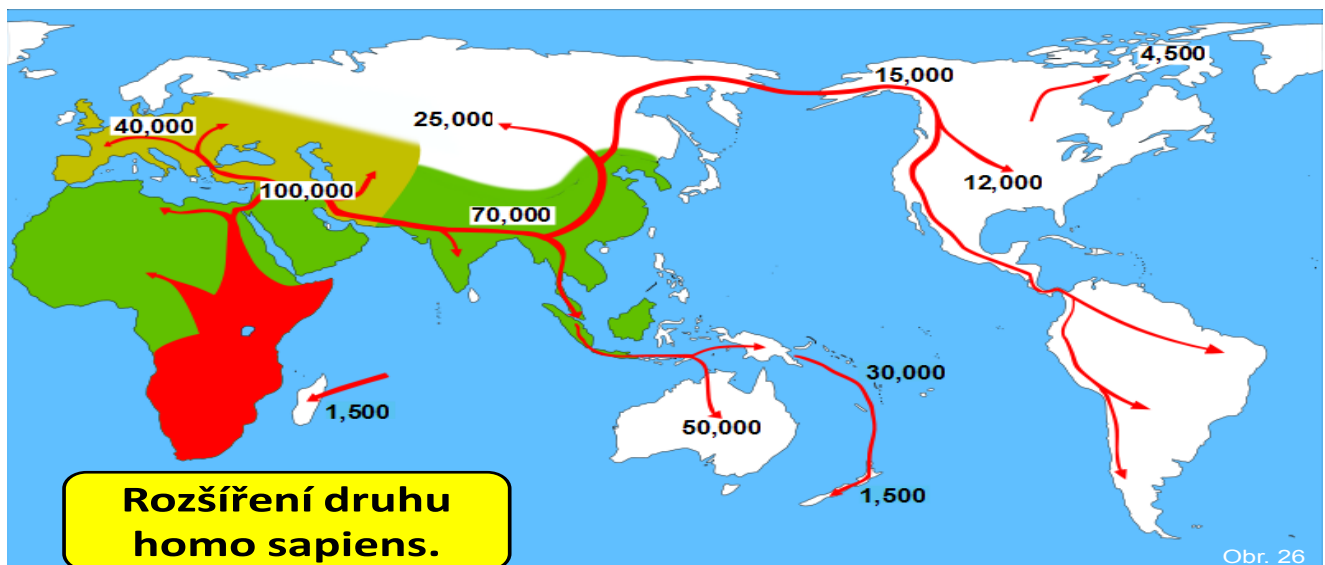
vznik na území dnešní Číny

rozšířila se do celé jihovýchodní, východní a severovýchodní Asie a do Ameriky (Indiáni, Inuité=Eskymáci)

EUROPOIDNÍ RASA

vznik v Evropě

rozšířila se do celé Evropy, jižní a jihozápadní Asie (Indové, Arabové), severní Afriky, později do Ameriky a Austrálie

Migrace člověka z Afriky s přibližnou dobou osídlení dalších kontinentů.

Nález kosterních pozůstatků přináší stále nová svědectví o různě vyspělých předcích člověka, kteří žili v období třetihor a čtvrtohor na území nejdříve Afriky, Asie, Evropy a později i Ameriky.

MÍŠENCI

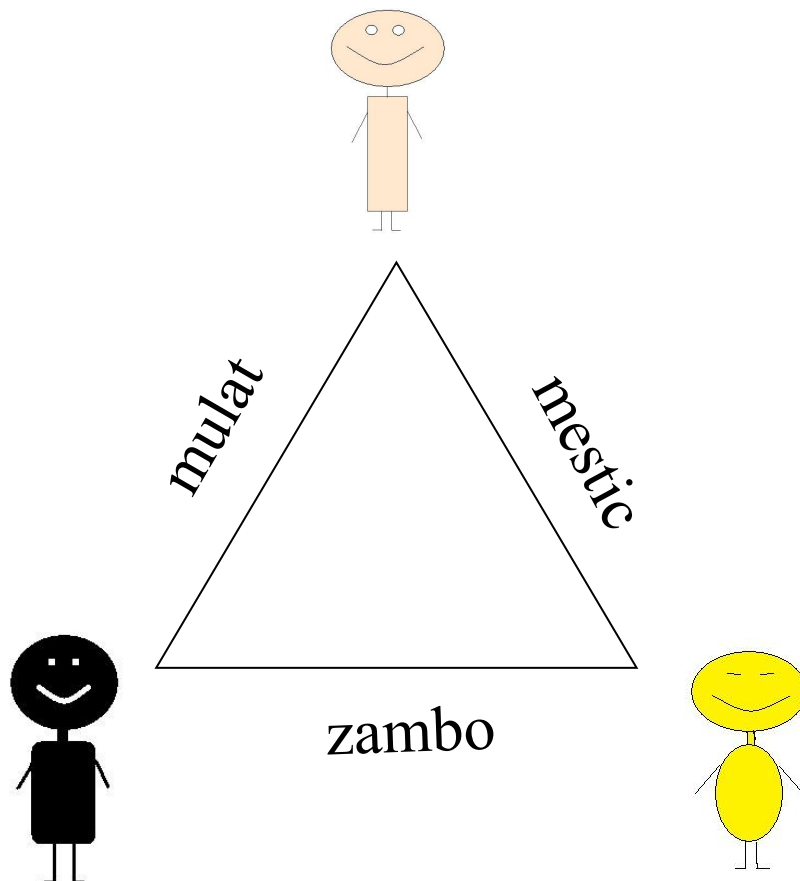

Myslíte si, že existují pouze 3 rasy, které jsme si nyní představili?

MULAT = míšenec europoidní rasy a příslušníka negroidní rasy

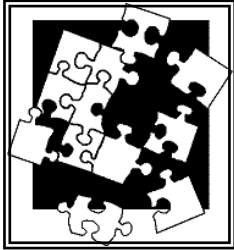
MESTIC = míšenec europoidní rasy a mongoloidní rasy

ZAMBO = míšenec negroidní a mongoloidní rasy

Na internetu vyhledej obrázky představitelů jednotlivých míšenců. Vyhledej např. slavné osobnosti, politiky, umělce. atd.

Přiřaď šipkou jednotlivé pojmy k obrázkům, ke kterým patří. →

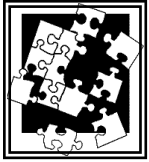
MULAT

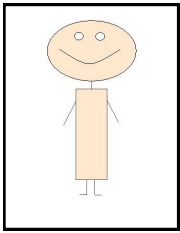
MESTIC

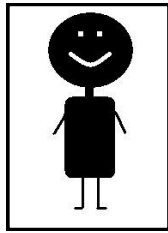
ZAMBO

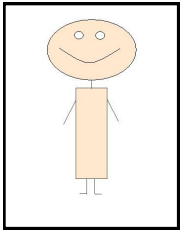
Napiš, jak nazýváme míšence jednotlivých lidských ras.

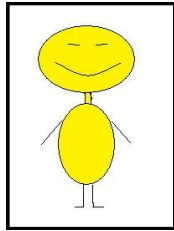
+

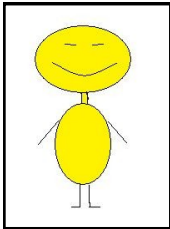
.....

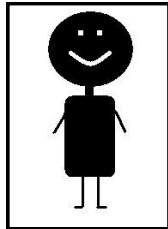
+

.....

+

.....

S pomocí atlasu vyhledej a zakresli do mapy nejvíce osídlené oblasti výše uvedenými míšenci.

NÁRODY

Vedle rasových skupin, které jsou pevně dány biologickými znaky, lze lidstvo dělit i do skupin s odlišnou kulturou (národy, náboženství). Příslušnost k takovým skupinám se může i během života měnit.

NÁROD = je kulturní a politické společenství lidí žijících na určitém území, které vzniklo společným historickým vývojem.

Zamysli a vyjmenuj všechny národy, co tě napadají?

Kolik myslíš, že existuje národů?

Vyhledej na internetu národy, které dnes existují. Zapiš si ty, které tě nejvíce zaujaly.

ZNAKY:

- ⇒ společné území
- ⇒ jazyk
- ⇒ historický vývoj
- ⇒ kultura
- ⇒ hospodářský život

Inuita

Arab

Mexičan

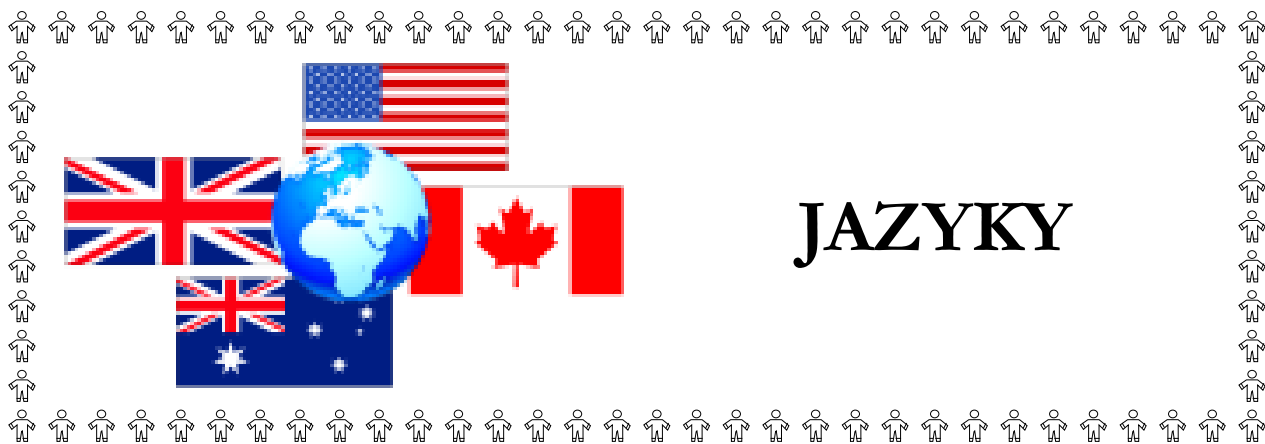

Masajka

Japonka

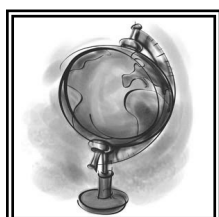
Národy vznikají postupným vývojem a většinou je spojuje území, historie, společné ideje a především JAZYK.

JAZYKY

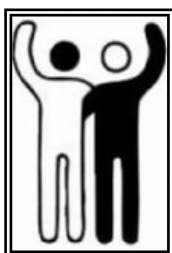
JAZYK = nástroj, který lidé používají při vyjádření svých představ, pro komunikaci s jinými lidmi.

Lidé mluví různými **jazyky**. Každý národ se dorozumívá svým **národním jazykem**. Některé jsou si podobné, jiné jsou velmi odlišné. Většina jazyků patří do tzv. **jazykový rodin**, které se rozdělují na **jazykové skupiny**.

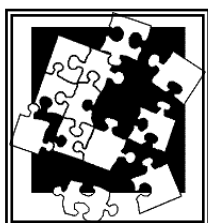
Pomocí atlasu najdi rozšíření jazykových rodin ve světě.

Pomocí atlasu či internetu najdi, do které jazykové skupiny patří čeština?

Se spolužákem v lavici se pokuste vymyslet co nejvíce jazyků, které znáte?

Umíte říct jiným jazykem např. „Dobrý den“?

Přiřaď jazyk ke správnému výrazu Dobrý den.

Dobrý den!

slovenština

Dobry deň!

francouzština

Heloo!

angličtina

Guten Tag!

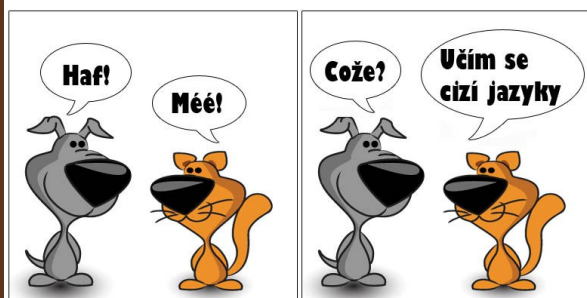
italština

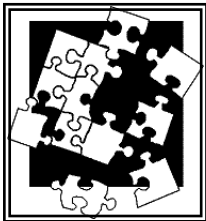
Bonjour!

němčina

Buon giorno!

čeština

Pomocí atlasu si do následující mapy zakresli 3 nejrozšířenější jazyky—čínštinu, španělštinu a angličtinu.

čínština

španělština

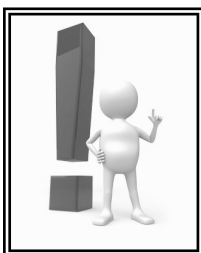
angličtina

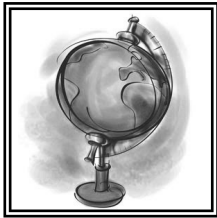
1. Zamysli se, který ze tří uvedených jazyků patří mezi nejrozšířenější?
2. Kterým z uvedených jazyků mluví nejvíce lidí a proč?

1.

2.

Jeden národ může mluvit mnoha jazyky ale též jeden jazyk může používat více národů.

Ve dvojicích vzájemnou pomocí nebo s využitím atlasu zaznamenejte do mapy následující:

- * Rozšíření 3 základních ras (europoidní, negroidní, mongoloidní)
- * Rozšíření míšenců (mulat, mestic, zambo)
- * Rozmístění nejrozšířenějších jazyků (čínština, španělština a angličtina)

europoidní rasa

mulat

čínština

negroidní rasa

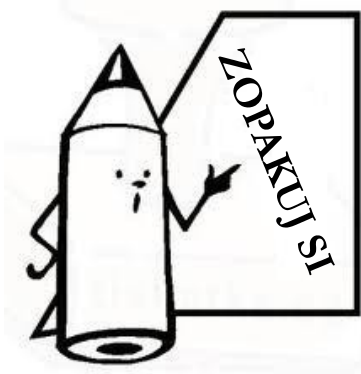
mestic

španělština

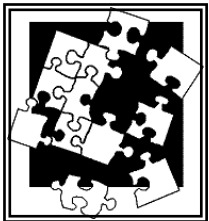
mongoloidní rasa

zambo

angličtina

OPAKOVÁNÍ

V následující osmisměrce vyhledej výrazy a u každého si zopakuj, co jsi se o nich naučil.

rasa

mulat

národ

míšenec

zambo

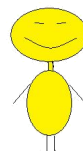
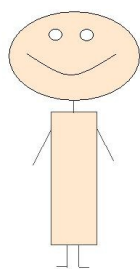
jazyk

mestic

U M A R J Z M H J A S T N
V B I M A K U E F R A E Á
B E N M Z S L K S I L D R
B U B O Y K A R G T E L O
P O Z O K R T A D A I S D
O M Í Š E N E C O B C G Y
L O P A T A O P I L S V A
S U M E C O S A E O B S T

AUSTRÁLIE A OCEÁNIE

95% obyvatel je europoidního původu (převážně britského a irského). Téměř půl milionu obyvatel je aboriginského původu, kteří obývají převážně Severní Teritorium a ostrovy Torresova průlivu.

Aborigines = též Austrálci, jsou původní obyvatelstvo Austrálie., kteří se na kontinentu usídlili pravděpodobně před 40-60 000 lety. Soudí se, že osidlování Austrálie probíhalo v několika vlnách z jihovýchodní Asie v době, kdy byly tyto kontinenty spojeny řadou ostrůvků, jež umožňovaly přejít suchou nohou. Tito lidé na kontinentu s velmi tvrdými přírodními podmínkami žili v těsném kontaktu s přírodou a díky moudrému nakládání s tím, co jim země poskytla, dokázaly přežít nejen dlouhá období sucha, ale také vytvořit bohatou kulturu. To však ukončil rok 1770.

Na internetu vyhledej co se tohoto roku stalo?

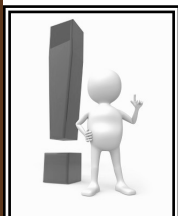
Vyhledej podrobnější informace o dnešním životě těchto lidí?

S pomocí atlasu najdi a vyznač oblast, kde nyní Aboriginci žijí.

Poznávacími znaky těchto vynálezců bumerangu a autorů nástěnných maleb jsou kromě tmavé barvy pleti také kudrnaté vlasy a široký nos. V minulosti používali až několik stovek jazyků v závislosti na různorodém kmenovém členění. Před příchodem Evropanů existovalo v Austrálii kolem 250 domorodých jazyků s asi 700 dialekty. Předpokládá se, že se všechny jazyky vyvinuly z jedné jazykové rodiny v průběhu přesunu domorodců přes kontinent došlo k vytvoření nových skupin. Spousta slov se opakuje ve všech kmenech po celém kontinentu.

Slova a fráze kmene Anangu z jihu Severního Teritoria, severu Jižní Austrálie a JV Západní Austrálie

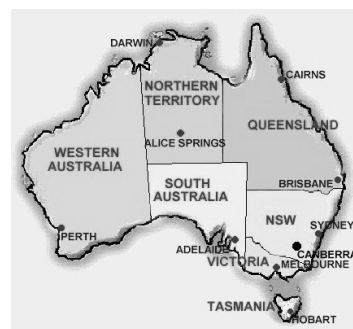
jina = noha

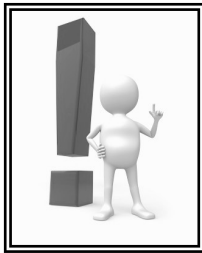
mala = ruka

uwa = ano

wiya = ne

munta = promiňte

V Nové Guinei existuje přes 700 národů a každý z nich mluví jiným jazykem. V horách žije několik desítek civilizací téměř nedotčených kmenů—domorodců, kteří ještě před nedávnem byli obávanými lidojedy. V nížinách džungle žije několik kmenů „stromových lidí“. Nazývají se tak, protože si staví své domy v korunách stromů, někdy až 40 metrů vysoko nad zemí.

Najdi v atlase a označ si Novou Guineu

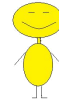
horská vesnice

lidé kmene „stromových lidí“

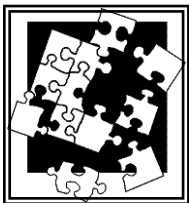
AFRIKA

Obyvatelstvo Afriky odlišuje od okolního světa mnoho zvláštností. Složení obyvatelstva a lidnatost se v průběhu historie měnily. Pro Afriku jsou charakteristické četné migrace v rámci celého kontinentu, stěhování a přesuny obyvatelstva, míšení rasových typů, vymírání a zánik jednotlivých rasových typů a etnik, formování a zánik národů. Afrika díky stěhování jednotlivých lidských "rodin" vytvořila ohromný "vřící kotel", kde se jednotlivé příbuzenské rysy postupně ztrácely či chyběly jejich souvislosti.

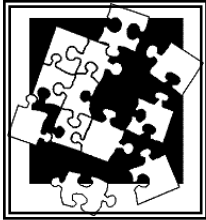
Obyvatelstvo Afriky se dá rozdělit do několika skupin:

- * **bělošské populace:** oblast severní Afriky a Sahary—Arabové, Berberři; Tuaregové; vyznačují se poměrně snědou barvou kůže, tmavé vlasy a oči
- * **černošské populace:** většina Afriky na jih od Sahary, Etiopie a Somálska; hlavní znaky vysoký vzrůst, tmná barva kůže, oči a vlasů, kudrnaté vlasy, široké ústa s tlustými rty—súdánští černoši, pralesní černoši—Pygmejové, Hotentoti; Křováci
- * **smíšené běloško-černošské populace:** obývají místa na styku černošských a bělošských populací—Sahel; vykazují spíše europoidní znaky
- * **malgašská populace:** obývají Madagaskar; mongoloidní a negroidní znaky—úzké oči, vlnité vlasy, mnoho variant odstínů pleti

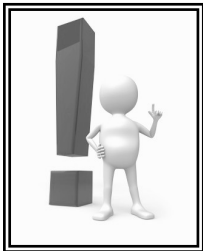
Do mapy si vyznač rozmístění obyvatelstva Afriky.

Podle charakteristických znaků vypsanych na předchozí straně popiš jednotlivé skupiny obyvatel.

Pygmejové patří mezi nejmenší lidi na světě. (asi 135-145 cm).
Žijí převážně v Konžském pralese.

Zajímavé informace o pygmejích najdeš na internetové adrese:
<http://www.youtube.com/watch?v=8IMFu3IuRHU>

V zemích Afriky existuje až 1000 různých nářečí. V jedné zemi i desítky různých nářečí. Úředním jazykem v mnoha zemích je jazyk bývalé kolonie.

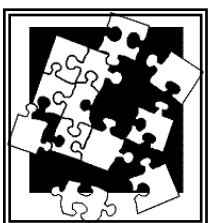

Ve slovníku cizích slov si najdi, co znamená slovo kolonie?

KOLONIE = _____

Na internetu si vyhledej, které země byly největšími kolonizátory Afriky? Najdi si jazykovou strukturu Afriky a porovnej nalezené informace.

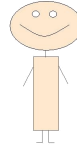
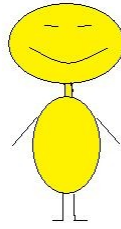

Vyznač si do mapy jazyky užívané v Africe.

ASIE

V Asii jsou zastoupeny všechny rasy :

mongoloidní rasa—Čína, Japonsko, Korea, Mongolsko..

europoidní rasa—Indie, JZ Asie (Turci), Rusové

negroidní rasa—Indonésie

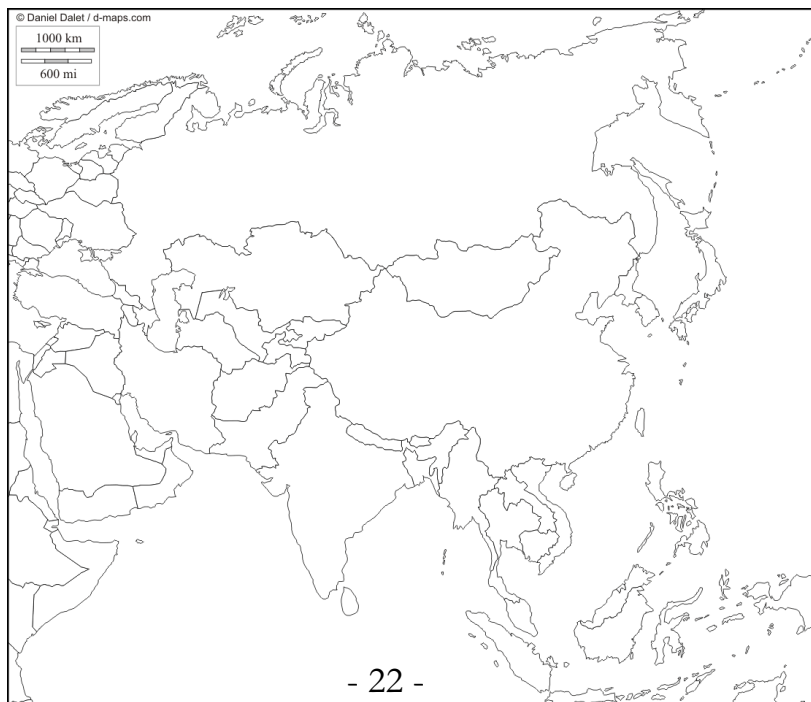
Asie je nejlidnatějším světadílem na zemi. Žije zde přes 60% obyvatel světa a počet obyvatel se nadále zvyšuje. Převažují zde lidé mongoloidního plemene s charakteristickým znakem „šikmých očí“. Ty obývají převážně JV a J Asii. Ostatní části osidlují převážně „běloši“ a míšenci.

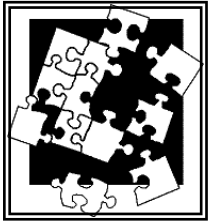

Věděly byste proč mají zástupci mongoloidní rasy „šikmé oči“?

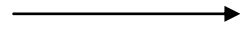

S pomocí atlasu si vyznač rozmístění ras v Asii.

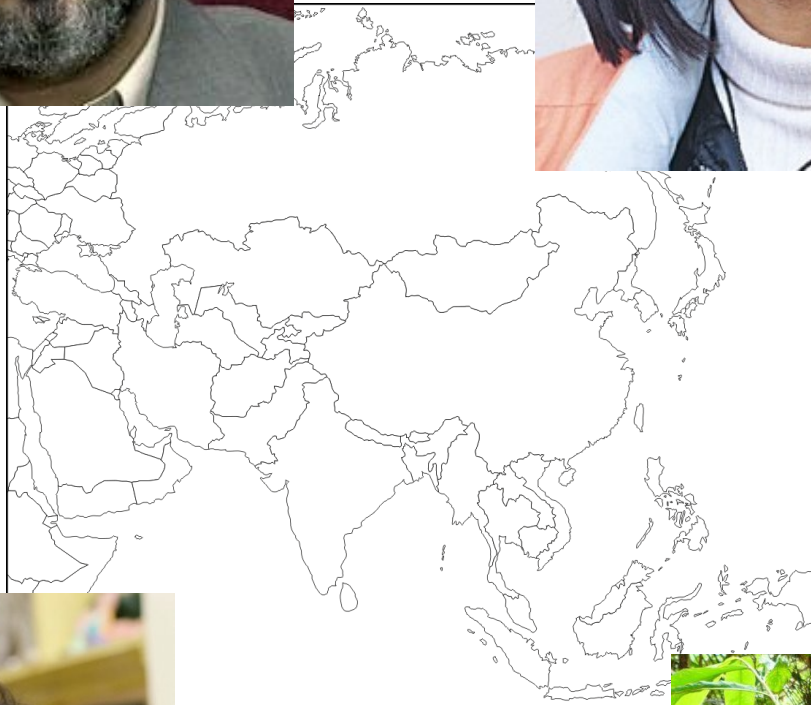
Přiřaďte jednotlivé obrázky k příslušné zemi.

Izraelec

Číňanka

Ind

Indonésan

V Asii je velmi pestrá nejenom rasová ale i národnostní struktura. Nejpočetnějším národem jsou Číňané (asi 1 mld.). Asi je též kolébkou velkých světových náboženství—hinduismu, judaismu a dalších. Mnoho konfliktů v Asii je nebo byla zapříčiněna národnostními a náboženskými problémy!

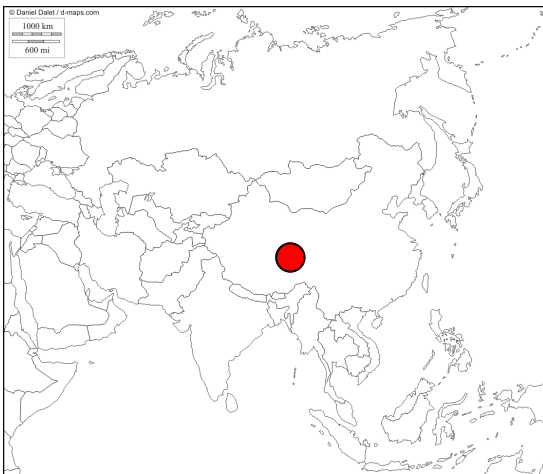
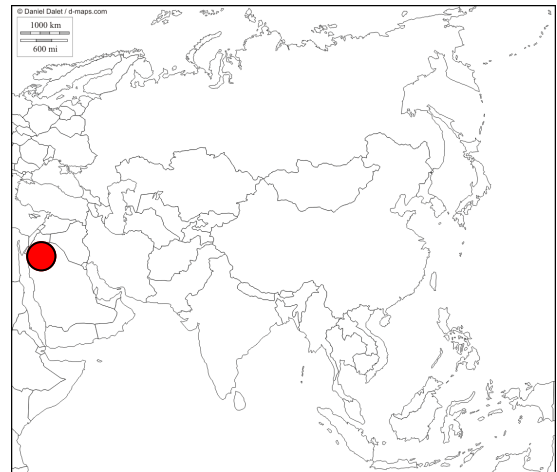
**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Pokus se vymyslet některé z národnostních i náboženských problémů v Asii.

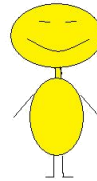
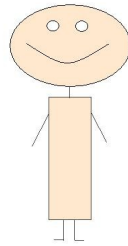

Na internetu si vyhledej informace týkající se těchto problémů a vytvoř krátký referát pro své spolužáky.

AMERIKA

Velmi pestrá rasová struktura, zastoupeny všechny rasy včetně míšenců:

europoidní rasa: potomci evropských kolonistů a přistěhovalců (kreolové); výrazně převažují v USA, Kanadě, Argentině..

mongoloidní rasa: původní obyvatelé—indiáni (Střední Amerika), Inuité—Kanada

negroidní rasa: potomci černých otroků dovezených z Afriky; největší zastoupení JV USA, Karibik, Brazílie; typické černošské země: Haiti, Dominikánská republika, Barbados

Podle atlasu si vyznač zastoupení jednotlivých ras a míšenců.

Původní osídlení mongolskými kmeny ze Sibíře. Objevením roku 1492 Kryštofem Kolumbem se z Ameriky stal „přesídlenecký kontinent“. Migrační vlny zejména z Evropy zapříčinily pestrost složení dnešního amerického obyvatelstva.

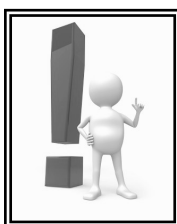

Víš, jak bylo možné, že se kmeny ze Sibíře dostaly do Ameriky?

Co víš o Indiánech? Jak myslíš, že vypadá jejich dnešní život?

Indiáni představují původní obyvatelstvo amerického kontinentu. Označení jako první použil Kryštof Kolumbus v domněnku, že se plavbou na západ přes Atlantik dostal k východnímu břehu Indie. **Indiánské kmeny** obývaly před příchodem evropských kolonizátorů území celé Ameriky. Rozmanité přírodní podmínky zde zapříčinily vznik různorodých indiánských kultur, jež se plně přizpůsobily svému životnímu prostředí.

- * Indiáni Střední a Jižní Ameriky (Aztékové, Mayové, Kečuové.....)
- * Indiáni Severní Ameriky (Mohykáni, Ottavové, Huroni, Apačové, Siouxové.....)

Dnešní život Indiánů je naprosto odlišný, než jak ho znáte z filmů. Na videu, které najdete na této internetové stránce je zachycen život dnešních Indiánů v největší rezervaci v USA Pine Ridge

<http://www.youtube.com/watch?v=TH-Z0l24h88>

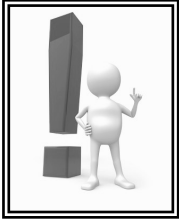
„Prožijete skutečně dobrý život, pokud budete pomáhat jeden druhému. Tak můžete udělat jeden druhého šťastným...vždy ochotni pro sebe vzájemně něco udělat,“

(Bílý bizon, Fox)

„Až bude pokácen poslední strom, až bude poslední řeka otrávena, až bude chycena poslední ryba, tehdy poznáme, že peníze se nedají jíst“. (varování kmene Cree)

Najdi si ve slovníku cizích slov, co znamená slovo KREOL?

KREOLŠTINA = není jeden konkrétní jazyk, ale označení pro řeč vzniklou vlivem jiného jazyka na mateřský jazyk. V jazykovědě označuje změnu jazyka v důsledku vlivu jiných jazyků, přičemž tímto vlivem se rozumí vliv mateřského jazyka jednoho z rodičů. Vznik kreolštiny se obvykle spojuje s obdobím světové expanze námořních sil, obchodu a zámořských objevů, které vedly ke vzniku koloniálních impérií a obchodu s otroky (16.-18.století). Kreolizované jazyky vznikaly především v místech mimo Evropu, kde se usazovali evropští osadníci a stýkali se s původním obyvatelstvem. Kreolské jazyky se od ostatních jazyků liší rychlostí svého utváření, neobvyklými historickými okolnostmi a má vlastní specifika (vnitřní variabilita, u podstatných jmen neexistuje tvar množného čísla...)

Kreolština na bázi angličtiny v Surinamu (všimni si podobnosti)

Mi be go a onti anga wan dogu fu mi. A be wan bun onti dagu.

= I had gone hunting with a dog of mine. He was a good hunting dog.

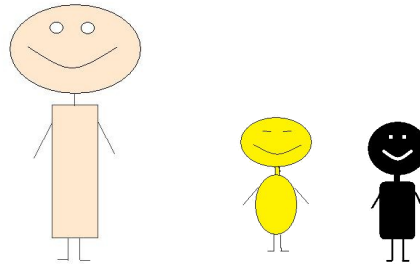
Najdi si ve slovníku cizích slov pojem kreolizace?

Mauricijské děti

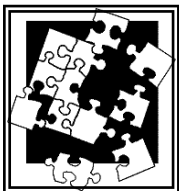

EVROPA

Na území Evropy žije asi 10% světové populace. Je nejhustěji zalidněným kontinentem. Díky objevným plavbám se evropská civilizace dostala i na ostatní kontinenty. Na druhou stranu dnes do Evropy přichází stále více lidí z okolních světadílů (hlavně z Asie a Afriky) - dochází k míšení ras, národů, kultur i náboženství.

Původní obyvatelstvo Evropy patří k europoidní rase. Přechodnou rasu mezi europoidní a mongoloidní tvoří Estonci, Maďaři a Finové a některé národnosti v Rusku—Tataři, Čuvaši aj. Tyto národy byly původně mongoloidní (Kalmykové), ale postupně se smísily s bělochy a dnes u nich většinou převažují europoidní rysy. Dále žijí v Evropě přistěhovalecké menšiny - černoši, mongoloidní Asiaté i ostatní příslušníci europoidní rasy.

Najdi na internetu, kde žijí uvedené menšiny a zakresli si do mapy jejich rozmístění.

černoši _____

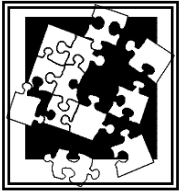
Vietnamci _____

Arabové, Turci, Indové _____

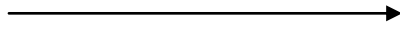

Evropa – nejhustěji zalidněný světadíl

- 700 milionů lidí
- Malá porodnost a nízká úmrtnost
- Lidé se dožívají vysokého věku

Přiřaď jednotlivé národy k příslušně rasové skupině.

Kalmykové

Maďar

Ind

Mongoloidní rasa

Europoidní /mongoloidní

Europoidní rasa

Negroidní rasa

Tatar—Litva

Vientamci

Národy v Evropě jsou většinou utvořeny na jazykovém základě.
Výjimky tvoří: **národy na základě odlišné historie a kultury** (ne jazyka)
Švýcaři, Rakušané, Skotové, Valoni, Vlámové.

národy na náboženském základě - muslimové
(Bosňáci = Slované, kteří přijali islám)

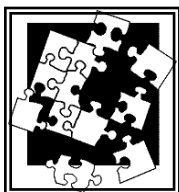

Na internetu si vyhledej kdo jsou:

Bosňáci = _____

Vlámové = _____

Valoni = _____

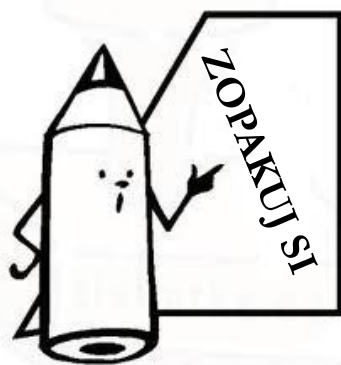

Do mapy si zakresli, kde tyto
národy žijí?

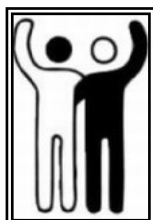
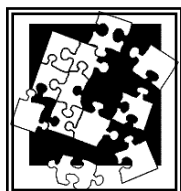

Bosna a Hercegovina. Bosňáci tvoří asi
52% populace Bosny a Hercegoviny,
kterou považují za svou mateřskou zemi.

OPAKOVÁNÍ

Šipkou přiřaďte pojmy do příslušného místa na mapě a zopakujte si, co jste se o nich naučili.

Pygmejové

„stromoví lidé“

Berbeři

Bosňáci

Indiáni

Židé

Austrálci

Tibet'ané

EUROPOIDNÍ RASA

Dělí se na 2 větve:

- * **severní větev** — představují lidé s nízkým stupněm pigmentace (světlá pokožka, světlé vlasy) a vyšším tělesným vzrůstem. Tito lidé obývají Skandinávii, značnou část britských ostrovů, Nizozemí a severní Německé; rozšíření do všech kontinentů
- * **jižní větev** — představují lidé s vyšším stupněm pigmentace (tmavší pokožka, tmavé vlasy a oči) a nižším tělesným vzrůstem. Tito lidé obývají jednak Středomoří (Pyrenejský a Apeninský poloostrov, Řecku, na středozezemních ostrovech) dále S Afrika— Arabové, Berberři

Pomocí atlasu a výše uvedených informací si zakreslí rozšíření europoidní rasy—barevně si odděl obě větve.

 severní větev

 jižní větev

Polovina evropského obyvatelstva nacházející se mezi severní a jižní větví tvoří rasově rozsáhlou přechodnou zónu s výskytem antropologických znaků společných pro obě větve

Větvě se dále dělí na rasové skupiny:

S pomocí internetu se pokus vyhledat jaké existují rasové skupiny v rámci kontinentů.

Skandinávka

Indka

Arab

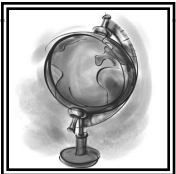
Berber (Maroko)

EKVATORIÁLNÍ RASA

Dělí se na 2 větve:

- * **negroidní (africká) větev**— tmavé zbarvení kůže; plné masité, tmavé rty; černoši, Pygmejové, Bušmeni, Hotentoti, Malgaši
- * **australoidní (oceánská) větev** - od negroidní se odlišuje výskytem terciárního tělesného ochlupení (vousy), vlnitými světlými vlasy u dětí, které později tmavnou; velkými nadočnicovými oblouky a hustým obočím; Australané, Melanézané a Papuánci

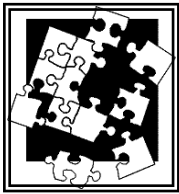

S pomocí atlasu si zakresli rozmístění obou větví ekvatoriální rasy.

■ negroidní větev

■ australoidní větev

Do rámečků napiš, do které větve dané národy patří.

Aboriginci

Pygmejové

Melanézan

Papuánc

Hotentoti

MONGOLOIDNÍ RASA

Dělí se na:

- * **asijskou větev** – severní Mongoloidi, východní Mongoloidi, Eskymáci (Inuité) a Paeloasiaté
- * **americkou (indiánskou) větev**—ti nemají mongoloidní rysy tak patrné, spíše se v některých znacích podobají europoidnímu plemenu. Nejvíce mongoloidních rysů mají Indiáni v jižní Americe.

S pomocí atlasu si do mapy zakresli rozmístění obou větví.

 asijská větev

- 35 -

 americká větev

Mongol

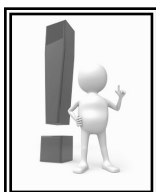
Inuité

Indiáni—DŘÍVE

Indiáni—DNES

Šikmé oči mongoloidní rasy způsobuje tzv. *epikantus*, což je zdvojení kůže na horním víčku oka.

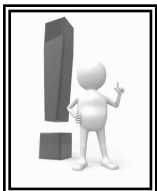
MÍŠENCI

Dnešní rasová struktura lidstva je značně složitá a typickým rysem je zvyšující se podíl přechodných a smíšených typů, které se formují ve 2 hlavních typech oblastí:

- 1) **v oblastech kontaktu hlavních ras** (např. oblast východní Afriky, JV Asie)
- 2) **v oblastech s velkým přistěhovalectvím** (především Střední a Jižní Amerika, kde probíhá míšení místních Indiánů s přistěhovalci evropského původu a v minulosti i s dovezenými otroky z Afriky)

S pomocí atlasu a informací, jež si před chvílí dovedl si zanes do mapy oblasti s největším rozšířením míšenců.

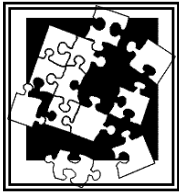

Mulati tvoří asi 9% světové populace, mesticové asi 4% a přechod mezi mongoloidní a australoidní rasou tvoří asi 17%. Ostatní smíšené typy tvoří zhruba 0,25% světové populace (Malgaši, Polynésané, Mikronésané, Havajci...)

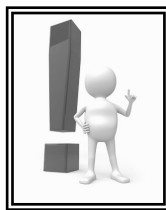
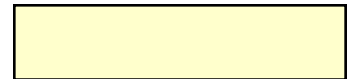
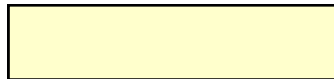
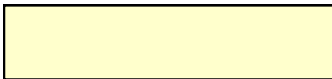

Najdi si ve slovníku cizích slov či na internetu význam slova METIZACE.

Rasové míšení je velmi pozitivní jev, rasy si předávají jedinečné genetické i estetické vlastnosti. Vždyť dnes většina nejkrásnějších žen, sportovců atd. jsou míšenci. Rasy se mísí čím dál tím více a tím postupně dochází ke smívání rasových rozdílů. Bude stále méně „čistých“ příslušníků jednotlivých ras.

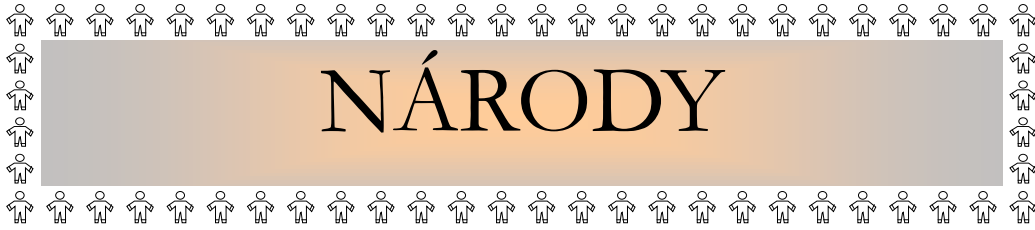

Do rámečků k jednotlivým obrázkům známých osobností napiš, kterou skupinu míšenců představují.

Garifuňané = etnická skupina, která se zformovala na ostrově Sv. Vincenc v Malých Antilách. Až do 8. století byli původními obyvateli ostrova Aravakové.

V 17. století ztroskotaly u břehu ostrova dvě španělské lodě přivázející černé otroky z Afriky. Ti, kteří přežili, se pak usídlili společně s uprchlíky z okolních ostrovů v hornaté části ostrova. Více než sto let žili v poklidné vzájemné symbióze a postupně došlo ke smíšení obou skupin obyvatel—vzniklo zcela nové etnikum označované jako černí Garífuna. Na počátku 19. století se první Garifuňané dostávají na středoamerickou pevninu (Honduras, Nikaragua, Guatemala a Belize). Garifuňané si dodnes zachovali svéráznou kulturu (hudba a s ní spojený tanec a zpěv, náboženství) i vlastní jazyk.

NÁRODY

Národ je pojem kulturní, historický a společenský. Týká se společenského vývoje lidstva bez ohledu na jejich rasovou příslušnost. Jeden národ bývá zpravidla složený z více rasových skupin. Na světě nenajdeme národ, který by byl zastoupený pouze jednou ze tří základních lidských ras. Národy vznikají historicky a od svého vzniku procházejí určitými změnami, v průběhu dějin se postupně formují.

S pomocí různých zdrojů vyhledej, jak se nazývá vytváření určitého národa, národnosti.

ETNIKUM = historicky vzniklá skupina lidí, kterou spojuje společný původ, rasový typ, zvláštní kulturní znaky (především jazyk), tradice a mentalitu a obývají společné území. Díky migracím a míšením různých etnik mezi sebou je představa společného genetického původu příslušníků jednoho etnika poněkud zavádějící. Odborníci proto chápou etnikum jako skupinu lidí, kteří sdílí společnou kulturu. Několik etnik může tvořit národ.

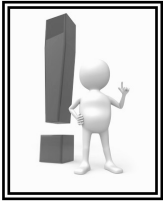
Najdi si ve slovníku přesný výklad slov a zhodnot' jejich vzájemný vztah:

NÁROD = _____

NÁRODNOST = _____

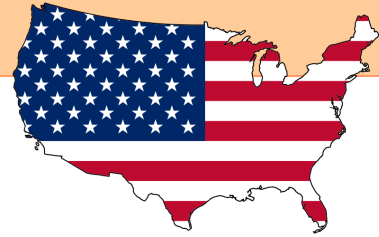
ETNIKUM = _____

RŮZNÉ NÁRODY SVĚTA

AMERIČANÉ = národ chápán různě: 1. souhrnné označení všech obyvatel amerického kontinentu; 2. označení obyvatel USA. Naprostá většina mluví anglicky s některými zvláštnostmi (amerikanismy). Původní obyvatelé byli Indiáni, Eskymáci a Aleut'ané. Dnes tvoří nevýznamnou skupinu, i když Indiáni se od 60. let 20. století snaží o zlepšení svého postavení.

ANGLIČANÉ = národ tvořící většinu obyvatelstva Velké Británie. Žijí i v Irsku a v zámoří v bývalých koloniích. Angličtinou jako mateřským nebo druhým jazykem mluví asi 700 mil.lidí. Je nejrozšířenějším komunikačním jazykem na světě.

ARABOVÉ = souhrnné označení pro většinu obyvatel států severní Afriky a Blízkého východu, menšiny a rozptýlené skupiny v Čadu, Turecku, Íránu, Izraeli, Indonésii...Velké skupiny arabských emigrantů jsou ve Francii i S a J Americe.

GUATEMALCI = souhrnné označení obyvatel Guatemaly, které asi z 50% tvoří Indiáni (Kekčiové, Kičeové.), zbytek tvoří hlavně tzv. *ladinos* (= míšenci Španělů a Indiánů). Běloši tvoří asi 3% (Španělé, Němci.) a na pobřeží žijí černoši a mulati (potomci afrických otroků). Úřední jazyk je španělština.

RASISMUS

Rasismus je přesvědčení, že některé rasy jsou ze své podstaty nadřazené a jiné podřazené. Určité fyzické vlastnosti člověka vypovídají o vlastnostech skupiny, do které je jedinec zařazován. Na základě biologických charakteristik je lidem přisuzováno vyšší nebo nižší postavení a dále jsou s těmito znaky spojovány morální, intelektuální a jiné charakteristiky, které nemají s fyzickou stavbou těla žádnou opodstatněnou souvislost.

Teorie zabývající se vývojem člověka a formováním rasové struktury se v převážné míře přiklání k názorům, že současné rasy tvoří jeden biologický druh—Homo sapiens. Biologicky se rasy považují za určité podskupiny lidského rodu. Všechny současné rasy a přechodné formy mají vedle diferenciačních znaků mnohem více a podstatně významnější znaků společných—stejně potenciální předpoklady pro rozumovou a tvořivou činnost, schopnost pracovat, schopnost jazykové komunikace apod.

Pokus se vymyslet některé příklady rasismu v dějinách?

Slyšel si někdy o apartheidu?

Najdi si ve slovníku a případně internetu přesný výklad tohoto slova.

APARTHEID = _____

OPAKOVÁNÍ

Na které větve se dělí lidské rasy + uveď zástupce:

EUROPOIDNÍ: 1) _____

2) _____

EKVATORIÁLNÍ: 1) _____

2) _____

MONGOLOIDNÍ: 1) _____

2) _____

Historicky vzniklá skupina lidí, kterou spojuje společný původ, rasový typ, zvláštní kulturní znaky (především jazyk), tradice a mentalita a obývají společné území se nazývá:

Ve kterých dvou oblastech dochází k největšímu míšení lidských ras?

1) _____

2) _____

Vlastními slovy definuj rasismus = _____

MOZAIKA LIDSTVA

Pracovní text pro výuku rasové a národnostní problematiky
určený pro 2. stupeň ZŠ

Vážení učitelé,

text, jež právě držíte v rukou Vás provede a nabídne pohled na rozmanitost světa lidí. Umožní Vám proniknout do tajů jednoty i rozdílnosti nás, lidí. Najdete zde přehled jednotlivých skupin lidí, jejich charakteristiku, společné i rozdílné znaky. Tato učební pomůcka by Vám měla poskytnout potřebné informace, vědomosti i zajímavosti. Věřím, že Vám v mnohém bude inspirací a nástrojem při získávání vědomostí, jež budete předávat dál prostřednictvím výuky v hodinách zeměpisu.

„To, co se jednou naučíš, ti už nikdy nikdo nevezme.“

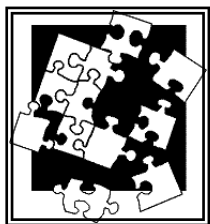
(autor neznámý)

Přeji Vám příjemné vzdělávání!

Šárka Horká

(autorka)

Použité symboly:

úkol k řešení

úkol k zamyšlení

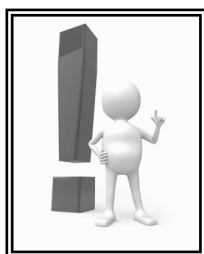
práce s počítačem

práce s knihou

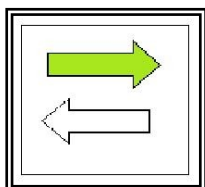
skupinová práce

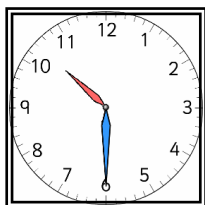
zajímavost

práce s atlasem

mezipředmětová vazba

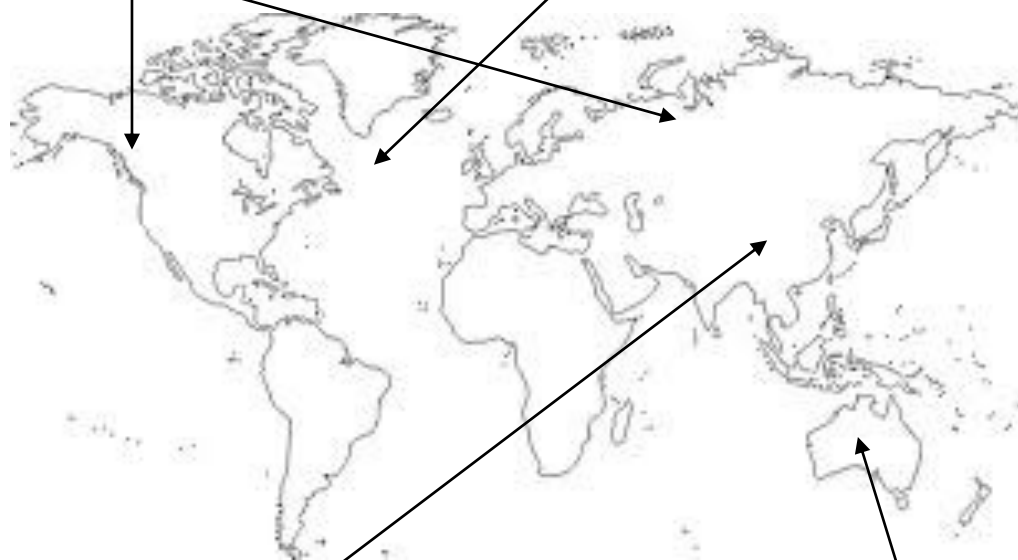
časová dotace

I když jim říkáme „medvědi“
..... mohou pokaždé vypadat jinak.

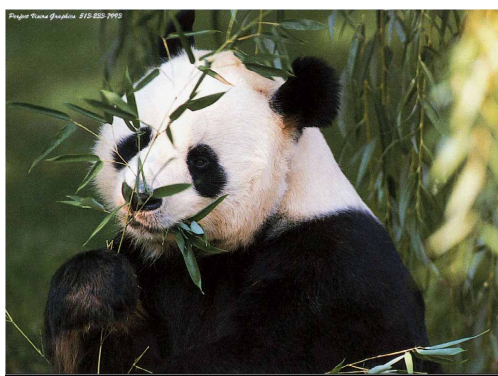
Medvěd hnědý

Medvěd lední

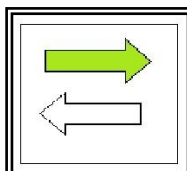
Panda velká

Koala medvídkovitý—známý
jako „medvídek koala“

Popište čím se tyto „medvědi“ liší?

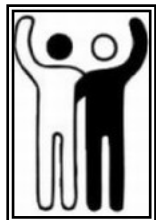

Př—přírodopis

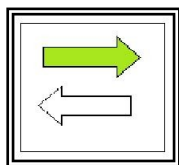
Pokuste se vyjmenovat příklady, kdy se lidé, stejně jako medvědi vzájemně liší svým vzhledem?

Všímejte si barvy pleti, velikosti, ale též místa, kde žijí?

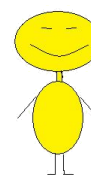
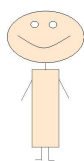
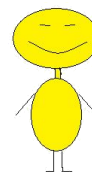
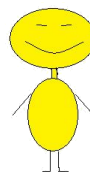
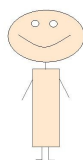
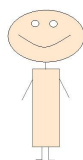

Vezměte si barvy na tělo a nabarvěte si obličej žlutou a hnědou (černou) barvou.

Rozdělte se do 3 skupin podle stejné barvy obličeje a pokuste se popsat co vás odlišuje od jiných skupin?

VV—výtvarná výchova

Odpověz na otázky?

- ⇒ Cítíš se s odlišnou barvou kůže přirozeně?
- ⇒ Myslíš, že lidem s jinou barvou pleti připadá tvoje barva kůže přirozená?
- ⇒ Myslíš, že tě nyní tvé okolí vnímá odlišně?
- ⇒ Podívej se na svého přítele ve třídě—změnila barva pleti tvého spolužáka? Vnímáš ho jinak?

LIDSKÉ RASY

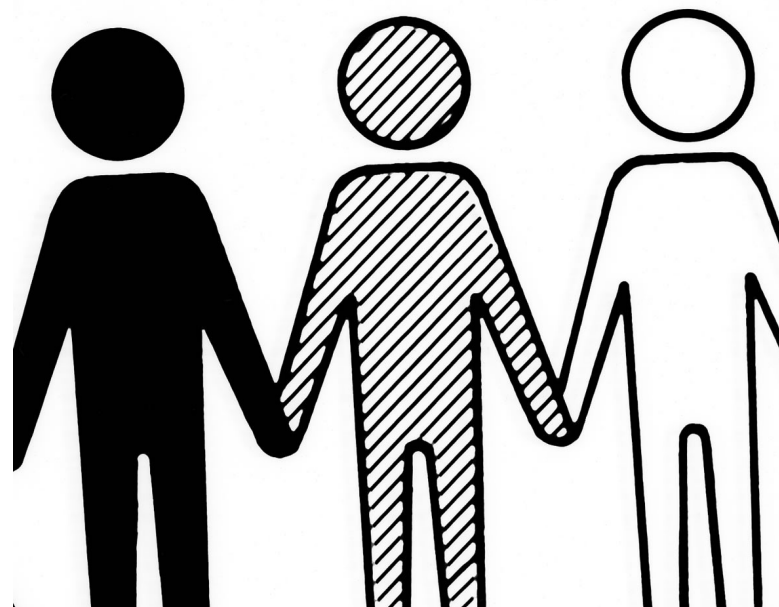
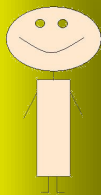
POJMY:

Lidská rasa:

Europoidní

Mongoloidní

Negroidní

LIDSKÁ RASA = velké skupiny lidí, které se navzájem odlišují vnějšími tělesnými znaky (barva kůže, tvar lebky, nosu, barva a kvalita vlasů) i vnitřními (složení krve).

3 základní skupiny:

EUROPOIDNÍ

NEGROIDNÍ

MONGOLOIDNÍ

Lidské rasy vznikaly na základě přizpůsobování se odlišným přírodním podmínkám způsobem svého života, se kterým souvisela i změna jejich tělesných vlastností. Dlouhodobým vývojem lidé z různých oblastí světa získali rozdílné tělesné znaky, které přenášejí i na svoje potomky.

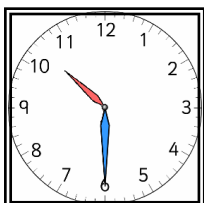
Úkol ze str.1

Najdi ve slovníku cizích slov význam slov:

europoidní = bílé, indoevropské plemeno, mající světlou pokožku, vlnité vlasy, výrazné tělesné ochlupení i vousy

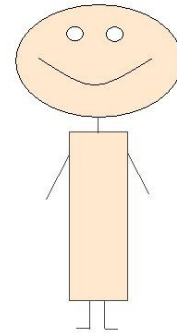
negroidní = černošského rázu, černé plemeno

mongoloidní = mající mongolský ráz, tvář se žlutavou pletí, plochým obličejem a zvláštním tvarem očních víček

1—2 vyučovací hodiny

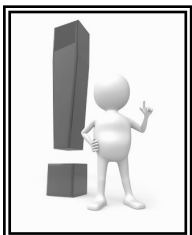
EUROPOIDNÍ RASA

Nejvíce je europoidní rasa zastoupena v Evropě, Severní Americe, jihozápadní Asii, Austrálii a severní Africe.

Najdi na internetu další obrázky lidí, kteří patří k europoidní rase.

Mezi příslušníky jedné rasy jsou velké rozdíly. Odlišný vzhled mají snědí Španělé obývající Pyrenejský poloostrov, světlovlasí obyvatelé Skandinávie, Turci, Židé a další.

ZNAKY:

- ⇒ světlá pokožka
- ⇒ úzký nos
- ⇒ mírně vlnité vlasy
- ⇒ barva očí - největší různorodost
- ⇒ úzký obličej a rty

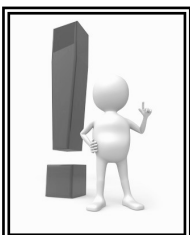
NEGROIDNÍ RASA

Převážná část negroidní rasy má svůj domov ve střední a jižní Africe. Setkat se s ní můžeme i v Austrálii a Oceánii.

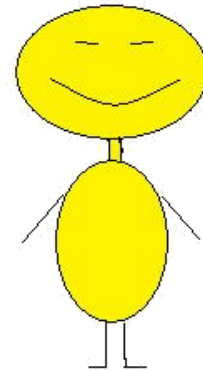
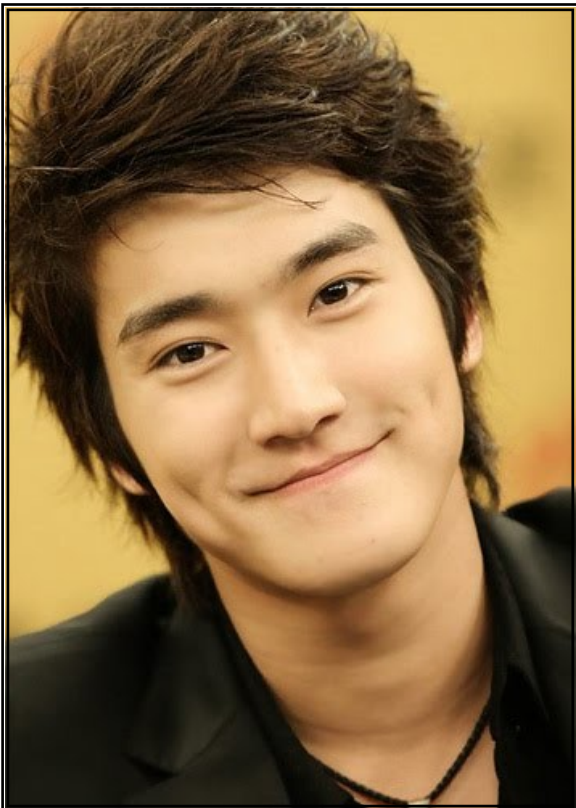
ZNAKY:

- ⇒ tmavá pleť a oči
- ⇒ široký nos
- ⇒ kudrnaté vlasy
- ⇒ široce rozevřené, vypoulené oči
- ⇒ masité rty
- ⇒ úzké dlouhé končetiny

Negroidní rasa patří do jedné ze 2 podskupin tzv. ekvatoriální rasy. Ta se dělí na 2 větve: *negroidní* (africká) - afričtí černoši a *australoidní* (oceánská).

MONGOLOIDNÍ RASA

ZNAKY:

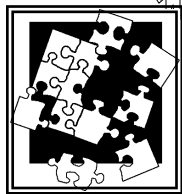
- ⇒ snědá (žlutá) kůže
- ⇒ rovné vlasy
- ⇒ šikmé oči
- ⇒ široký obličej
- ⇒ vysedlé lícní kosti
- ⇒ krátké nohy

Nejvíce je zastoupena v Asii.
Dále také v Severní Americe
(Indiáni a Eskymáci)

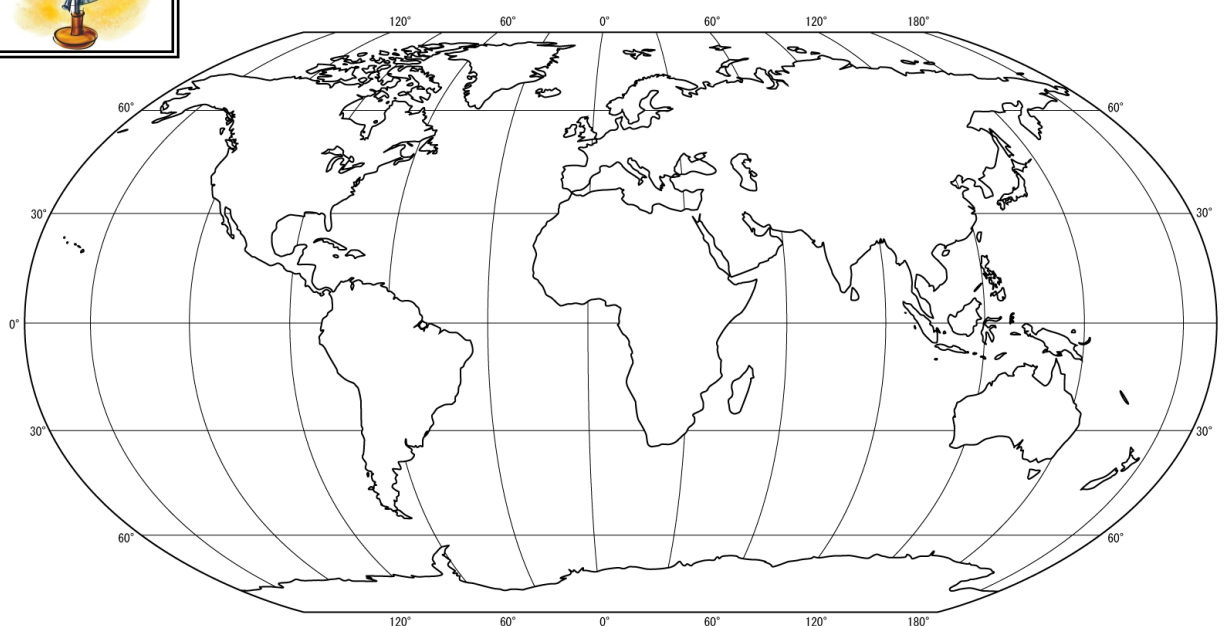

Lidé patřící k mongoloidní rase tvoří nejlidnatější stát světa.
Který to je? **Čína**

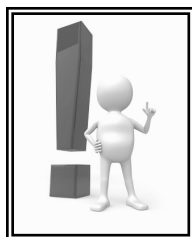
ROZMÍSTĚNÍ LIDSKÝCH RAS NA NAŠÍ PLANETĚ

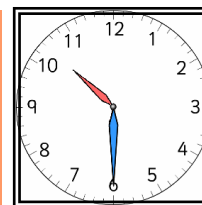
Vezměte si černou, žlutou a růžovou pastelku a vyznačte do mapy dle atlasu rozmístění jednotlivých lidských ras.

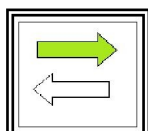
Na planetě Zemi žije přes 6 000 000 000 lidí. Zástupci europoidní rasy tvoří přibližně 45 % světové populace. Lidé mongoloidní rasy představují asi 40% lidstva a zbývajících 11 % náleží rase ekvatoriální (negroidní).

Lidské rasy se biologicky považují za určité podskupiny lidského rodu *Homo sapiens*. Všechny současné rasy i jejich přechodné formy mají daleko více společných znaků (schopnost přemýšlet, pracovat, komunikovat, atd.) než těch rozdílných.

**1—2 vyučovací
hodiny + domácí
úkol str. 7**

Př-přírodopis

Najdi v atlase rozmístění jednotlivých lidských ras a porovnej s následujícím grafem. Do volných políček zapiš procentuální zastoupení.

NEGROIDNÍ RASA

vznik v jižní Indii

rozšířila se do střední a jižní Afriky, Austrálie, části Oceánie (např. Nová Guinea), a Ameriky

MONGOLOIDNÍ RASA

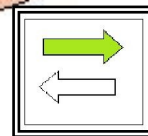
vznik na území dnešní Číny

rozšířila se do celé jihovýchodní, východní a severovýchodní Asie a do Ameriky (Indiáni, Inuité=Eskymáci)

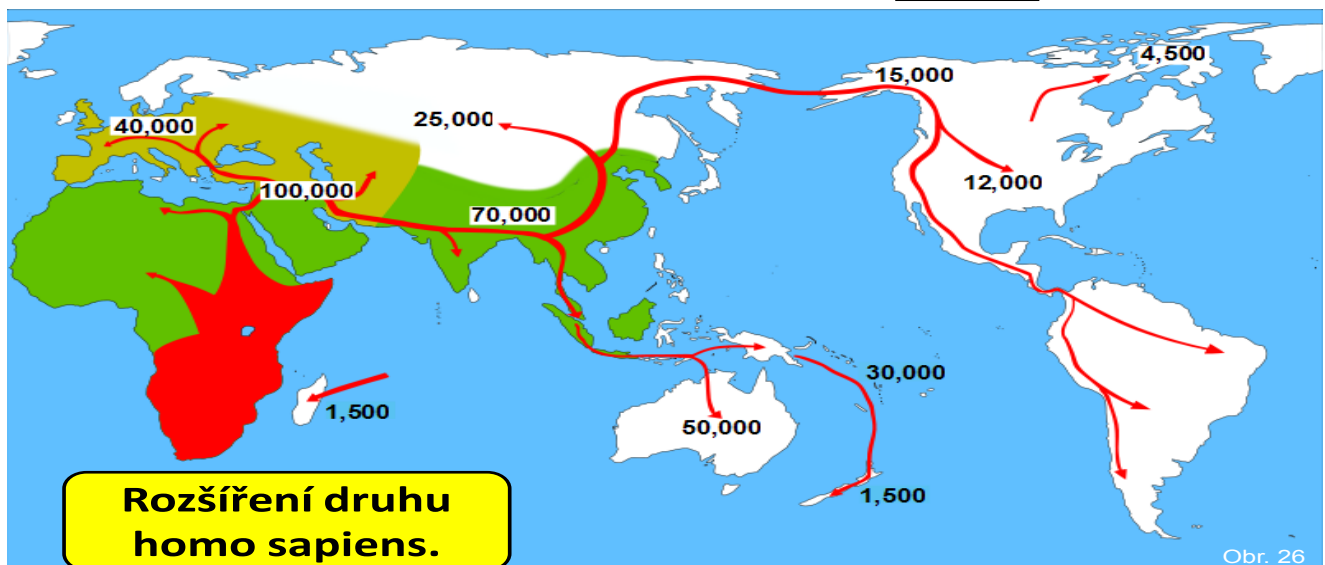
EUROPOIDNÍ RASA

vznik v Evropě

rozšířila se do celé Evropy, jižní a jihozápadní Asie (Indové, Arabové), severní Afriky, později do Ameriky a Austrálie

D-dějepis

Migrace člověka z Afriky s přibližnou dobou osídlení dalších kontinentů.

Nálezy kosterních pozůstatků přinášejí stále nová svědectví o různě vyspělých předcích člověka, kteří žili v období třetihor a čtvrtohor na území nejdříve Afriky, Asie, Evropy a později i Ameriky.

MÍŠENCI

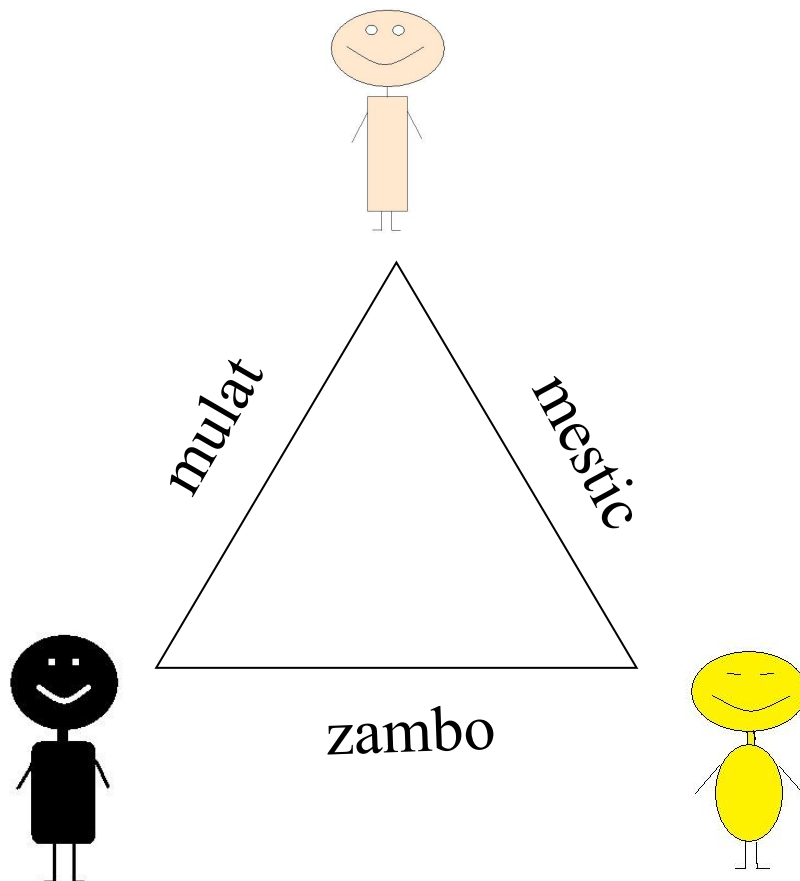

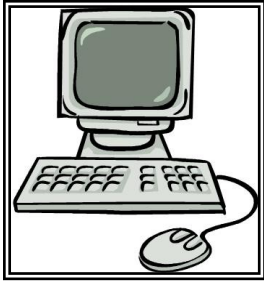
Myslíte si, že existují pouze 3 rasy, které jsme si nyní představili?

MULAT = míšenec europoidní rasy a příslušníka negroidní rasy

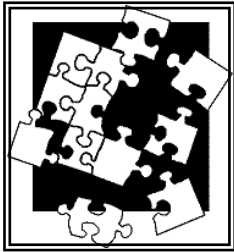
MESTIC = míšenec europoidní rasy a mongoloidní rasy

ZAMBO = míšenec negroidní a mongoloidní rasy

Na internetu vyhledej obrázky představitelů jednotlivých míšenců . Vyhledej např. slavné osobnosti, politiky, umělce. atd.

Přiřaď šipkou jednotlivé pojmy k obrázkům, ke kterým patří. →

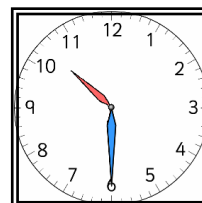
MULAT

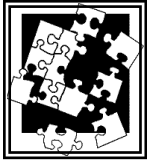
MESTIC

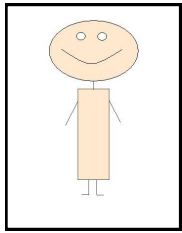
ZAMBO

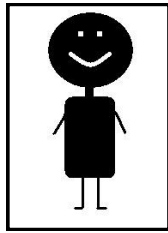
**1 vyučovací hodina
+ domácí úkol str.10**

Napiš, jak nazýváme míšence jednotlivých lidských ras.

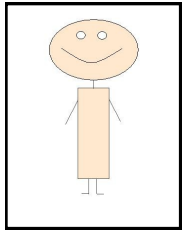

+

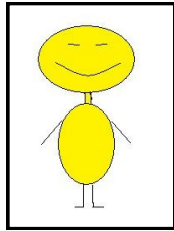

MULAT

.....

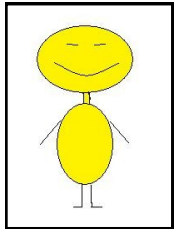

+

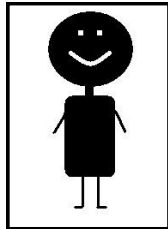

MESTIC

.....

+

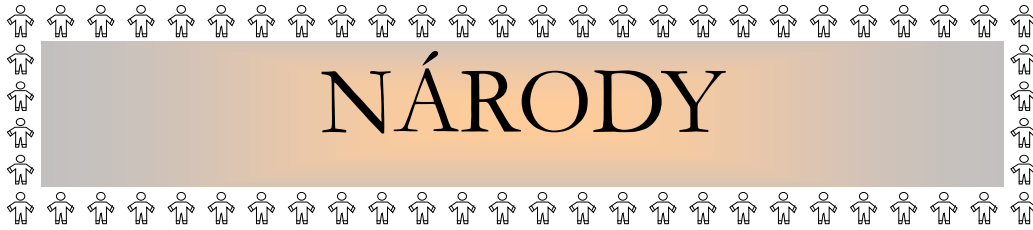
ZAMBO

.....

S pomocí atlasu vyhledej a zakresli do mapy nejvíce osídlené oblasti výše uvedenými míšenci.

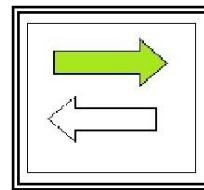

NÁRODY

Vedle rasových skupin, které jsou pevně dány biologickými znaky, lze lidstvo dělit i do skupin s odlišnou kulturou (národy, náboženství). Příslušnost k takovým skupinám se může i během života měnit.

NÁROD = je kulturní a politické společenství lidí žijících na určitém území, které vzniklo společným historickým vývojem.

D-dějepis

Zamysli a vyjmenuj všechny národy, co tě napadají?

Kolik myslíš, že existuje národů?

Vyhledej na internetu národy, které dnes existují. Zapiš si ty, které tě nejvíce zaujaly.

ZNAKY:

- ⇒ společné území
- ⇒ jazyk
- ⇒ historický vývoj
- ⇒ kultura
- ⇒ hospodářský život

Inuita

Arab

Mexičan

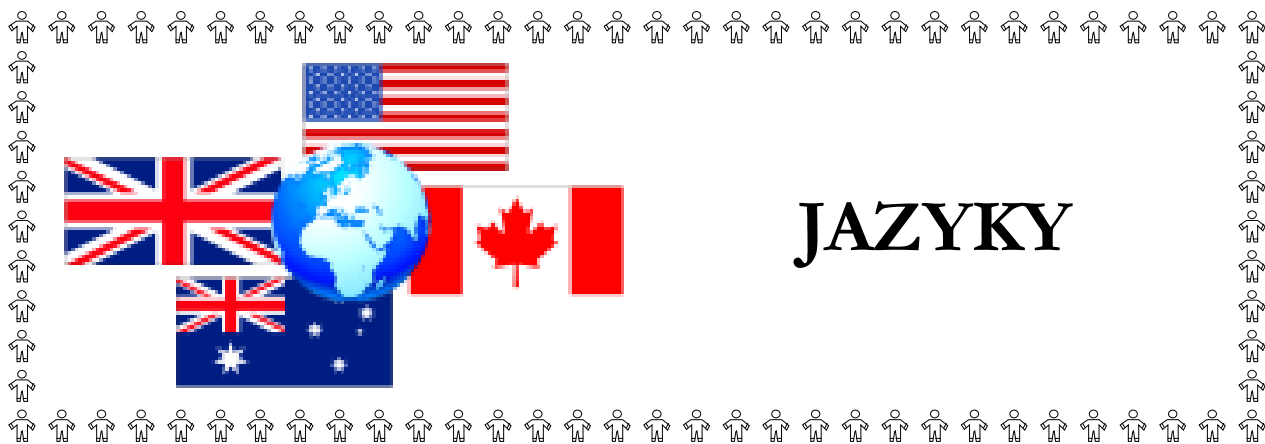

Masajka

Japonka

Národy vznikají postupným vývojem a většinou je spojuje území, historie, společné ideje a především JAZYK.

JAZYKY

JAZYK = nástroj, který lidé používají při vyjádření svých představ, pro komunikaci s jinými lidmi.

Lidé mluví různými **jazyky**. Každý národ se dorozumívá svým **národním jazykem**. Některé jsou si podobné, jiné jsou velmi odlišné. Většina jazyků patří do tzv. **jazykové rodiny**, které se rozdělují na **jazykové skupiny**.

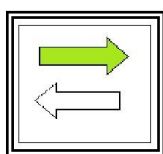
Pomocí atlasu najdi rozšíření jazykových rodin ve světě.

Pomocí atlasu či internetu najdi, do které jazykové skupiny patří čeština?

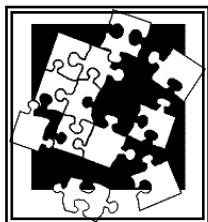

Se spolužákem v lavici se pokuste vymyslet co nejvíce jazyků, které znáte?

Umíte říct jiným jazykem např. „Dobrý den“?

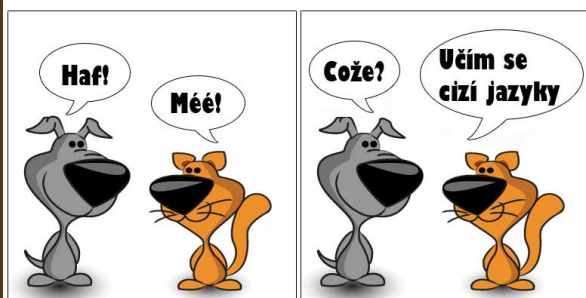

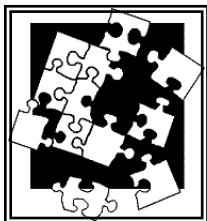
cizí jazyky

Přiřaď jazyk ke správnému výrazu Dobrý den.

Dobrý den!	→	slovenština
Dobry deň!	→	francouzština
Heloo!	→	angličtina
Guten Tag!	→	italština
Bonjour!	→	němčina
Buon giorno!	→	čeština

Pomocí atlasu si do následující mapy zakresli 3 nejrozšířenější jazyky—čínštinu, španělštinu a angličtinu.

čínština

španělština

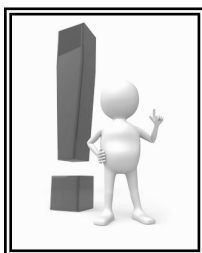
angličtina

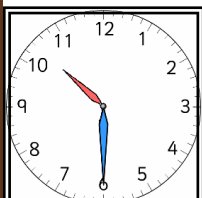
1. Zamysli se, který ze tří uvedených jazyků patří mezi nejrozšířenější?
2. Kterým z uvedených jazyků mluví nejvíce lidí a proč?

1. **angličtina**

2. **čínština**

Jeden národ může mluvit mnoha jazyky ale též jeden jazyk může používat více národů.

1—2 vyučovací hodiny + opakování
str. 14,15

Ve dvojicích vzájemnou pomocí nebo s využitím atlasu zaznamenejte do mapy následující:

- * Rozšíření 3 základních ras (europoidní, negroidní, mongoloidní)
- * Rozšíření míšenců (mulat, mestic, zambo)
- * Rozmístění nejrozšířenějších jazyků (čínština, španělština a angličtina)

europoidní rasa

mulat

čínština

negroidní rasa

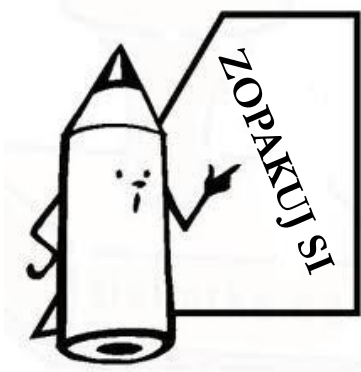
mestic

španělština

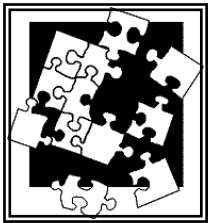
mongoloidní rasa

zambo

angličtina

OPAKOVÁNÍ

V následující osmisměrce vyhledej výrazy a u každého si zopakuj, co jsi se o nich naučil.

rasa

mulat

národ

míšenec

zambo

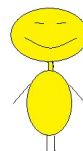
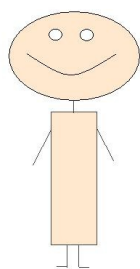
jazyk

mestic

U	M	A	R	J	Z	M	H	J	A	S	T	N
V	B	I	M	A	K	U	E	F	R	A	E	Á
B	E	N	M	Z	S	L	K	S	I	L	D	R
B	U	B	O	Y	K	A	R	G	T	E	L	O
P	O	Z	O	K	R	T	A	D	A	I	S	D
O	M	Í	Š	E	N	E	C	O	B	C	G	Y
L	O	P	A	T	A	O	P	I	L	S	V	A
S	U	M	E	C	O	S	A	E	O	B	S	T

AUSTRÁLIE A OCEÁNIE

95% obyvatel je europoidního původu (převážně britského a irského). Téměř půl milionu obyvatel je aboriginského původu, kteří obývají převážně Severní Teritorium a ostrovy Torresova průlivu.

Aborigines = též Austrálci, jsou původní obyvatelstvo Austrálie., kteří se na kontinentu usídlili pravděpodobně před 40-60 000 lety. Soudí se, že osídlování Austrálie probíhalo v několika vlnách z jihovýchodní Asie v době, kdy byly tyto kontinenty spojeny řadou ostrůvků, jež umožňovaly přejít suchou nohou. Tito lidé na kontinentu s velmi tvrdými přírodními podmínkami žili v těsném kontaktu s přírodou a díky moudrému nakládání s tím, co jim země poskytla, dokázaly přežít nejen dlouhá období sucha, ale také vytvořit bohatou kulturu. To však ukončil rok 1770.

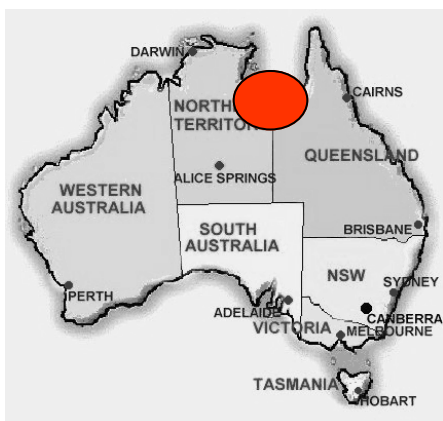

Na internetu vyhledej co se tohoto roku stalo?

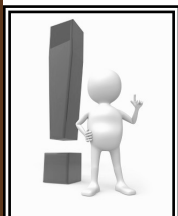
Vyhledej podrobnější informace o dnešním životě těchto lidí?

S pomocí atlasu najdi a vyznač oblast, kde nyní Aboriginci žijí.

Poznávacími znaky těchto vynálezců bumerangu a autorů nástěnných maleb jsou kromě tmavé barvy pleti také kudrnaté vlasy a široký nos. V minulosti používali až několik stovek jazyků v závislosti na různorodém kmenovém členění. Před příchodem Evropanů existovalo v Austrálii kolem 250 domorodých jazyků s asi 700 dialekty. Předpokládá se, že se všechny jazyky vyvinuly z jedné jazykové rodiny v průběhu přesunu domorodců přes kontinent došlo k vytvoření nových skupin. Spousta slov se opakuje ve všech kmenech po celém kontinentu.

Slova a fráze kmene Anangu z jihu Severního Teritoria, severu Jižní Austrálie a JV Západní Austrálie

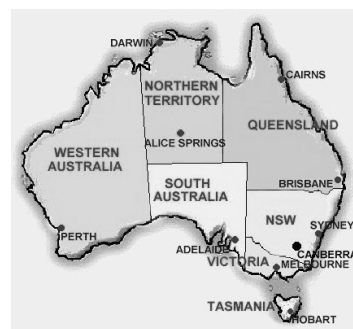
jina = noha

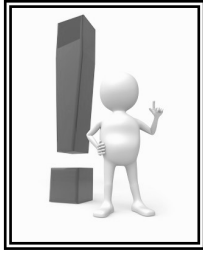
mala = ruka

uwa = ano

wiya = ne

munta = promiňte

V Nové Guinei existuje přes 700 národů a každý z nich mluví jiným jazykem. V horách žije několik desítek civilizací téměř nedotčených kmenů—domorodců, kteří ještě před nedávnem byli obávanými lidojedy. V nížinách džungle žije několik kmenů „stromových lidí“. Nazývají se tak, protože si staví své domy v korunách stromů, někdy až 40 metrů vysoko nad zemí.

Najdi v atlase a označ si Novou Guineu ●

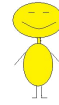
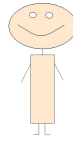
horská vesnice

lidé kmene „stromových lidí“

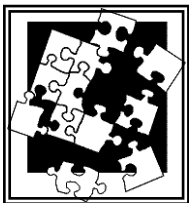
AFRIKA

Obyvatelstvo Afriky odlišuje od okolního světa mnoho zvláštností. Složení obyvatelstva a lidnatost se v průběhu historie měnily. Pro Afriku jsou charakteristické četné migrace v rámci celého kontinentu, stěhování a přesuny obyvatelstva, míšení rasových typů, vymírání a zánik jednotlivých rasových typů a etnik, formování a zánik národů. Afrika díky stěhování jednotlivých lidských "rodin" vytvořila ohromný "vřící kotel", kde se jednotlivé příbuzenské rysy postupně ztrácely či chyběly jejich souvislosti.

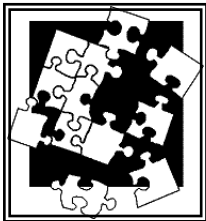
Obyvatelstvo Afriky se dá rozdělit do několika skupin:

- * **bělošské populace:** oblast severní Afriky a Sahary—Arabové, Berberři; Tuaregové; vyznačují se poměrně snědou barvou kůže, tmavé vlasy a oči
- * **černošské populace:** většina Afriky na jih od Sahary, Etiopie a Somálska; hlavní znaky vysoký vzrůst, temná barva kůže, oči a vlasů, kudrnaté vlasy, široké ústa s tlustými rty—súdánští černoši, pralesní černoši—Pygmejové, Hotentoti; Křováci
- * **smíšené bělošsko-černošské populace:** obývají místa na styku černošských a bělošských populací—Sahel; vykazují spíše europoidní znaky
- * **malgašská populace:** obývají Madagaskar; mongoloidní a negroidní znaky—úzké oči, vlnité vlasy, mnoho variant odstínů pleti

Do mapy si vyznač rozmístění obyvatelstva Afriky.

Podle charakteristických znaků vypsanych na předchozí straně popiš jednotlivé skupiny obyvatel.

bělošské populace- Berberka

černošské populace-Masajové

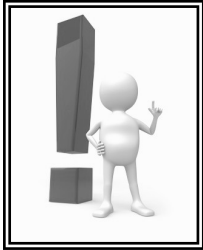
černošské populace-Křováci

malgašské populace

Photo © Pavel Hošek, Expedition LEMURIA
<http://vesmir.msu.cas.cz/Madagascar>

Pygmejové patří mezi nejmenší lidi na světě. (asi 135-145 cm).
Žijí převážně v Konžském pralese.

Zajímavé informace o pygmejích najdeš na internetové adrese:
<http://www.youtube.com/watch?v=8IMFu3IuRHU>

V zemích Afriky existuje až 1000 různých nářečí. V jedné zemi i desítky různých nářečí. Úředním jazykem v mnoha zemích je jazyk bývalé kolonie.

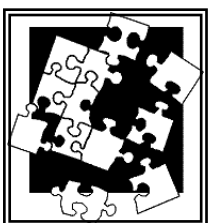

Ve slovníku cizích slov si najdi, co znamená slovo kolonie?

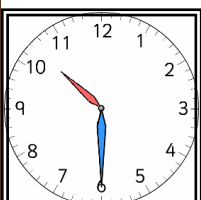
KOLONIE = území, osada v cizím etnickém prostředí; země zbavená politické a hospodářské samostatnosti, ovládaná a využívána cizím státem

Na internetu si vyhledej, které země byly největšími kolonizátory Afriky? Najdi si jazykovou strukturu Afriky a porovnej nalezené informace.

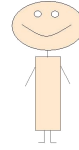
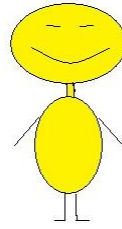
Vyznač si do mapy jazyky užívané v Africe.

1—2 vyučovací hodiny

ASIE

V Asii jsou zastoupeny všechny rasy :

mongoloidní rasa—Čína, Japonsko, Korea, Mongolsko..

europoidní rasa—Indie, JZ Asie (Turci), Rusové

negroidní rasa—Indonésie

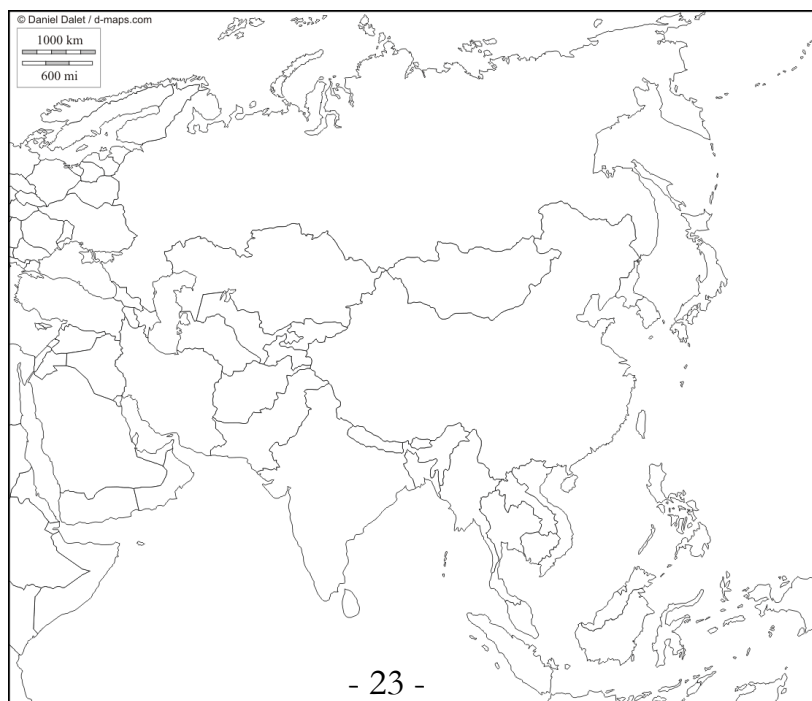
Asie je nejlidnatějším světadílem na zemi. Žije zde přes 60% obyvatel světa a počet obyvatel se nadále zvyšuje. Převažují zde lidé mongoloidního plemene s charakteristickým znakem „šikmých očí“. Ty obývají převážně JV a J Asii. Ostatní části osidlují převážně „běloši“ a míšenci.

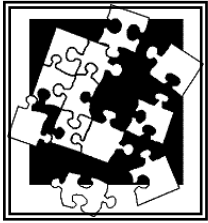

Věděly byste proč mají zástupci mongoloidní rasy „šikmé oči“?

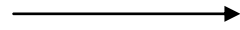

S pomocí atlasu si vyznač rozmístění ras v Asii.

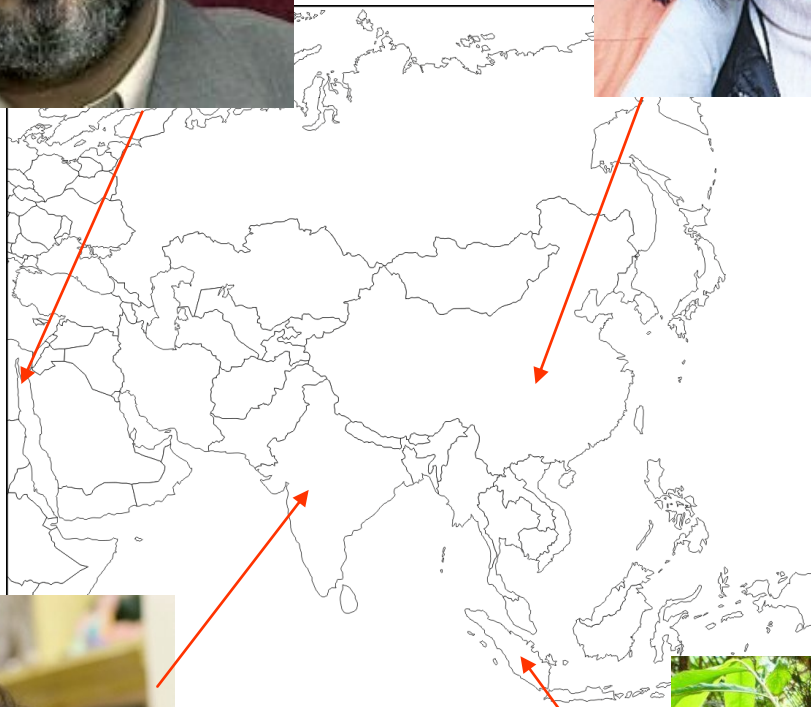
Přiřaďte jednotlivé obrázky k příslušné zemi.

Izraelec

Číňanka

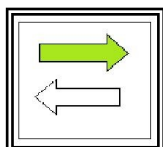
Ind

Indonésan

V Asii je velmi pestrá nejenom rasová ale i národnostní struktura. Nejpočetnějším národem jsou Číňané (asi 1 mld.). Asi je též kolébkou velkých světových náboženství—hinduismu, judaismu a dalších. Mnoho konfliktů v Asii je nebo byla zapříčiněna národnostními a náboženskými problémy!

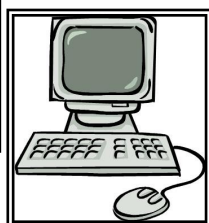

D-dějepis

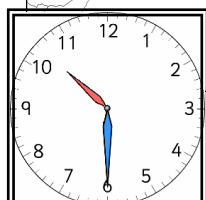
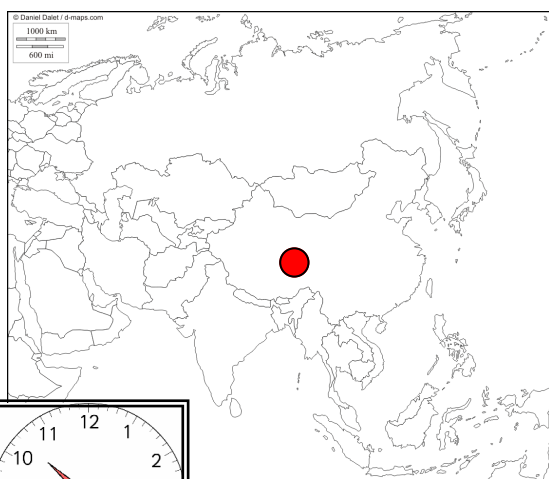
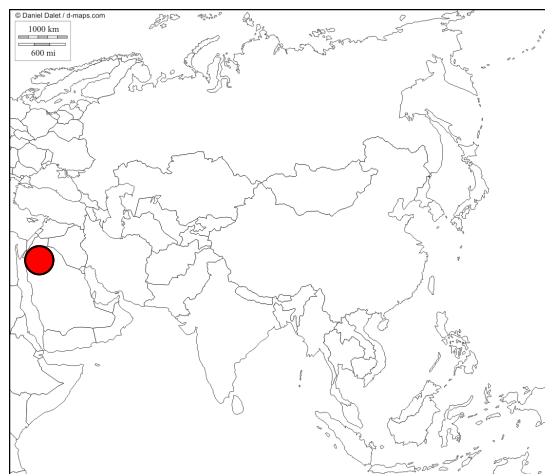
**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Pokus se vymyslet některé z národnostních i náboženských problémů v Asii.

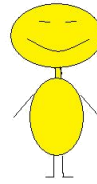
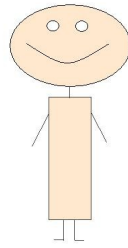
Na internetu si vyhledej informace týkající se těchto problémů a vytvoř krátký referát pro své spolužáky.

1 vyučovací hodina

AMERIKA

Velmi pestrá rasová struktura, zastoupeny všechny rasy včetně míšenců:

europoidní rasa: potomci evropských kolonistů a přistěhovalců (kreolové); výrazně převažují v USA, Kanadě, Argentíně..

mongoloidní rasa: původní obyvatelé—indiáni (Střední Amerika), Inuité—Kanada

negroidní rasa: potomci černých otroků dovezených z Afriky; největší zastoupení JV USA, Karibik, Brazílie; typické černošské země: Haiti, Dominikánská republika, Barbados

Podle atlasu si vyznač zastoupení jednotlivých ras a míšenců.

Původní osídlení mongolskými kmeny ze Sibíře. Objevením roku 1492 Kryštofem Kolumbem se z Ameriky stal „přesídlenecký kontinent“. Migrační vlny zejména z Evropy zapříčinily pestrost složení dnešního amerického obyvatelstva.

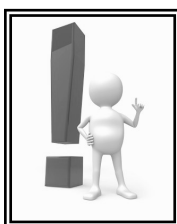

Víš, jak bylo možné, že se kmeny ze Sibíře dostaly do Ameriky?

Co víš o Indiánech? Jak myslíš, že vypadá jejich dnešní život?

Indiáni představují původní obyvatelstvo amerického kontinentu. Označení jako první použil Kryštof Kolumbus v domněnku, že se plavbou na západ přes Atlantik dostal k východnímu břehu Indie. **Indiánské kmeny** obývaly před příchodem evropských kolonizátorů území celé Ameriky. Rozmanité přírodní podmínky zde zapříčinily vznik různorodých indiánských kultur, jež se plně přizpůsobily svému životnímu prostředí.

- * Indiáni Střední a Jižní Ameriky (Aztékové, Mayové, Kečuové.....)
- * Indiáni Severní Ameriky (Mohykáni, Ottavové, Huroni, Apačové, Siouxové.....)

Dnešní život Indiánů je naprosto odlišný, než jak ho znáte z filmů. Na videu, které najdete na této internetové stránce je zachycen život dnešních Indiánů v největší rezervaci v USA Pine Ridge

<http://www.youtube.com/watch?v=TH-Z0l24h88>

„Prožijete skutečně dobrý život, pokud budete pomáhat jeden druhému. Tak můžete udělat jeden druhého šťastným...vždy ochotni pro sebe vzájemně něco udělat,“

(Bílý bizon, Fox)

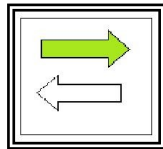
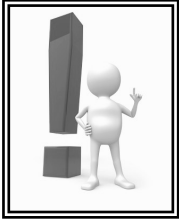
„Až bude pokácen poslední strom, až bude poslední řeka otrávena, až bude chycena poslední ryba, tehdy poznáme, že peníze se nedají jíst“. (varování kmene Cree)

výroky a citáty Indiánů

Najdi si ve slovníku cizích slov, co znamená slovo KREOL?''

= **původně potomek evropských kolonistů narozený v Latinské Americe (v Brazílii a karibské oblasti), i potomek černošských otroků**

cizí jazyky

KREOLŠTINA = není jeden konkrétní jazyk, ale označení pro řeč vzniklou vlivem jiného jazyka na mateřský jazyk. V jazykovědě označuje změnu jazyka v důsledku vlivu jiných jazyků, přičemž tímto vlivem se rozumí vliv mateřského jazyka jednoho z rodičů. Vznik kreolštiny se obvykle spojuje s obdobím světové expanze námořních sil, obchodu a zámořských objevů, které vedly ke vzniku koloniálních impérií a obchodu s otroky (16.-18.století). Kreolizované jazyky vznikaly především v místech mimo Evropu, kde se usazovali evropští osadníci a stýkali se s původním obyvatelstvem. Kreolské jazyky se od ostatních jazyků liší rychlostí svého utváření, neobvyklými historickými okolnostmi a má vlastní specifika (vnitřní variabilita, u podstatných jmen neexistuje tvar množného čísla...)

Kreolština na bázi angličtiny v Surinamu (všimni si podobnosti)

Mi be go a onti anga wan dogu fu mi. A be wan bun onti dagu.

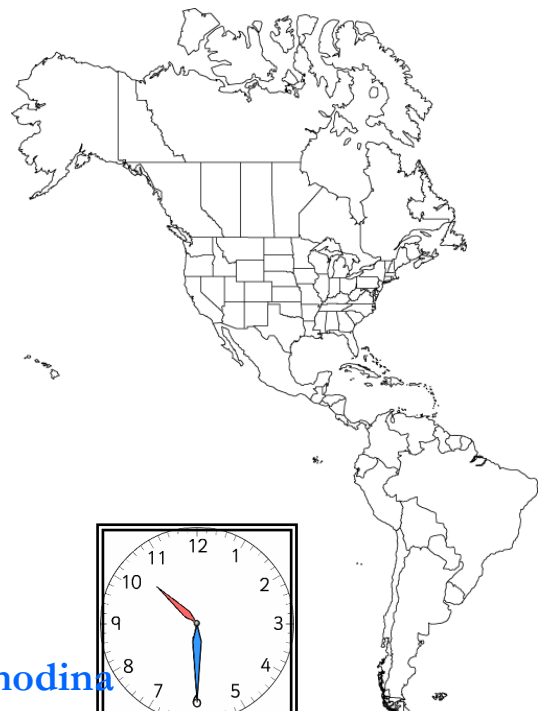
= I had gone hunting with a dog of mine. He was a good hunting dog.

Najdi si ve slovníku cizích slov pojem kreolizace?

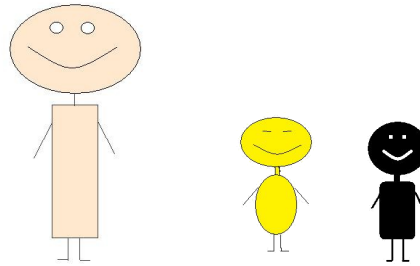
= **změna jazyka v důsledku vlivu jiných jazyků**

Mauricijské děti

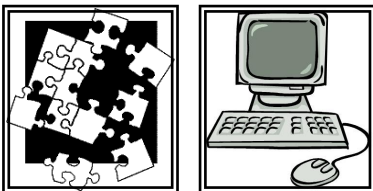

EVROPA

Na území Evropy žije asi 10% světové populace. Je nejhustěji zalidněným kontinentem. Díky objevným plavbám se evropská civilizace dostala i na ostatní kontinenty. Na druhou stranu dnes do Evropy přichází stále více lidí z okolních světadílů (hlavně z Asie a Afriky) - dochází k míšení ras, národů, kultur i náboženství.

Původní obyvatelstvo Evropy patří k europoidní rase. Přechodnou rasu mezi europoidní a mongoloidní tvoří Estonci, Maďaři a Finové a některé národnosti v Rusku—Tataři, Čuvaši aj. Tyto národy byly původně mongoloidní (Kalmykové), ale postupně se smísily s bělochy a dnes u nich většinou převažují europoidní rysy. Dále žijí v Evropě přistěhovalecké menšiny - černoši, mongoloidní Asiaté i ostatní příslušníci europoidní rasy.

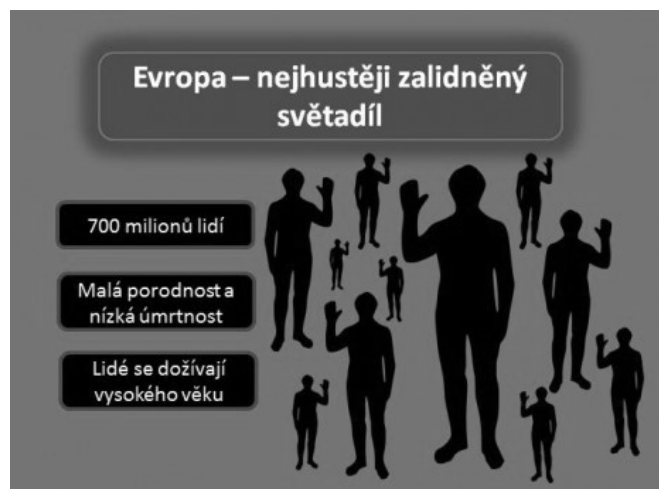

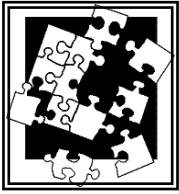
Najdi na internetu, kde žijí uvedené menšiny a zakresli si do mapy jejich rozmístění.

černoši **Francie, VB, Belgie**

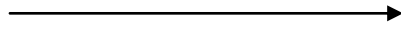
Vietnamci **ČR, Nizozemsko**

Arabové, Turci, Indové **Německo, Francie, VB**

Přiřaď jednotlivé národy k příslušně rasové skupině.

Kalmykové

Maďar

Ind

Mongoloidní rasa

Europoidní /mongoloidní

Europoidní rasa

Negroidní rasa

Tatar—Litva

Vientamci

Národy v Evropě jsou většinou utvořeny na jazykovém základě.
Výjimky tvoří: **národy na základě odlišné historie a kultury** (ne jazyka)
Švýcaři, Rakušané, Skotové, Valoni, Vlámové.

národy na náboženském základě - muslimové
(Bosňáci = Slované, kteří přijali islám)

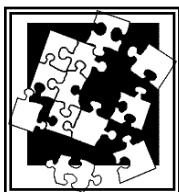

Na internetu si vyhledej kdo jsou:

Bosňáci = převážně jižní Slovani, kteří inverteovali k islámu, pojmenování od Bosny a Hercegoviny.....

Vlámové= národ obývajcí převážně Vlámsko—severní část Belgie, asi 58% Belgičanů

Valoni = národ obývajcí Valonsko—jižní část Belgie

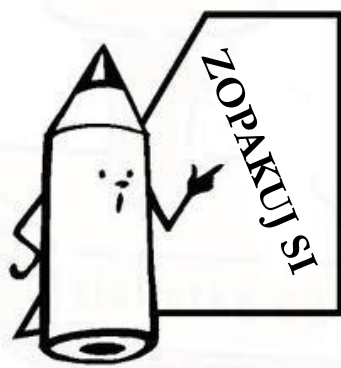

Do mapy si zakresli, kde tyto národy žijí?

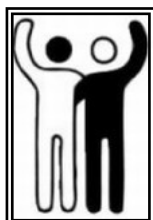
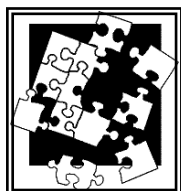

Bosna a Hercegovina. Bosňáci tvoří asi 52% populace Bosny a Hercegoviny, kterou považují za svou mateřskou zemi.

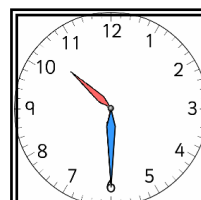
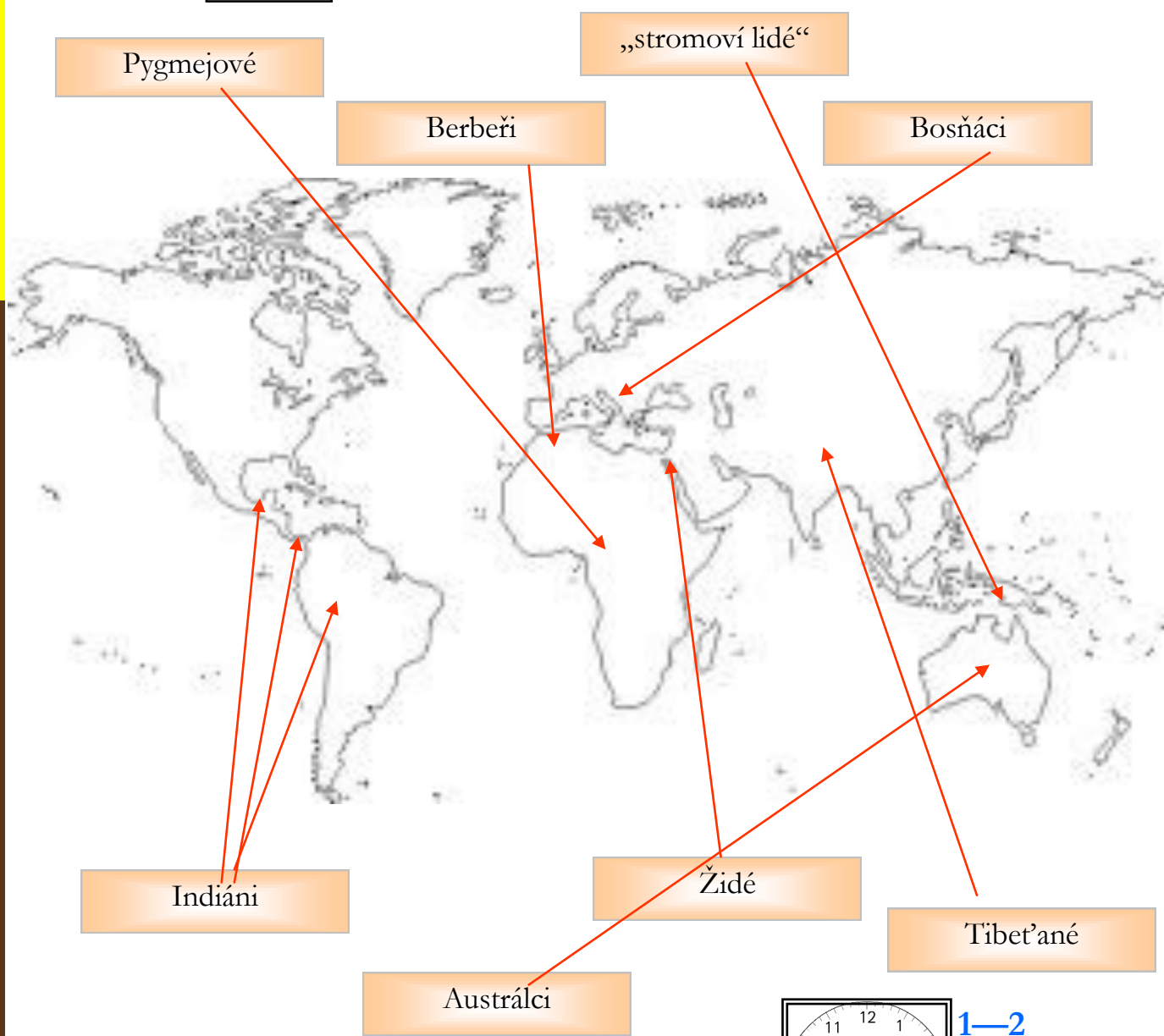

OPAKOVÁNÍ

Šipkou přiřaďte pojmy do příslušného místa na mapě a zopakujte si, co jste se o nich naučili.

1—2
vyučovací
hodiny

EUROPOIDNÍ RASA

Dělí se na 2 větve:

- * **severní větev** — představují lidé s nízkým stupněm pigmentace (světlá pokožka, světlé vlasy) a vyšším tělesným vzrůstem. Tito lidé obývají Skandinávii, značnou část britských ostrovů, Nizozemí a severní Německé; rozšíření do všech kontinentů
- * **jižní větev** — představují lidé s vyšším stupněm pigmentace (tmavší pokožka, tmavé vlasy a oči) a nižším tělesným vzrůstem. Tito lidé obývají jednak Středomoří (Pyrenejský a Apeninský poloostrov, Řecku, na středozezemních ostrovech) dále S Afrika— Arabové, Berberři

Pomocí atlasu a výše uvedených informací si zakreslí rozšíření europoidní rasy—barevně si odděl obě větve.

 severní větev

 jižní větev

Polovina evropského obyvatelstva nacházející se mezi severní a jižní větví tvoří rasově rozsáhlou přechodnou zónu s výskytem antropologických znaků společných pro obě větve

Větvě se dále dělí na rasové skupiny:

ve Skandinávii-nordická skupina (vysoká postava, světlé vlasy, oči; středně široký nos)

v Pobaltí baltická rasová skupina(střední podsaditá postava, světlé vlasy a oči..)

na Balkáně dinárská rasová skupina (vysoká postava, tmavé vlasy a oči, úzký nos..)

ve střední Evropě alpínská rasová skupina (malá postava, tmavé vlasy a oči..)

v jižní Evropě středomořská (mediteránní) r.s. (malá postava, tmavé vlasy a oči, ..)

S pomocí internetu se pokus vyhledat jaké existují rasové skupiny v rámci kontinentů.

Skandinávka

Indka

Arab

Berber

EKVATORIÁLNÍ RASA

Dělí se na 2 větve:

- * ***negroidní (africká) větev***— tmavé zbarvení kůže; plné masité, tmavé rty; černoši, Pygmejové, Bušmeni, Hotentori, Malgaši
- * ***australoidní (oceánská) větev*** - od negroidní se odlišuje výskytem terciárního tělesného ochlupení (vousy), vlnitými světlými vlasy u dětí, které později tmavnou; velkými nadočnicovými oblouky a hustým obočím; Australané, Melanézané a Papuánci

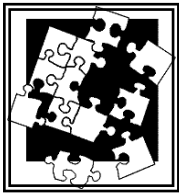

S pomocí atlasu si zakresli rozmístění obou větví ekvatoriální rasy.

■ negroidní větev

■ australoidní větev

Do rámečků napiš, do které větve dané národy patří.

Aboriginci

australoidní

Pygmejové

negroidní

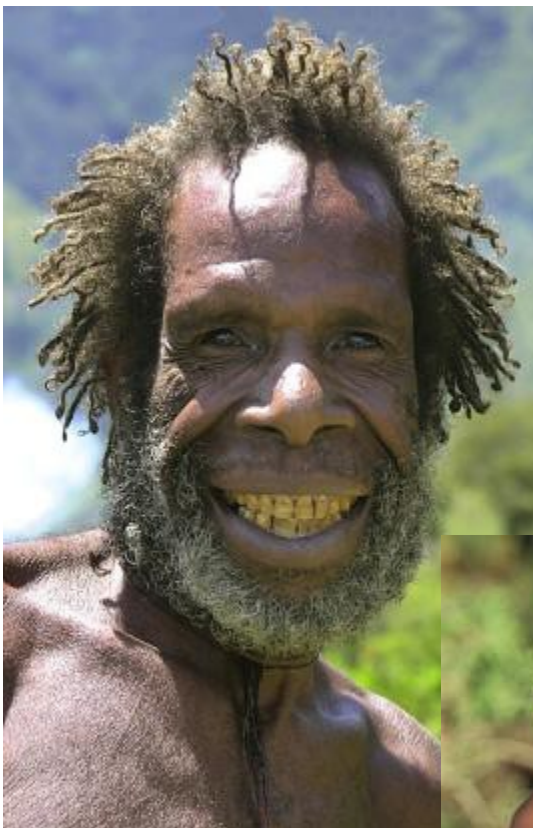

Melanézan

australoidní

Papuánc

australoidní

Hotentoti

negroidní

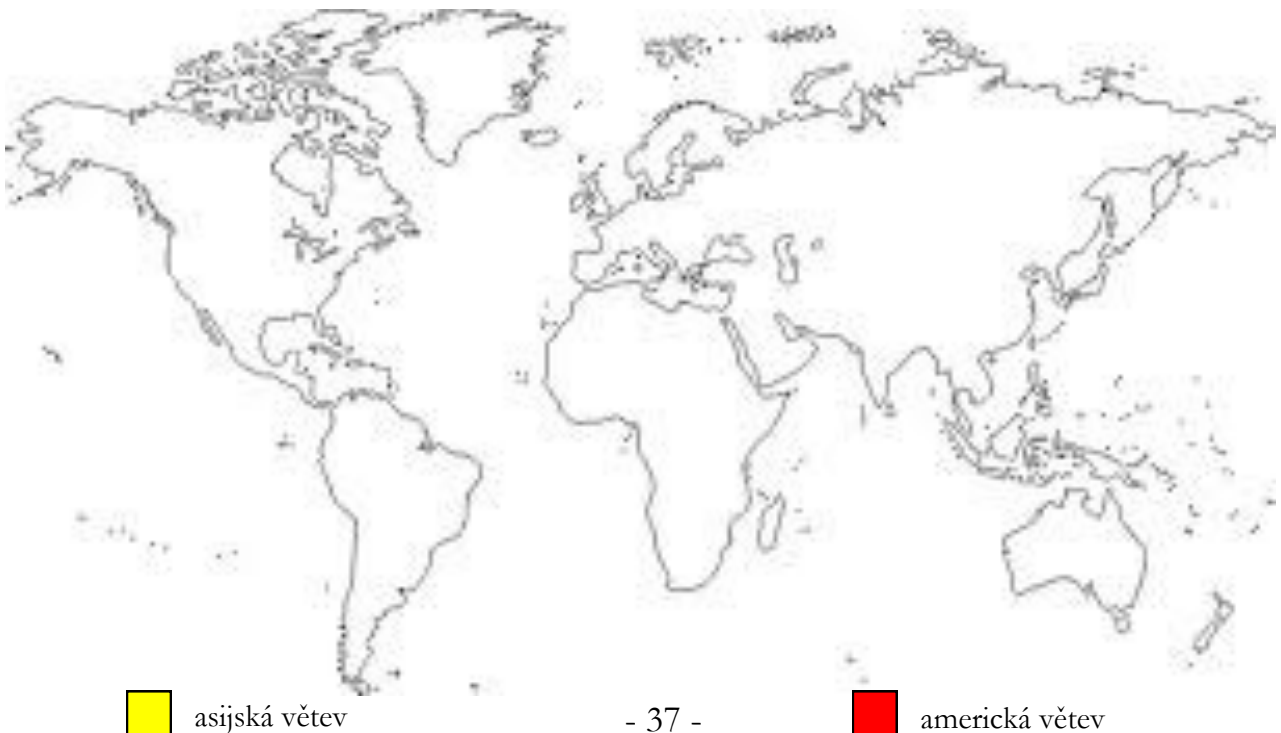
MONGOLOIDNÍ RASA

Dělí se na:

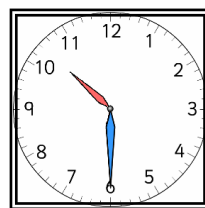
- * **asijskou větev** – severní Mongoloidi, východní Mongoloidi, Eskymáci (Inuité) a Paeloasiaté
- * **americkou (indiánskou) větev**—ti nemají mongoloidní rysy tak patrné, spíše se v některých znacích podobají europoidnímu plemenu. Nejvíce mongoloidních rysů mají Indiáni v jižní Americe.

S pomocí atlasu si do mapy zakresli rozmístění obou větví.

Mongol

1 vyučovací
hodina

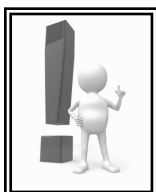
Inuité

Indiáni—DŘÍVE

Indiáni—DNES

Šikmé oči mongoloidní rasy způsobuje tzv. *epikantus*, což je zdvojení kůže na horním víčku oka.

MÍŠENCI

Dnešní rasová struktura lidstva je značně složitá a typickým rysem je zvyšující se podíl přechodných a smíšených typů, které se formují ve 2 hlavních typech oblastí:

- 1) **v oblastech kontaktu hlavních ras** (např. oblast východní Afriky, JV Asie)
- 2) **v oblastech s velkým přistěhovalectvím** (především Střední a Jižní Amerika, kde probíhá míšení místních Indiánů s přistěhovalci evropského původu a v minulosti i s dovezenými otroky z Afriky)

S pomocí atlasu a informací, jež si před chvílí dovedl si zanes do mapy oblasti s největším rozšířením míšenců.

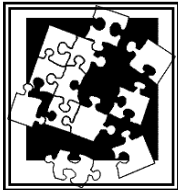
Mulati tvoří asi 9% světové populace, mesticové asi 4% a přechod mezi mongoloidní a australoidní rasou tvoří asi 17%. Ostatní smíšené typy tvoří zhruba 0,25% světové populace (Malgaši, Polynésané, Mikronésané, Havajci..)

Najdi si ve slovníku cizích slov či na internetu význam slova METIZACE.

= proces míšení lidských ras

Rasové míšení je velmi pozitivní jev, rasy si předávají jedinečné genetické i estetické vlastnosti. Vždyť dnes většina nejkrásnějších žen, sportovců atd. jsou míšenci. Rasy se mísí čím dál tím více a tím postupně dochází ke smívání rasových rozdílů. Bude stále méně „čistých“ příslušníků jednotlivých ras.

Do rámečků k jednotlivým obrázkům známých osobností napiš, kterou skupinu míšenců představují.

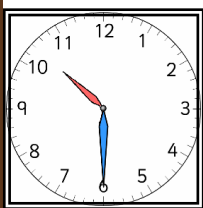
MULATKA

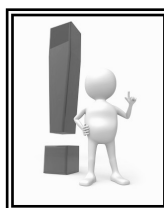
MESTIC

ZAMBO

1 vyučovací
hodina

Garifuňané = etnická skupina, která se zformovala na ostrově Sv. Vincenc v Malých Antilách. Až do 8. století byli původními obyvateli ostrova Aravakové. V 17. století ztroskotaly u břehu ostrova dvě španělské lodě přivázející černé otroky z Afriky. Ti, kteří přežili, se pak usídlili společně s uprchlíky z okolních ostrovů v hornaté části ostrova. Více než sto let žili v poklidné vzájemné symbióze a postupně došlo ke smíšení obou skupin obyvatel—vzniklo zcela nové etnikum označované jako černí Garífuna. Na počátku 19. století se první Garifuňané dostávají na středoamerickou pevninu (Honduras, Nikaragua, Guatemala a Belize). Garifuňané si dodnes zachovali svéráznou kulturu (hudba a s ní spojený tanec a zpěv, náboženství) i vlastní jazyk.

NÁRODY

Národ je pojem kulturní, historický a společenský. Týká se společenského vývoje lidstva bez ohledu na jejich rasovou příslušnost. Jeden národ bývá zpravidla složený z více rasových skupin. Na světě nenajdeme národ, který by byl zastoupený pouze jednou ze tří základních lidských ras. Národy vznikají historicky a od svého vzniku procházejí určitými změnami, v průběhu dějin se postupně formují.

S pomocí různých zdrojů vyhledej, jak se nazývá vytváření určitého národa, národnosti.

ETNOGENEZE

ETNIKUM = historicky vzniklá skupina lidí, kterou spojuje společný původ, rasový typ, zvláštní kulturní znaky (především jazyk), tradice a mentalitu a obývají společné území. Díky migracím a míšením různých etnik mezi sebou je představa společného genetického původu příslušníků jednoho etnika poněkud zavádějící. Odborníci proto chápou etnikum jako skupinu lidí, kteří sdílí společnou kulturu. Několik etnik může tvořit národ.

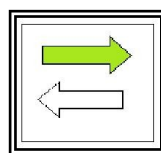

Najdi si ve slovníku přesný výklad slov a zhodnot' jejich vzájemný vztah:

NÁROD = **společenství lidí, kteří se hlásí ke stejné národnosti**

NÁRODNOST = **příslušnost k národu v etnickém smyslu. Nemusí se shodovat se státní příslušností.**

ETNIKUM = **skupina lidí stejné etnické příslušnosti, spojuje jí společný původ, zvláštní kulturní znaky—jazyk, tradice, mentalita...**

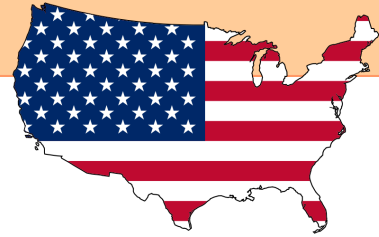
výchova k občanství

RŮZNÉ NÁRODY SVĚTA

AMERIČANÉ = národ chápán různě: 1. souhrnné označení všech obyvatel amerického kontinentu; 2. označení obyvatel USA. Naprostá většina mluví anglicky s některými zvláštnostmi (amerikanismy). Původní obyvatelé byli Indiáni, Eskymáci a Aleut'ané. Dnes tvoří nevýznamnou skupinu, i když Indiáni se od 60. let 20. století snaží o zlepšení svého postavení.

ANGLIČANÉ = národ tvořící většinu obyvatelstva Velké Británie. Žijí i v Irsku a v zámoří v bývalých koloniích. Angličtinou jako mateřským nebo druhým jazykem mluví asi 700 mil. lidí. Je nejrozšířenějším komunikačním jazykem na světě.

ARABOVÉ = souhrnné označení pro většinu obyvatel států severní Afriky a Blízkého východu, menšiny a rozptýlené skupiny v Čadu, Turecku, Íránu, Izraeli, Indonésii... Velké skupiny arabských emigrantů jsou ve Francii i S a J Americe.

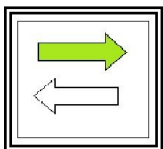

GUATEMALCI = souhrnné označení obyvatel Guatemaly, které asi z 50% tvoří Indiáni (Kekčiové, Kičeové.), zbytek tvoří hlavně tzv. *ladinos* (= míšenci Španělů a Indiánů). Běloši tvoří asi 3% (Španělé, Němci.) a na pobřeží žijí černoši a mulati (potomci afrických otroků). Úřední jazyk je španělština.

1 vyučovací hodina

RASISMUS

výchova k občanství

Rasismus je přesvědčení, že některé rasy jsou ze své podstaty nadřazené a jiné podřazené. Určité fyzické vlastnosti člověka vypovídají o vlastnostech skupiny, do které je jedinec zařazován. Na základě biologických charakteristik je lidem přisuzováno vyšší nebo nižší postavení a dále jsou s těmito znaky spojovány morální, intelektuální a jiné charakteristiky, které nemají s fyzickou stavbou těla žádnou opodstatněnou souvislost.

Teorie zabývající se vývojem člověka a formováním rasové struktury se v převážné míře přiklánějí k názorům, že současné rasy tvoří jeden biologický druh—Homo sapiens. Biologicky se rasy považují za určité podskupiny lidského rodu. Všechny současné rasy a přechodné formy mají vedle diferenciačních znaků mnohem více a podstatně významnější znaků společných—stejně potenciální předpoklady pro rozumovou a tvořivou činnost, schopnost pracovat, schopnost jazykové komunikace apod.

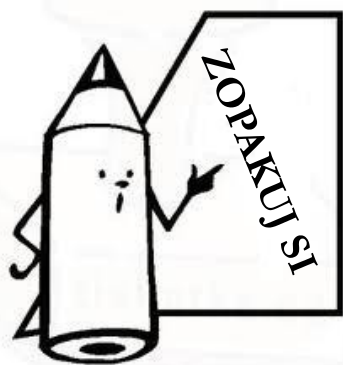
Pokus se vymyslet některé příklady rasismu v dějinách? Slyšel si někdy o apartheidu?

Najdi si ve slovníku a případně internetu přesný výklad tohoto slova.

APARTHEID = **soustava zásad a na ní založená politika rasové diskriminace nebělošského Jihoafrické republiky uplatňována na konci 20. stol.; politika rasové segregace**

OPAKOVÁNÍ

Na které větve se dělí lidské rasy + uveď zástupce:

EUROPOIDNÍ: 1) **severní**

2) **jižní**

EKVATORIÁLNÍ: 1) **negroidní**

2) **australoidní**

MONGOLOIDNÍ: 1) **asijskou větev**

2) **americkou větev**

Historicky vzniklá skupina lidí, kterou spojuje společný původ, rasový typ, zvláštní kulturní znaky (především jazyk), tradice a mentalita a obývají společné území se nazývá:

ETNIKUM

Ve kterých dvou oblastech dochází k největšímu míšení lidských ras?

1) **v oblastech kontaktu hlavních ras**

2) **v oblastech s velkým přistěhovalectvím**

Vlastními slovy definuj rasismus =

